

BOUWHISTORISCHE VERKENNING & WAARDESTELLING

# ZOÖLOGISCH LABORATORIUM

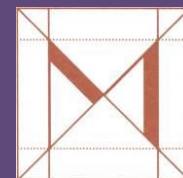
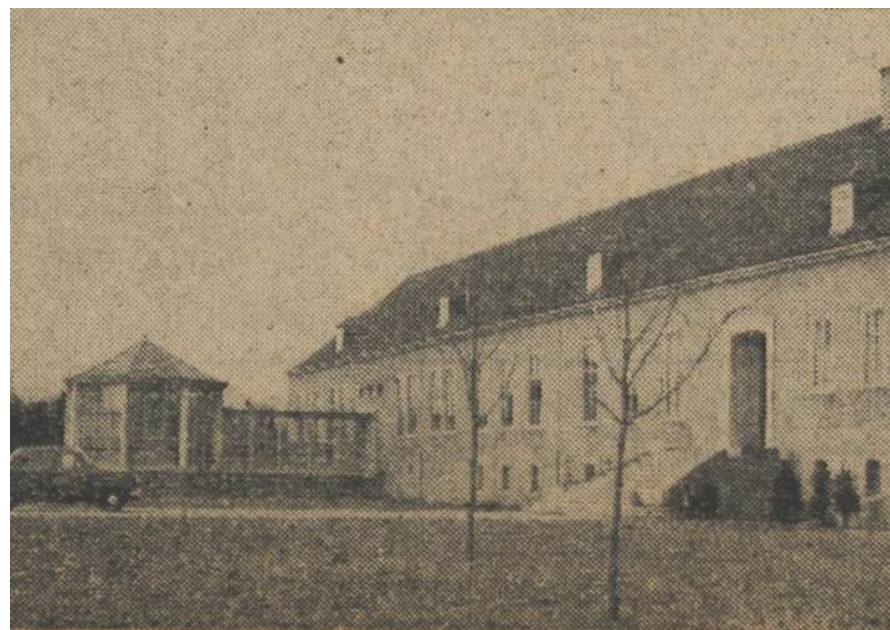
KERKLAAN 30 HAREN

Onderzoek i.o.v. gemeente Groningen

9 december 2022



MONUMENTEN ADVIES BUREAU



## COLOFON

### Onderzoeksobject

Zoölogisch laboratorium  
Kerklaan 30  
9751 NN Haren

### Status

Gemeentelijk monument

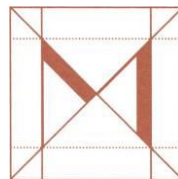
### Opdrachtgever

Gemeente Groningen  
Postbus 7081  
9701 JB Groningen

### Onderzoek en rapportage

F. Haans & D. Schaars

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Monumenten Advies Bureau. NB: Op de afbeeldingen in deze rapportage kunnen auteursrechten van toepassing zijn. Wij zijn niet aansprakelijk voor schade, die voortkomt uit het ongeoorloofd gebruik van het beeldmateriaal in deze uitgave. Met betrekking tot het beeldmateriaal hebben wij ons best gedaan om alle rechthebbenden te achterhalen en deze te vermelden in de bijschriften dan wel de bronnen. Als u van mening bent dat uw beeldmateriaal zonder voorafgaande toestemming is gebruikt, neem dan contact met ons op. © Monumenten Advies Bureau – Nijmegen, 9-12-2022



## MONUMENTEN ADVIES BUREAU

*bureau voor architectuur- en bouwhistorisch onderzoek, cultuurhistorische gebiedsanalyses, restauratie, onderhoud en bouwtechnisch onderzoek, publieksvoorlichting en publicaties over cultuurhistorie*

drs. C.J.B.P. Frank  
drs. F.A.C. Haans, bnb

mw. drs. C.H.J.M. van den Broek  
drs. J. de Jong  
ing. G. Korenberg, bnb  
mw. drs. M. Lemmens  
D. Schaars Ma.  
Mw. drs. L. Valckx

Bredestraat 1  
6542 SN NIJMEGEN  
tel: 024-3786742  
info@monumentenadviesbureau.nl  
www.monumentenadviesbureau.nl



# INHOUD

|                                                                            |           |
|----------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>1 INLEIDING .....</b>                                                   | <b>4</b>  |
| <b>2 HISTORISCHE CONTEXT .....</b>                                         | <b>6</b>  |
| 2.1 HISTORISCHE SCHETS OMGEVING .....                                      | 6         |
| 2.1.1 GESCHIEDENIS VAN DE HORTUS BOTANICUS .....                           | 6         |
| 2.1.2 HUIS DE WOLF .....                                                   | 9         |
| 2.1.3 ONTWIKKELING VAN HET LANDGOED NA 1917 .....                          | 10        |
| 2.2 BOUW VAN HET ZOÖLOGISCHE LABORATORIUM IN 1950-1953 .....               | 20        |
| 2.2.1 ALGEMEEN .....                                                       | 20        |
| 2.2.2 BOUW VAN HET LABORATORIUM: 1950-1953 .....                           | 24        |
| 2.2.3 ONTWERP EN HOOFDVORM .....                                           | 25        |
| 2.2.3 INDELING EN INTERIEUR .....                                          | 28        |
| 2.2.2 OFFICIËLE OPENING IN 1953 .....                                      | 34        |
| 2.4 CONTEMPORAINE KRITIEK OP HET GEBOUW .....                              | 36        |
| 2.5 HISTORISCH MATERIAAL VAN NA 1953 .....                                 | 37        |
| 2.5.1 SITUATIE IN DE JAREN 60 VAN DE 20 <sup>ste</sup> EEUW .....          | 37        |
| 2.5.2 1975: VERBOUWING OOSTELIJKE UITBOUW .....                            | 39        |
| 2.5.3 1977: PLAATSEN LIFT .....                                            | 41        |
| 2.5.4 1992: BESTAANDE SITUATIE .....                                       | 41        |
| 2.5.5 2008: RONDGANG DOOR DE RIJKSDIENST VAN CULTUREEL ERFGOED .....       | 44        |
| 2.6 DE ARCHITECT: IR. J. DE BRUIN (1902 – 19..) .....                      | 55        |
| 2.7 HISTORISCHE ONTWIKKELING: Universiteiten IN DE PERIODE 1940-1965 ..... | 57        |
| 2.7.1 SITUATIE VOOR DE TWEEDE WERELDOORLOG .....                           | 57        |
| 2.7.2 ALGEMENE ONTWIKKELING NA 1945 .....                                  | 58        |
| 2.7.3 DE GEBOUWEN VAN RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN .....                    | 59        |
| 2.8 REDENGEVENDE BESCHRIJVING .....                                        | 61        |
| <b>3 BESCHRIJVING .....</b>                                                | <b>67</b> |

|                                                    |            |
|----------------------------------------------------|------------|
| 3.1 LIGGING EN OMGEVING .....                      | 67         |
| 3.2 HOOFDVORM, PLATTEGROND EN DAKVORM .....        | 68         |
| 3.3 GEVELS .....                                   | 72         |
| 3.4 CONSTRUCTIES .....                             | 79         |
| 3.4.1 KELDER .....                                 | 79         |
| 3.4.2 DRAAGCONSTRUCTIES .....                      | 83         |
| 3.4.3 KAPCONSTRUCTIE .....                         | 83         |
| 3.5 INDELING .....                                 | 85         |
| 3.6 INTERIEUR .....                                | 97         |
| 3.7 DATERINGSKAARTEN .....                         | 102        |
| <b>4 CULTUURHISTORISCHE WAARDENBEPALING .....</b>  | <b>106</b> |
| 4.1 BOUW- EN ARCHITECTUURHISTORISCHE WAARDEN ..... | 106        |
| 4.2 SITUERINGS- EN ENSEMBLEWAARDE .....            | 107        |
| 4.3 CULTUURHISTORISCHE WAARDEN .....               | 108        |
| 4.4 WAARDENSTELLING OP ONDERDELEN .....            | 108        |
| 4.5 TOELICHTING WAARDENGRADATIES .....             | 110        |
| 4.6 WAARDENKAARTEN .....                           | 110        |
| <b>5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN .....</b>         | <b>114</b> |
| 5.1 CONCLUSIES .....                               | 114        |
| 5.2 AANBEVELINGEN .....                            | 114        |
| <b>6 BRONNEN EN LITERATUUR .....</b>               | <b>115</b> |
| 6.1 BRONNEN .....                                  | 115        |
| 6.2 INTERNET .....                                 | 115        |
| 6.3 LITERATUUR .....                               | 115        |



# 1 INLEIDING

In augustus 2022 kreeg het Monumenten Advies Bureau opdracht van projectleider Jan Ten Hoor van de gemeente Groningen voor het uitvoeren van een bouwhistorische verkenning van twee voormalige gebouwen van de Rijksuniversiteit Groningen. De gebouwen deden dienst als biologisch centrum en zoölogisch laboratorium en zijn respectievelijk in 1969 en 1953 in gebruik genomen door de universiteit. Het zoölogisch laboratorium is aangemerkt als gemeentelijk monument. Voor dit gebouw is in de waardestelling ook uitgebreid een getrapte waardestelling op onderdelen plaats gevonden, met als doel om inzicht te krijgen in welke onderdelen van het monument binnen een toekomstige transformatie dermate van belang zijn dat behoud en inpassing gewenst, of zelfs noodzakelijk is. Het biologisch centrum heeft geen monumentstatus. De waardestelling van het biologisch centrum beoogt antwoord te geven op de vraag of er sprake is van een dusdanige erfgoedwaarde dat behoud als monument en herbestemming van het geheel wenselijk is. De twee gebouwen zullen afzonderlijk worden beschreven. In dit rapport komt het zoölogisch laboratorium aan bod.

## Veldwerk

Het veldwerkonderzoek vond plaats op 18 oktober 2022 en had het karakter van een bouwhistorische verkenning. De twee gebouwen zijn zowel in- als uitwendig bekeken en gedocumenteerd, waardoor een goede indruk kon worden gekregen van de oorspronkelijke opzet en latere wijzigingen. Daarnaast vond er aanvullend literatuur- en bronnenonderzoek plaats. Dit gebeurde aan de hand van relevante literatuur en websites, maar ook door

het inzien van bouwtekeningen en ander archiefmateriaal in de studiezaal van de Groninger Archieven.

## Rapport

In dit rapport wordt de historische context van het zoölogisch laboratorium beknopt beschreven in hoofdstuk 2. Hier wordt eerst een schets gegeven van de ontwikkeling van omgeving, om vervolgens toe te spitsen op het object. In hoofdstuk 3 wordt een beschrijving van het exterieur (in woord en beeld) gepresenteerd. Hoofdstuk 4 geeft de monumentale waardestelling weer. De waardestelling gaat uit van de historische hoofdlijnen, maar bezit tevens een getrapte waardestelling op onderdelen en details, gericht op de bouwhistorische waarden die in het object aanwezig zijn. Deze getrapte waardestelling is opgesteld, conform de Richtlijnen voor Bouwhistorisch Onderzoek (versie 2009, opgesteld en uitgegeven door de Rijksgebouwendienst in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en de Stichting Bouwhistorie Nederland (SBN). De dateringen en waarden zijn respectievelijk bij hoofdstuk 3 en 4 op kaarten visueel weergegeven. Verder volgen in hoofdstuk 5 nog conclusies en aanbevelingen en is in hoofdstuk 6 een overzicht gegeven van relevante bronnen en literatuur.

Het Monumenten Advies Bureau hoopt met dit onderzoek met een heldere duiding van de monumentale kwaliteiten een zinvolle bijdrage te leveren aan de planvorming voor het complex, zodat de monumentale kwaliteiten van het gebouw op een maximaal mogelijke wijze worden gerespecteerd en waar mogelijk door zelfs worden versterkt.

Monumenten Advies Bureau – 9 december 2022  
D. Schaars & F. Haans





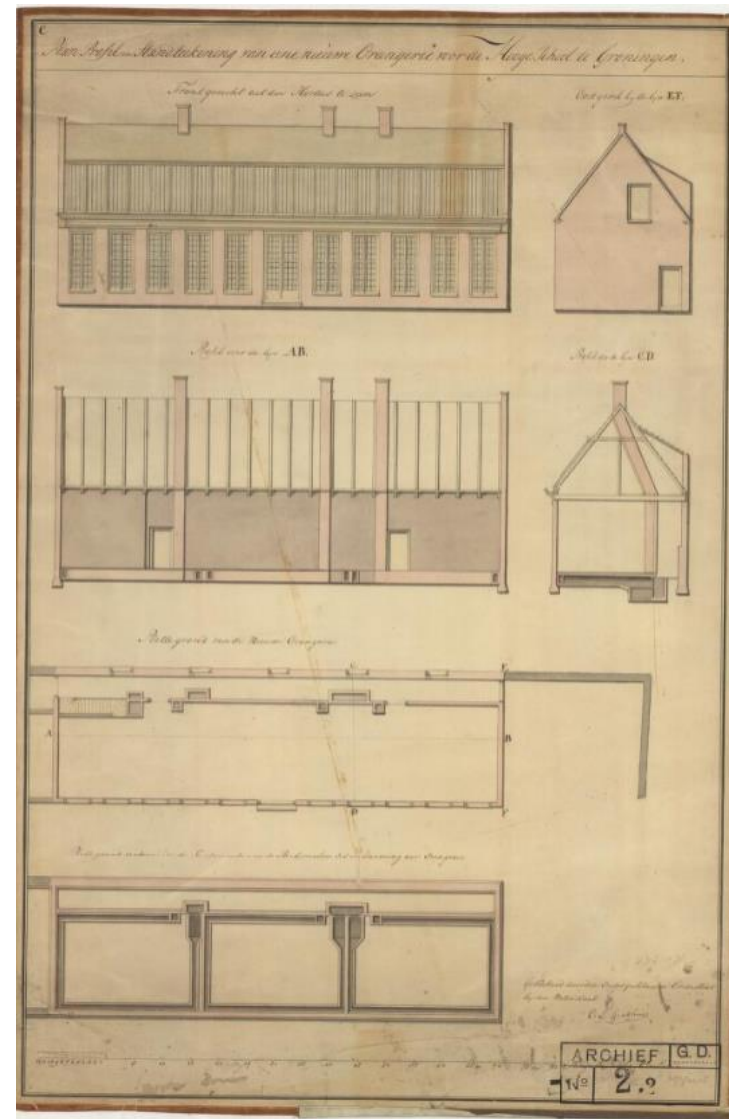
## 2 HISTORISCHE CONTEXT

### 2.1 HISTORISCHE SCHETS OMGEVING

#### 2.1.1 GESCHIEDENIS VAN DE HORTUS BOTANICUS<sup>1</sup>

Apotheker Henricus Munting (1583 - 1658) vestigde zich na vele jaren reizen door Europa in 1626 in Groningen. Achter zijn huis in de Rozenstraat legde hij een tuin aan met vele gewassen afkomstig uit heel Europa. In 1642 bood de apotheker de tuin aan de Staten van Stad en Lande aan. Op deze manier kon de tuin in stand worden gehouden voor de Academie en de inwoners van Groningen. Munting werd benoemd tot provinciaal botanicus met een leeropdracht. De eerste catalogus van de tuin werd in 1646 uitgegeven en bevatte namen van planten uit alle werelddelen. In 1654 werd Munting, hij was toen 71 jaar oud, hoogleraar in de botanie. Hij werd daarmee de eerste hoogleraar speciaal voor de plantkunde in de Republiek der Verenigde Nederlanden.

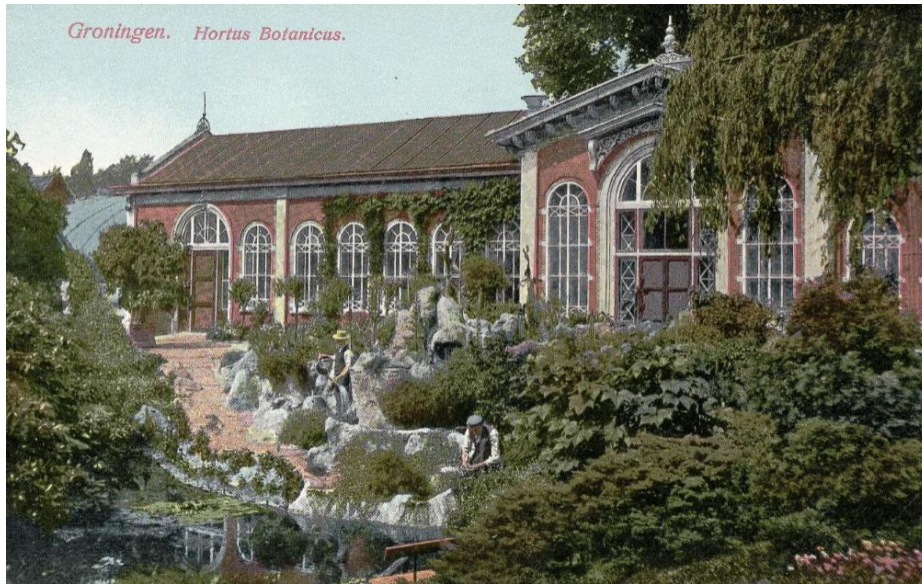
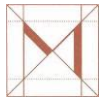
Het bleek moeilijk alle planten in leven te houden. De Staten stelden daarom in 1656 het bedrag van 1200 gulden beschikbaar voor een orangerie.



Tekening uit 1816 van een nieuwe orangerie voor de hortus botanicus. GA beeldbank, nr. NL-GnGRA\_817\_3154.1

<sup>1</sup> Zie artikel: 'Geschiedenis van de Hortus Haren', op: hortusharen.nl.





De hortus botanicus omstreeks 1905. De orangerie op de prent is uit 1862. GA beeldbank, nr. NL-GnGRA\_1986\_3357.

Vanaf 1642 kreeg de familie Munting een kleine vergoeding voor de zorg van de tuin. Om de tuin goed te kunnen onderhouden, was de familie Munting gedwongen geld te lenen. In 1690 waren de schulden zo hoog opgelopen dat de schuldeisers aandrongen op verkoop. De Provincie kocht de tuin op 29 januari 1691 voor 3700 gulden. Sindsdien is de tuin overheidsbezit.

Hoogleraren woonden in het huis in de Rozenstraat en moesten nog jarenlang zelf veel tuinwerk doen. Pas in 1762 kwam er een hortulanus/tuinman die zes jaar later een woning op het terrein kreeg. Aan het eind van de 18<sup>de</sup> eeuw werd het personeel van de botanische tuin verder uitgebreid.

Ook de tuin werd steeds groter. In het begin had de tuin een afmeting van 35 bij 40 meter. Later is het terrein langzamerhand uitgebreid tot ongeveer 1 hectare. Op het terrein werden in de 18<sup>de</sup> en 19<sup>de</sup> eeuw kleine kassen gebouwd. De orangerie werd in 1816 en 1862 vernieuwd.

In 1880 werd naast het Hortushuis een laboratorium voor pharmacie gebouwd. De nieuwe hoogleraarswoning kwam in de Nieuwe Kijk in 't Jatstraat te staan. Het Hortushuis op het terrein behield alleen de functie van botanisch laboratorium. Omdat de ruimte te klein was voor onderwijs en onderzoek, werd er besloten tot de bouw van een nieuw laboratorium. Op 22 april 1899 werd het nieuwe botanische laboratorium, grenzend aan het oude Hortushuis geopend.



De hortus aan de Nieuwe Kijk in 't Jatstraat in het centrum van Groningen in 1913. GA beeldbank, nr. NL-GnGRA\_818\_6144.





In de hortus in Haren was ruimte voor de bouw van grote kassen. Afb: hortusharen.nl.

In de eerste jaren van de 20<sup>ste</sup> eeuw, komt men tot het besef dat een kassencomplex wenselijker is dan de nu nog verspreid staande kassen. Omdat de huidige plek niet voldoende ruimte biedt voor zo'n complex ging men uitkijken naar een ander terrein. In 1917 wordt het landgoed De Wolf aan de rand van Haren aangekocht. Geldgebrek maakte de aanleg van een hortus in Haren in de beginjaren moeilijk. Wel werd in 1920 een tuin voor de genetica aangelegd. Ook begon men toen op proefveldjes bomen en coniferen te kweken uit zaden.

Aan het eind van de twintiger jaren werd de inplant van het terrein aangepakt. Vanaf het begin was men uitgegaan van het idee een tuin te maken waar planten zich zoveel mogelijk zouden kunnen ontwikkelen in een voor hen natuurlijk milieu. Daarom werden gevarieerde terreinen gecreëerd zoals veentjes en een verschillend bodemreliëf.



De Chinese tuin in de hortus. Afb: hortusharen.nl.

De oorlog remde tussen 1940 en 1945 de werkzaamheden tijdelijk af. Daarna is in snel tempo Hortus De Wolf geworden wat deze nu is: eerst de wilde plantentuin, in 1966 kwam de grote tropische kas klaar en werd de plantencollectie uit de Rozenstraat naar Haren overgebracht, tenslotte volgden de rotstuin en de waterpartijen. Door aankopen van aangrenzende terreinen bereikte de tuin zijn huidige oppervlakte van 20 hectare.

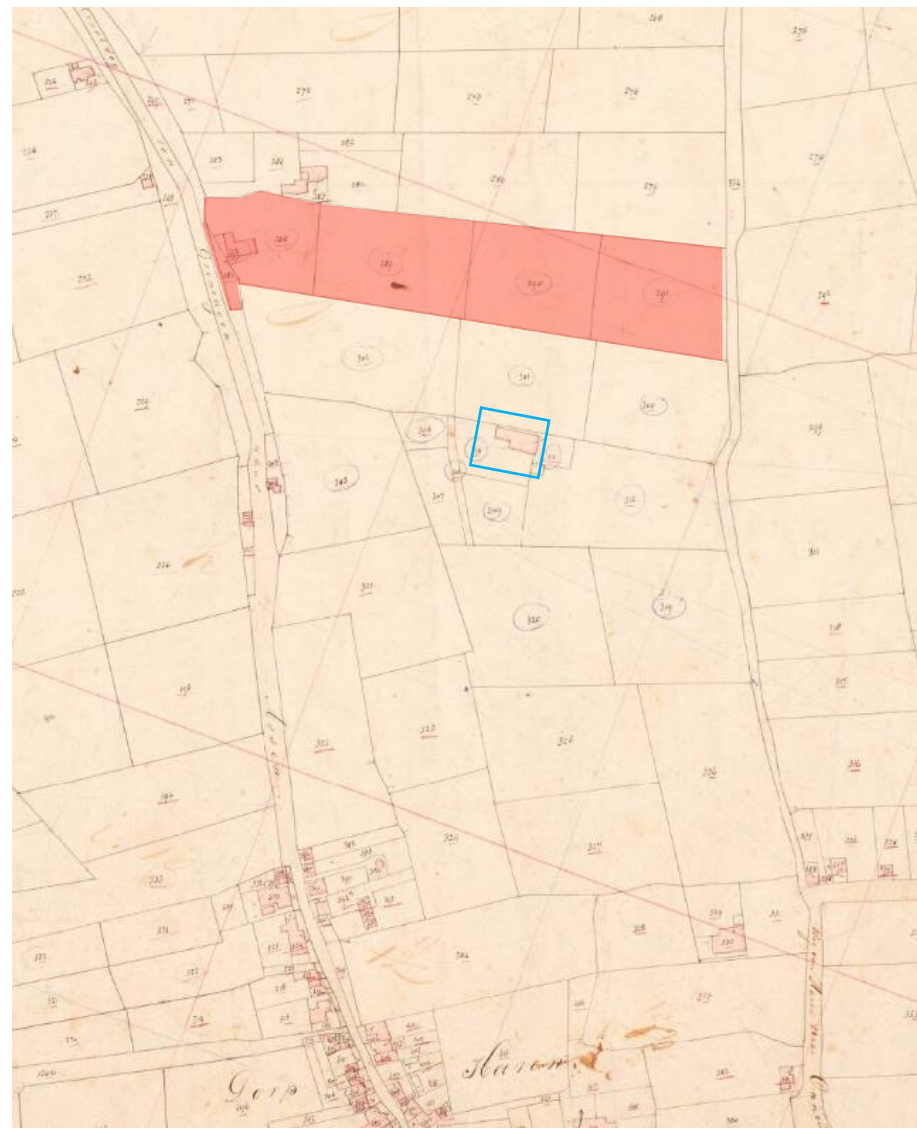
In 1982 moest de universiteit bezuinigen en werd besloten de tuin in 1988 te sluiten. De burgemeester van Haren gaf de hortus een commerciële doorstart. De universiteit gaf de grond en opstallen daarbij in erfpacht aan een hiertoe opgerichte stichting. Om de hortus om te vormen tot een toeristische attractie werd in 1995 de Chinese Tuin geopend, in 1999 de Keltische tuin en tenslotte de Hondsrugtuin in 2017. Ook de oude hortus in het centrum van Groningen is nog als tuin te bezoeken.



Huis de Wolf zoals dat gebouwd is door Albertus Reiger in 1824. GA beeldbank, nr. NL-GnGRA\_1173\_102\_14.

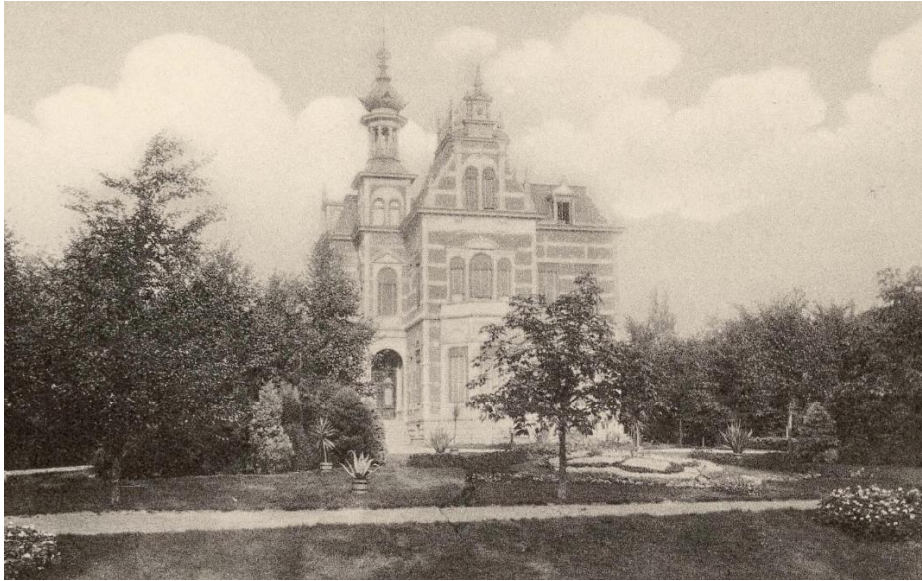
## 2.1.2 HUIS DE WOLF

Het Huis de Wolf is genoemd naar herberg “daar waar de Wolf uithangt” die vanaf eind 17<sup>de</sup> eeuw op deze plek stond. De herberg De Wolf blijft nog als herberg in functie tot 1818. Dan koopt advocaat Albertus Reiger te Groningen de opstal en maakt er een buitenhuis van.



De omgeving ten noorden van de dorpskern van Haren omstreeks 1832. In het rood de bezittingen van Albertus Reiger. Bij blauw de boerderij De Lok van vóór 1832 die in aanloop naar de bouw van het biologisch centrum in de jaren 1960 gesloopt zou worden RCE-beeldbank, nr. MIN01016K02.





Huis De Wolf uit 1892. GA beeldbank, nr. NL-GnGRA\_1986\_7810.

Het huidige huis De Wolf werd in 1892 gebouwd door de toen 24-jarige Friese rechtenstudent Atze Wassenaar. Hij had het zomerhuis van mr. Reiger afgebroken en het huidige pand daarvoor in de plaats gezet. Enige jaren later kocht Wassenaar een naburige boerderij (die in 1958 werd gesloopt) met grond en liet daar een privé paardenrenbaan aanleggen. De familie Wassenaar woonde van 1900 tot 1911 waarschijnlijk permanent in De Wolf. Daarna werd het verhuurd. In 1917 verkocht Wassenaars weduwe het aan de staat, die het aan Rijksuniversiteit Groningen beschikbaar stelde. De RUG legde, vanaf 1929, op het terrein een nieuwe botanische tuin aan, die later (in 1967) de toenmalige hortus aan de Grote Rozenstraat in Groningen zou vervangen.

Het huis werd nog enig tijd verhuurd, onder andere aan personeel van de hortus. Daarna waren er instituten van de universiteit in gevestigd, zoals het genetisch instituut, het polemologisch instituut, en het verkeerskundig studiecentrum.

Begin jaren 90 van de vorige eeuw verkocht de universiteit het aan het echtpaar Hoogakker, die het pand zoveel mogelijk in oude luister liet herstellen. Een verbouwing die vele jaren duurde – een periode waarin het echtpaar in het achtergelegen koetshuis woonde. Kosten noch moeite werden tijdens de restauratie gespaard, en Haren mag de heer en mevrouw Hoogakker dankbaar zijn voor hun inspanningen om dit beeldbepalende pand in goede staat te behouden.<sup>2</sup>

### 2.1.3 ONTWIKKELING VAN HET LANDGOED NA 1917

Nadat de universiteit eigenaar werd van het landgoed De Wolf werden verschillende aparte percelen samengevoegd tot één geheel. Hierbij werden ook verschillende erven ten zuiden van het huis De Wolf toegevoegd aan het geheel. In 1932 bestond het terrein dan ook uit een vierkante vorm en liep van de Rijksstraatweg tussen Groningen en Assen in het westen tot de Kerklaan in het oosten.

Op het terrein stonden in 1932 drie hoofdgebouwen. Ten noordwesten was het huis De Wolf met een bijgebouw aan de achterzijde. Achter het bijgebouwen stonden twee kleine gebouwtjes, wellicht dienende als schuur of berging.

<sup>2</sup> Zie artikel: ‘ ’T Huis de Wolf’, op: [harenfoto.bijschrift.nl](http://harenfoto.bijschrift.nl)

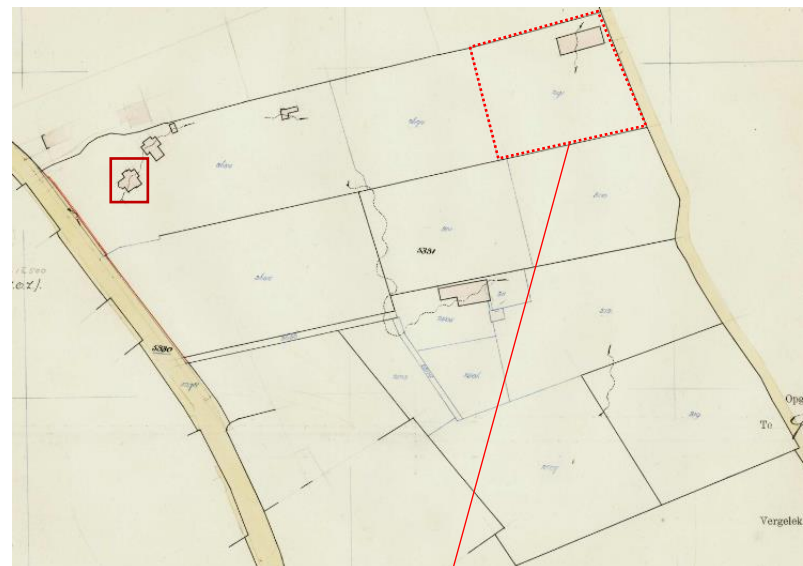


Schilderij van boerderij De Lok. Dit was het oudste gebouw op het terrein van de hortus.  
Afb: hortusharen.nl.

Aan de noordoostzijde van het terrein was een rechthoekig gebouw gesitueerd, dat voor het eerst op een kadastrale hulpkaart uit 1907 voorkomt. Het lijkt er op dat dit gebouw was georiënteerd op de Kerklaan.

Het derde hoofdgebouw bestond uit een L-vormig bouwdeel dat centraal op het terrein lag. Dit was van oorsprong een oude boerderij van het **Oldambster-type**, die ook al op de kadastrale kaart van 1832 staat en de naam De Lok droeg. De Lok refereert naar de laatste familie die hier woonde. De geschiedenis van deze boerderij gaat in ieder geval terug tot halverwege de 18<sup>de</sup> eeuw.<sup>3</sup>

<sup>3</sup> Zie artikel: 'De nalatenschap van Jan Pathuis en Jantien Baving', gepubliceerd in: *Harener Weekblad* op 29 november 2017.

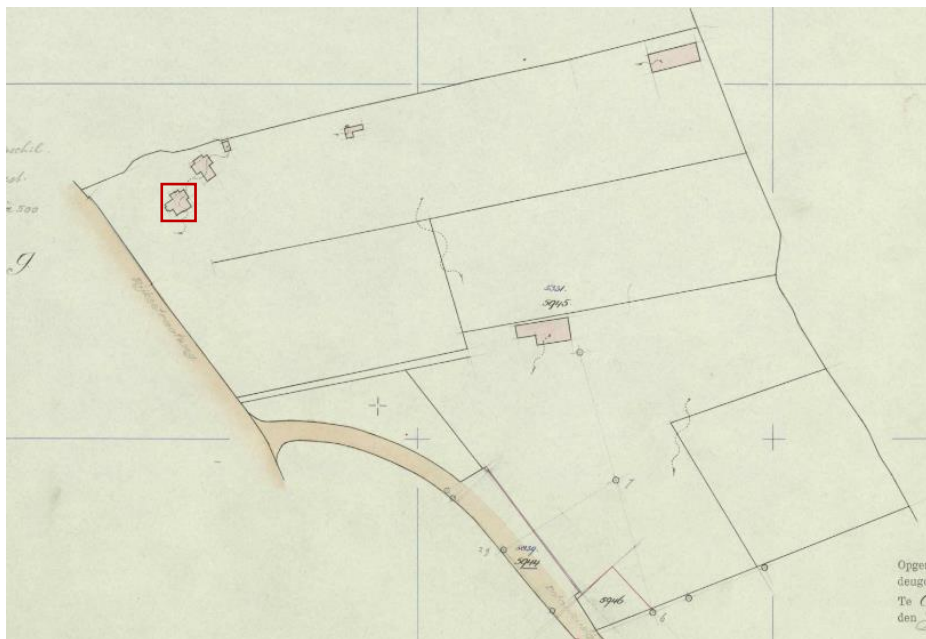


Het landgoed in 1932. Bij rood het huis uit 1892. De verschillende percelen worden samengevoegd nadat het landgoed is opgekocht door de universiteit van Groningen. Kadastrale Archiefviewer: Gemeente: Haren, sectie: K, nummer: 5945. Via [kadaster.nl](https://kadaster.nl).



Situatie in 1907 met het nieuwe gebouw ten oosten van Huis De Wolf. Kadastrale Archiefviewer: Gemeente: Haren, sectie: K, nummer: 291. Via [kadaster.nl](https://kadaster.nl).



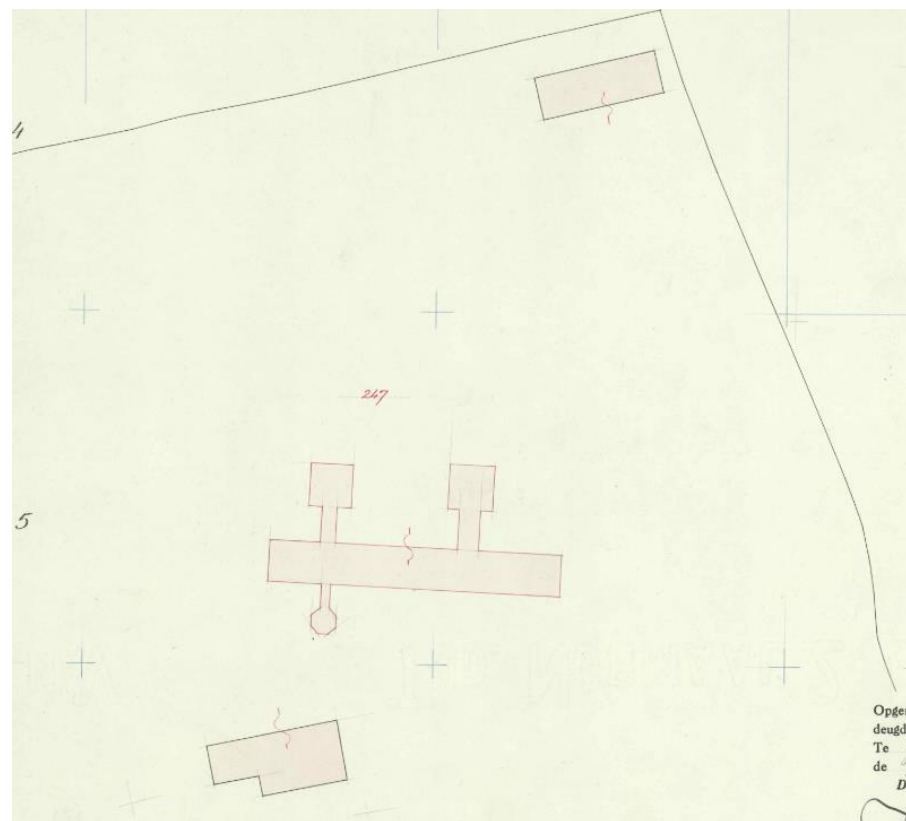


Het landgoed in 1937. Bij rood huis De Wolf uit 1892. Er is op dat moment al een vertakking van de Rijksweg aanwezig; de Botanicuslaan. Kadastrale Archiefviewer: Gemeente: Haren, sectie: K, nummer: 5945. Via [kadaster.nl](https://kadaster.nl).

In de maand juli 1781 overlijdt de toenmalige eigenaar van de boerderij Jan Pathuis. Jan en zijn overleden vrouw Jantien bezaten in 1781 twee huizen met landerijen. Naast de boerderij de Lok was ook de herberg, het latere Huis De Wolf. In bezit van Jan. De vader van Jan had zich hier rond 1725 gevestigd. Jan voelde echter meer voor het boerenbedrijf en had daarom in 1762 boerderij De Lok gekocht. De herberg werd vanaf dat moment verhuurd.

Vanaf de Rijksweg liep een oprijlaan naar de oude boerderij. Deze laan stamt uit 1887. In 1937 werd onderzocht of de boerderij omgebouwd zou kunnen worden tot werkplek voor personeel van de hortus. In een verslag van 27 november 1937 door hoogleraar genetica M. J. Sirks gericht aan de curatoren van de Rijksuniversiteit wordt de boerderij beschreven.

De indeling bestaat uit twee kamers en een keuken op de begane grond en een slaapkamer op de zolder. Aansluitend op het woongedeelte is een schuur en stal. Sirks geeft verschillende redenen op waarom de boerderij ongeschikt is als werkplek, waarbij de positionering op het terrein en de bouwkundig staat van het gebouw de belangrijkste redenen zijn. Boerderij Lok zou uiteindelijk worden gesloopt ten behoeve van de nieuwbouw van het biologisch centrum in de jaren 60 van de 20<sup>ste</sup> eeuw.



Situatie in 1954 met in het midden het nieuwe zoölogische laboratorium. Ten noorden het gebouw uit 1907 aan de Kerklaan en ten zuiden de oude boerderij van vóór 1832. Kadastrale Archiefviewer: Gemeente: Haren, sectie: M, nummer: 247. Via [kadaster.nl](https://kadaster.nl).



De Botanicuslaan in 1935. GA beeldbank, nr. NL-GnGRA\_1986\_7742.

Met de aanleg van de nieuwe botanische tuinen werd een deel van het terrein afgesplitst door een nieuwe weg. Deze Botanicuslaan sloot in het noorden aan op de Rijksstraatweg en in het zuiden op de Molenweg. Aan de weg ontstonden al snel percelen met grote statige huizen.

Na de Tweede Wereldoorlog wordt het terrein eigenlijk pas echt ontwikkeld. Zo wordt in 1966 de hortus botanicus uitgebreid zodat de locaties in de binnenstad van Groningen verlaten konden worden. De nieuwe tuinen zijn vooral ten noorden van Huis De Wolf aangelegd, op nieuw verworven stukken grond.

Het oude terrein, dat voornamelijk ten zuiden van Huis De Wolf is gesitueerd wordt in de jaren 50 en 60 bestemd als gezamenlijke onderwijslocatie voor de afdeling biologie. Tot op dat moment was de afdeling verspreid over verschillende locaties in de stad.

In 1950 tot 1953 wordt gebouwd aan het zoölogische laboratorium. Dit gebouw is gelegen tussen de boerderij De Lok en het gebouw uit 1907, vrijwel in het midden van het terrein. Het laboratorium was het eerste grootschalige gebouw van de afdeling biologie dat hier gebouwd werd. Het nieuwe gebouw biedt het voordeel dat het dier ook in de vrije natuur kan worden geobserveerd. Dit was uniek in Nederland.

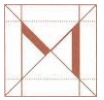


Situatie in 1962. Ten oosten van het zoölogische laboratorium werd toen een nieuw rechthoekig gebouw neergezet. Kadastrale Archiefviewer: Gemeente: Haren, sectie: M, nummer: 868. Via [kadaster.nl](https://kadaster.nl).





Het immense complex van gebouwen dat samen het biologisch centrum vormt. Bij rood het zoölogisch laboratorium uit 1953. Afb: Scheltes 1973, voorblad.



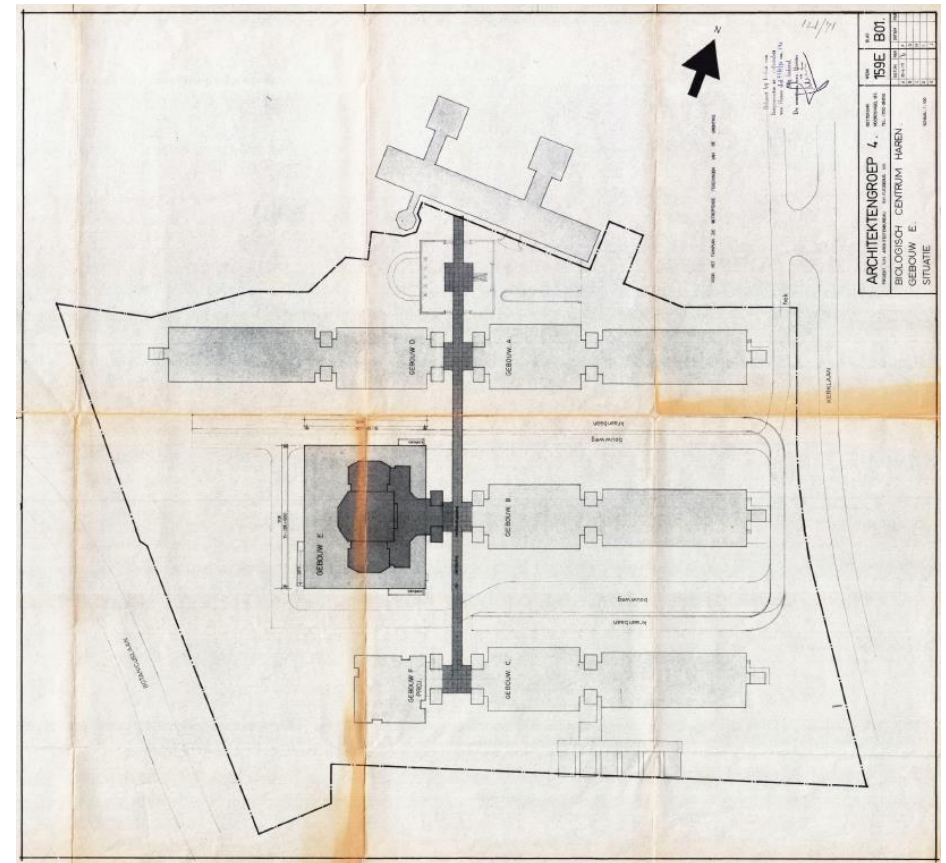
In de jaren 50 werd overigens al rekening gehouden met meer nieuwbouw, zodat in de nabije toekomst de gehele afdeling biologie van de Rijksuniversiteit Groningen naar Haren kon verhuizen. De afdeling biologie had deze wens al vóór de Tweede Wereldoorlog.

In de jaren 1960 wordt dan ook begonnen aan een grootschalige nieuwbouw voor het biologisch centrum. De reeks van langwerpige gebouwen, verbonden met een luchtbrug, komen ten zuiden van het zoölogische laboratorium te liggen.

De planning voor het nieuwe biologische centrum duurde ongeveer tien jaar.<sup>4</sup> Architect Rein H. Fledderus ontwierp steeds weer opnieuw een model tot uiteindelijk alle betrokken partijen goedkeuring gaven. B en W van gemeente Haren had hierin een groot aandeel. Fledderus ging uit van een hoge toren als basis maar vanuit de gemeente werd vastgesteld dat er geen hoogbouw in Haren gebouwd mocht worden. Uiteindelijk werd gekozen voor het plan met de minste hoogbouw bestaande uit een reeks aan vleugels van gelijke hoogte, een gebouw met collegezalen en een afzonderlijk isotopenlaboratorium, allemaal met elkaar verbonden via een luchtbrug. Alle gebouwen hebben een aantal dienststorens gekregen, waarin trappenhuisen, liftkokers, leidingen en toiletten zijn gesitueerd. Het gebouw waarin de collegezalen zijn gesitueerd werd tijdens de bouw aangepast door inkrimping van het budget. Het gebouw is kleiner uitgevoerd dan oorspronkelijk gepland was.

Het terrein van het complex is een levend kunstwerk, ontworpen door een groep beeldhouwers uit Finsterwolde waarin veel ruimte is voor groen (aanplantingen van bomen etc.).

In 1969 doen de eerste studenten hun intrede in het uit zes vleugels, met een gezamenlijk vloeroppervlak van ca. 33.000 m<sup>2</sup> bestaande Biologisch Centrum.



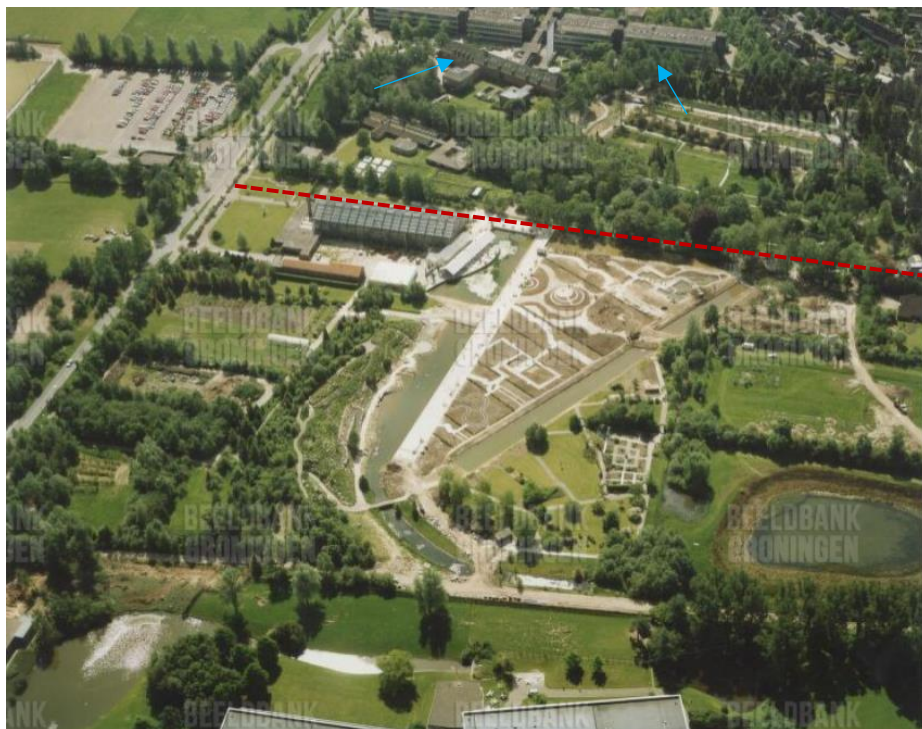
Situatie in 1971 met de nieuwe gebouwen van het biologische centrum. De luchtbrug die het zoölogisch laboratorium met het centrum verbindt is donker gearceerd. Archief opdrachtgever.

<sup>4</sup> Zie: H.A. Scheltes (red.), *Een pronkjuweel in de Ommelanden*, Groningen 1973.





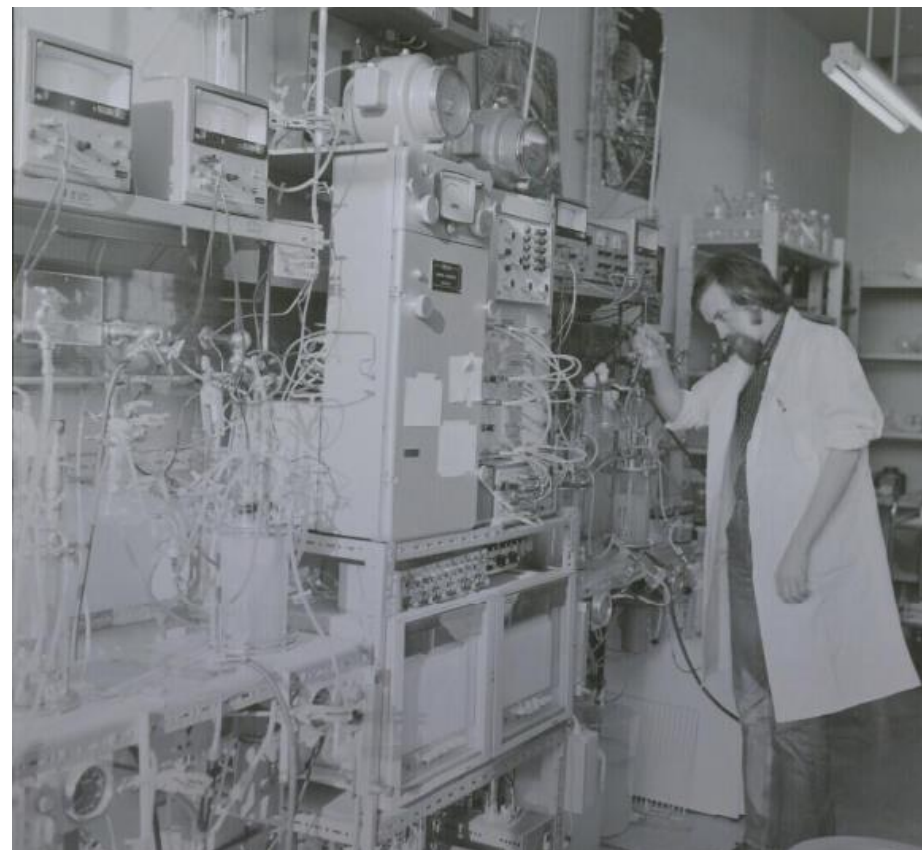
Het biologisch centrum in aanbouw. Scheltes 1973, p. 15.



Luchtfoto uit 1990 van het terrein gezien richting het zuiden. Bij de rode lijn de noordelijke erfscheiding van het terrein vóór de Tweede Wereldoorlog. Onder de rode lijn is de hortus botanicus te zien, boven de lijn het biologisch centrum en het zoölogisch centrum (pijl). Het terrein is na WO2 behoorlijk uitgebreid richting het noorden. GA beeldbank, nr. NL-GnGRA\_2290\_3890.

Van 1969 tot 2010 zijn de in totaal zeven gebouwen aan de Kerklaan het domein van de verschillende afdelingen van de vakgroep biologie van de Rijksuniversiteit Groningen.

Door aankoop van aangrenzende terreinen heeft het grondbezit van de Rijksuniversiteit Groningen in Haren zich na verloop van tijd uitgebreid tot ongeveer 28 hectare. Hiervan wordt circa 20 ha door de Hortus in beslag genomen.



Proefopstelling ergens in het Biologisch Centrum. De foto is van rond 1975. GA beeldbank, nr. NL-GnGRA\_3099\_7867.

In 2010 verhuist de universiteit naar de Zernike Campus in het noorden van Groningen, waar de vakgroep Biologie deel gaat uitmaken van het Centrum voor Levenswetenschappen van de faculteit Wiskunde & Natuurwetenschappen. In maart 2013 wordt het huurcontract tussen de universiteit en beheerder CareX ondertekend en krijgt het biologisch centrum een nieuwe naam: de Biotoop. Vanaf dat moment bieden de gebouwen woon- en werkruimten aan ruim 350 mensen.





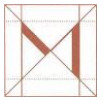
Foto uit 1973 met de medewerkers van het Biologisch Centrum. De trap leidt naar de luchtbrug die alle gebouwen met elkaar verbindt. GA beeldbank, nr. NL-GnGRA\_2437\_4763.



Aan de zuidzijde van het terrein verzezen verschillende kassen waarin experimenten gedaan konden worden met planten. GA beeldbank, nr. NL-GnGRA\_2290\_14051.



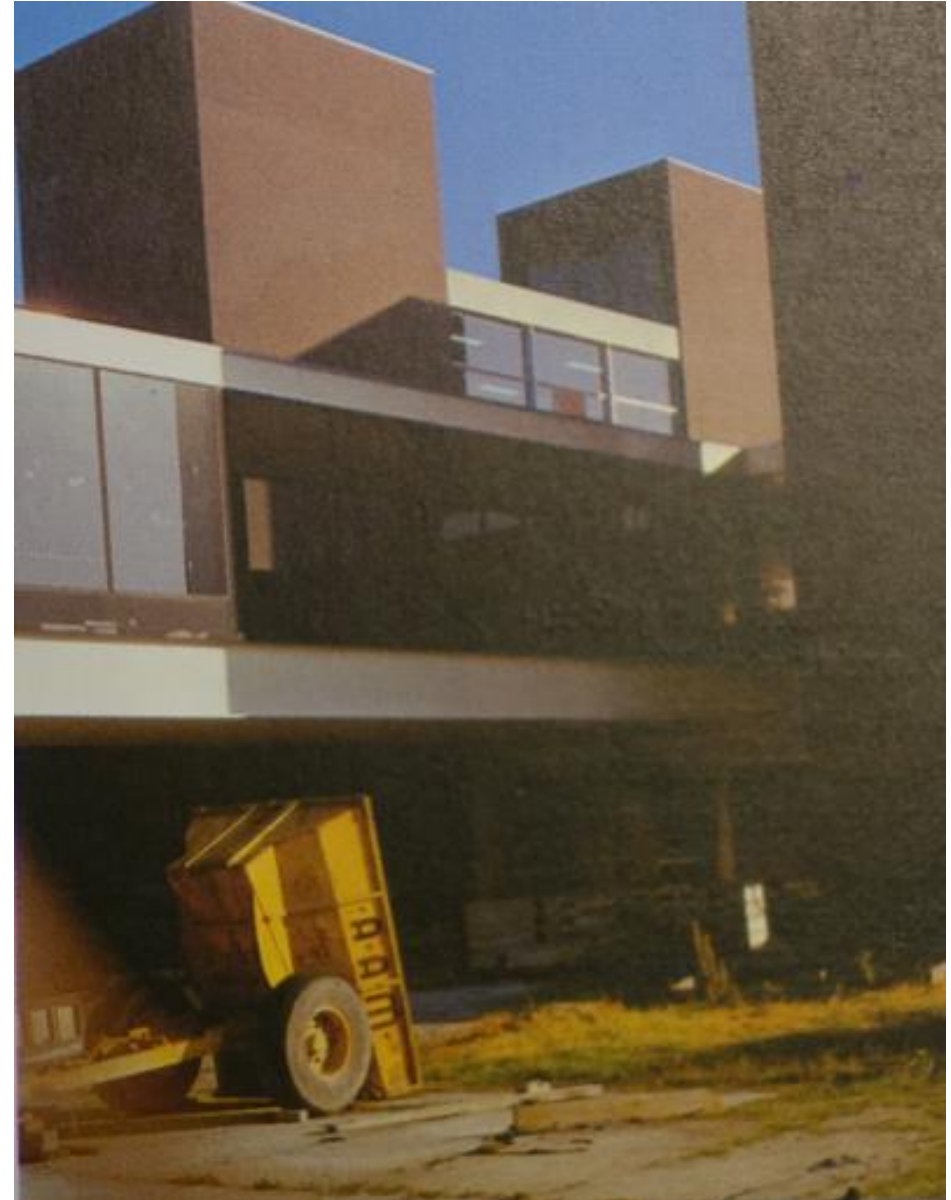
De kopse zijden van de vleugels. Scheltes 1973, p.7.



Een werkplaats in een van de gebouwen van het biologisch centrum. Scheltes 1973, p. 9.



De aanplanting van het terrein is onderdeel van het oorspronkelijke concept. Scheltes 1973, p. 13.



De dienststorens met luchtbrug tijdens de bouw. Scheltes 1973, p. 16.



## 2.2 BOUW VAN HET ZOÖLOGISCHE LABORATORIUM IN 1950-1953

### 2.2.1 ALGEMEEN<sup>5</sup>

In 1946 werd etholoog Prof. Dr. G. P. Baerends (1916-1999) als hoogleraar Dierkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen benoemd. Hij was in Leiden bij Prof. Tinbergen gepromoveerd op een onderzoek naar de voortplantingsgedragingen en oriëntering van onder andere de kleine rupsendoder. Baerends heeft veel betekend voor de ontwikkelingen van gedragsstudie en een zowel ethologische als ecologische kijk op gedragsstudie kunnen bieden. Zijn vakgroep zou bijzonder invloedrijk worden en tijdens zijn professoraat vonden alleen al 43 promoties plaats.



Toespraak van prof. Baerends bij de opening van het Biologisch Centrum in de jaren 70 van de vorige eeuw. GA beeldbank, nr. NL-GnGRA\_2437\_4764.

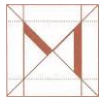


Boerderij de Lok tijdens de bouwwerkzaamheden aan het nieuwe zoölogische Laboratorium. Van Geest 2015, p.5.

Daar hij gespecialiseerd was in veldonderzoek en veldexperimenten, week het zoölogisch laboratorium als eerste uit naar de meer natuurlijke leefomgeving die Haren bood. Door de combinatie van ethologisch en ecologisch veldwerk ontdekte men vele gedragingen uit de natuur. In het laboratorium ontstond een grote verscheidenheid aan nagebootste natuurgebieden om dieren te kunnen observeren. Voornamelijk vissen werden bestudeerd.

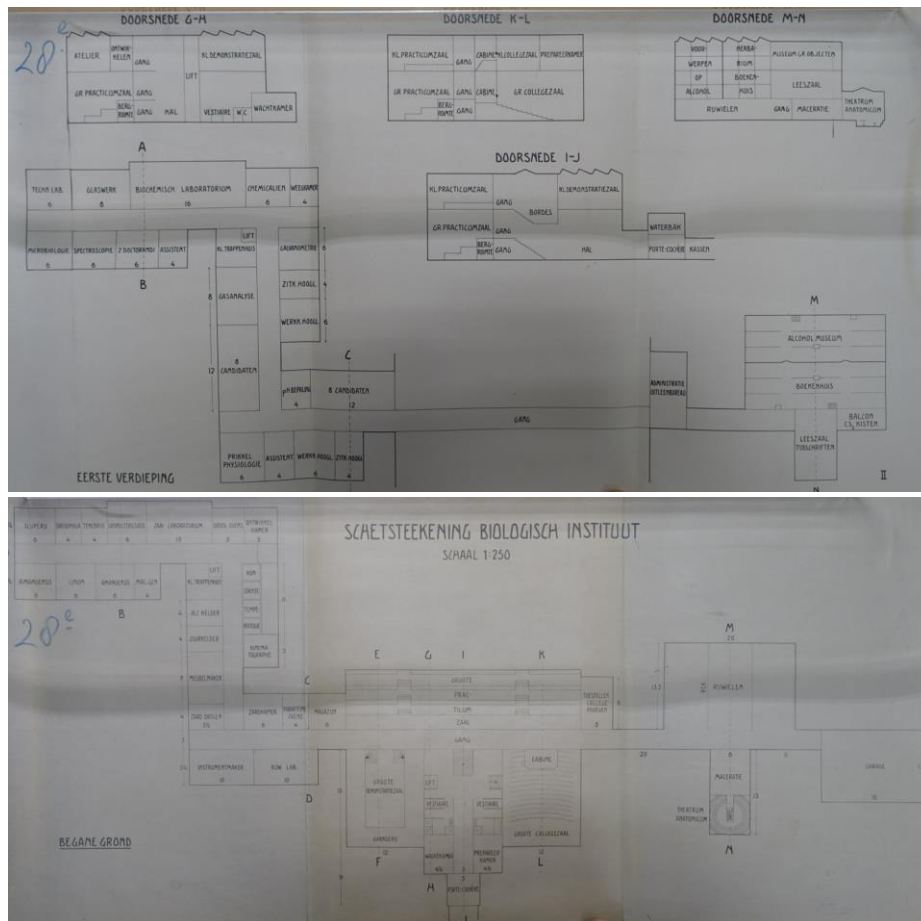
Baerends was echter niet de eerste hoogleraar die opperde voor een eigen gebouw dichtbij de hortus in Haren. Onder leiding van hoogleraar dierkunde Engel Hendrik Hazelhoff, hoogleraar plantensystematiek Benedictus Hubertus Danser en hoogleraar variabiliteits- en erfelijkheidsleer Marius Jacob Sirks werd al voor de Tweede Wereldoorlog een begin gemaakt met

<sup>5</sup> Lineke van Geest, 'Het Biologisch Centrum', in: *Old Goud* (2015) nr. 3, p.4-5.

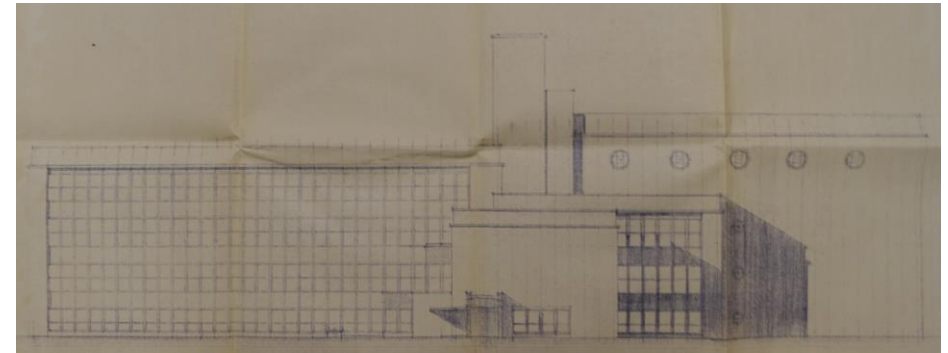


de ontwikkeling van een eigen biologisch centrum in de buurt van de hortus in Haren.

De eerste uitgetekende plannen stammen uit 1929. De schetsontwerpen uit dat jaar laten een gepland gebouw zien met een Z-vorm van drie lagen dat als werktitel *Biologisch Instituut* kreeg. Het gebouw zou dus niet enkel voor de afdeling dierenkunde dienen.



Schetssteking uit 1929 van de begane grond en verdieping van een biologisch instituut. GA, archief: 52, nr. 892.

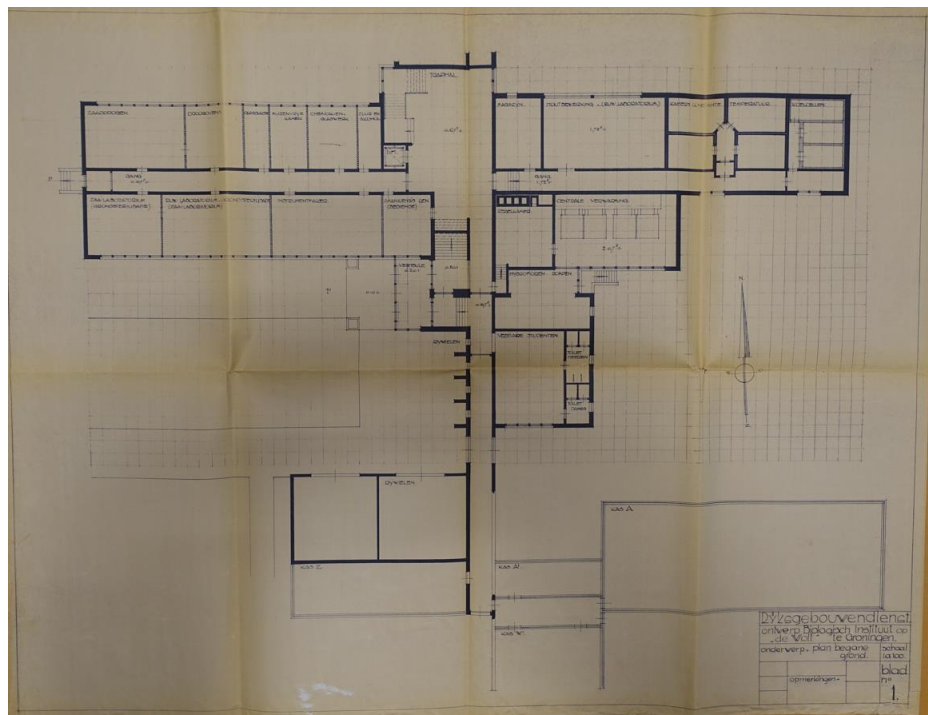


Schetssteking van het biologisch instituut uit 1933, getekend door C.G. Bremer. GA, archief: 52, nr. 892.

Na 1929 volgde nog verschillende andere schetsen waarbij steeds weer een nieuwe hoofdvorm uitgetekend werd. De plannen werden echter elke keer verworpen vanwege de omvang en de kosten van het project.

In 1933 werd echter de hulp ingeschakeld van de Rijksgebouwendienst. De schetsen die Rijksbouwmeester Gustav Cornelis Bremer (1880 - 1949) maakte zouden de rode draad worden voor toekomstige ontwerpen. Bremer zou overigens verschillende ontwerpen maken. Plan Bremer III uit 1933 werd door alle betrokken hoogleraren biologie het meest geschikt bevonden. Hierbij zou een groot T-vormig gebouw ontstaan dat uit allerlei verschillende bouwdelen bestond, die allemaal een eigen hoogte bezaten. Opvallend aan het ontwerp van Bremer III zijn de hoge zijvleugels van het gebouw waarvan er één helemaal in glas was opgetrokken. Deze vleugels waren vier en vijf lagen hoog. De hoogste vleugel kreeg in de zijgevel opvallende rondvensters. Het bestuur van de Rijksuniversiteit besloot echter niet over te gaan tot de bouw.

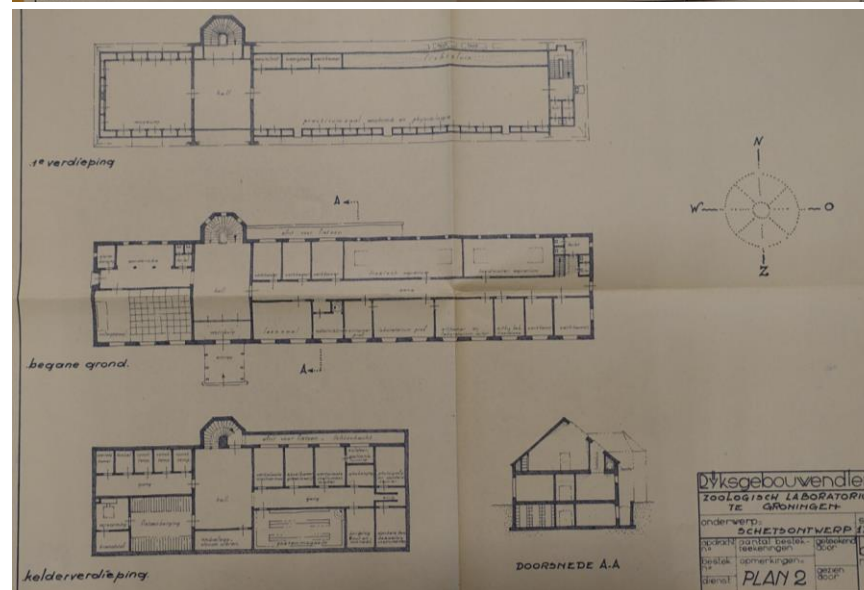
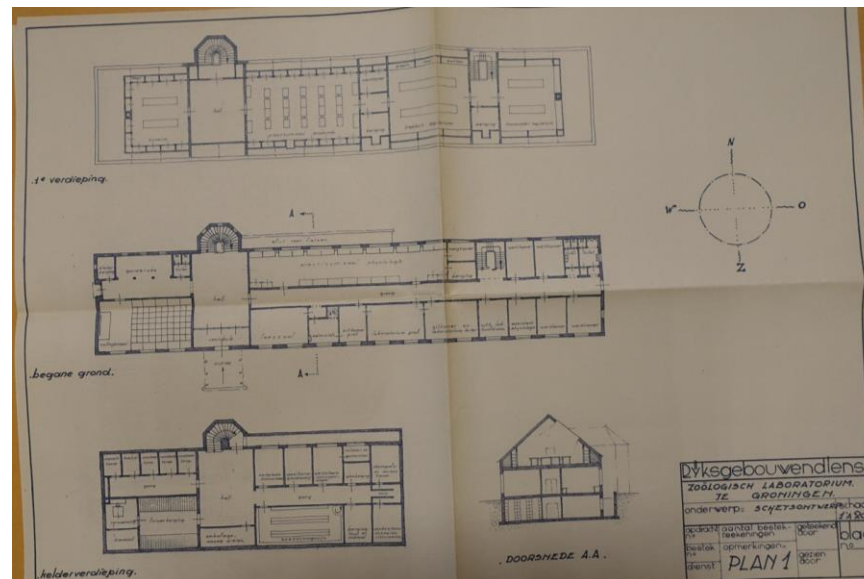




Schetstekening uit 1933 van de begane grond door architect C. Bremer.

Na de Tweede Wereldoorlog kreeg het project een nieuwe naam. Zo werd in eerste instantie ingezet op de bouw van een nieuw zoölogisch laboratorium aangezien het bestaande lab in de binnenstad van Groningen zwaar verouderd was. In 1947 worden de eerste plannen geschetst door de nieuwe architect van het project Ir. J de Bruin van de afdeling nieuwbouw van de Rijksgebouwendienst.

In 1947 heeft hij drie ontwerpen getekend, die in opzet bestonden uit een gebouw van twee bouwlagen met zolder en kelder. Aangezien het gebouw alleen gebruikt zou gaan worden door de afdeling dierkunde werd het in omvang veel kleiner dan in de schetsen van Bremer uit 1933.



Twee schetsontwerpen voor het zoölogische laboratorium door J. de Bruin uit 1947. GA archief:52, nr. 899.





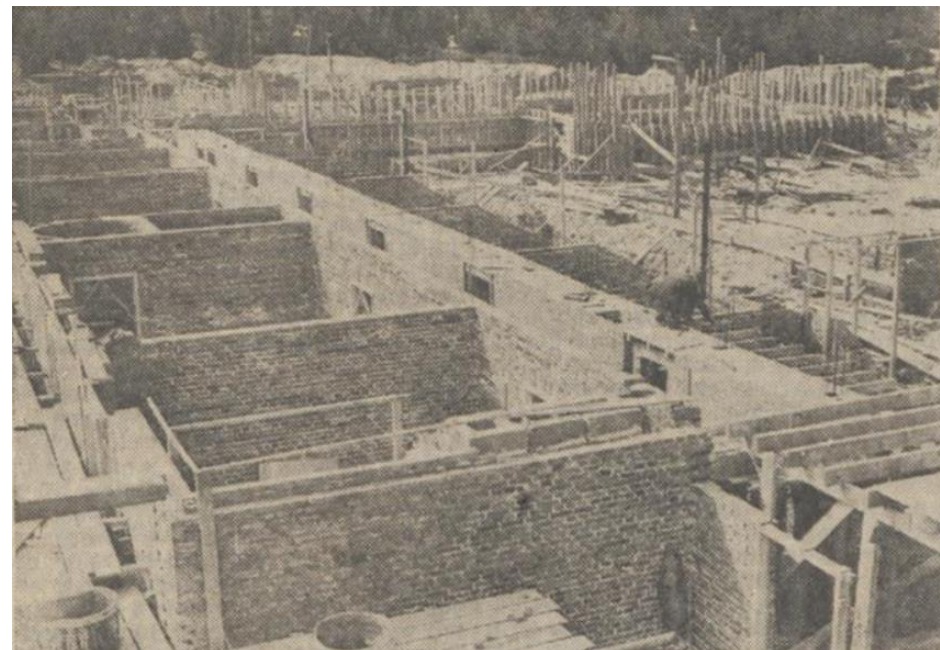
december 1954 geschreven door prof. Tinbergen aan ir. Friedhoff van de Rijksgebouwendienst, wordt duidelijk dat kunstenaar Muis een panorama bedacht had waarbij dieren werden afgebeeld. Een dergelijke schildering werd echter door Baerends en zijn medewerkers afgewezen aangezien er vanuit het gebouw al voldoende uitzicht was door de grote ramen. Tevens was het eerste ontwerp, waarvan helaas geen afbeeldingen zijn aangetroffen in het archief, te veel een decor. Als bioloog had de hoogleraar tevens grote moeilijkheden met de symboliek die mogelijk verstopt zat in de schildering:

“Wat de inhoud van het ontwerp betreft, staan wij zeer dubieus tegenover de symboliek die wij er in menen te ontdekken. De kunstenaar neemt in deze een tweeslachtige houding in blijkens de ons toegezonden brief. Hij zinspeelt eerst op de theorie, dat landdieren zijn voortgekomen uit zeedieren en knoopt er onmiddellijk aan vast, dat wij er niets achter moeten zoeken, wanneer zijn schildpad het strand opkruipt. Wanneer deze symboliek toch eigenlijk op de achtergrond staat is een schildpad voor ons biologen wel een heel ongelukkig voorbeeld, omdat hij hoort tot een groep, die als landdieren zijn begonnen en zich later weer op het leven in een kustzee hebben ingesteld.”

“Wij vragen ons af, of de schilder niet in staat is om, met prijsgeving van de symboliek, in de vorm en bewegingen van dieren inspiratie te vinden voor een puur decoratieve schildering.”<sup>6</sup>

---

<sup>6</sup> GA, archief: 52, nr. 900.



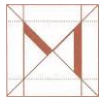
Zicht op het souterrain van het laboratorium tijdens de bouw in 1951. Op de achtergrond is het aquariumgebouw te zien in een van de uitbouwen. Afb: Nieuwsblad van het Noorden, 19-05-1951. Via delpher.nl.

### 2.2.2 BOUW VAN HET LABORATORIUM: 1950-1953

De bouw van het zoölogisch laboratorium werd uitgevoerd door de aannemer N.V. Friso uit Sneek. De totale kosten van het project kwamen uit op 1.555.500 gulden. In 1951 kon al begonnen worden met het inrichten van de zolder, hoewel het gebouw pas in 1953 in gebruik werd genomen.

Het overgeleverde bestek van het gebouw geeft inzicht in de werkzaamheden die zijn uitgevoerd en zullen in de volgende paragraaf benoemd worden bij de verder behandeling van het gebouw.<sup>7</sup>

<sup>7</sup> GA, archief: 52, inv.nr. 900.



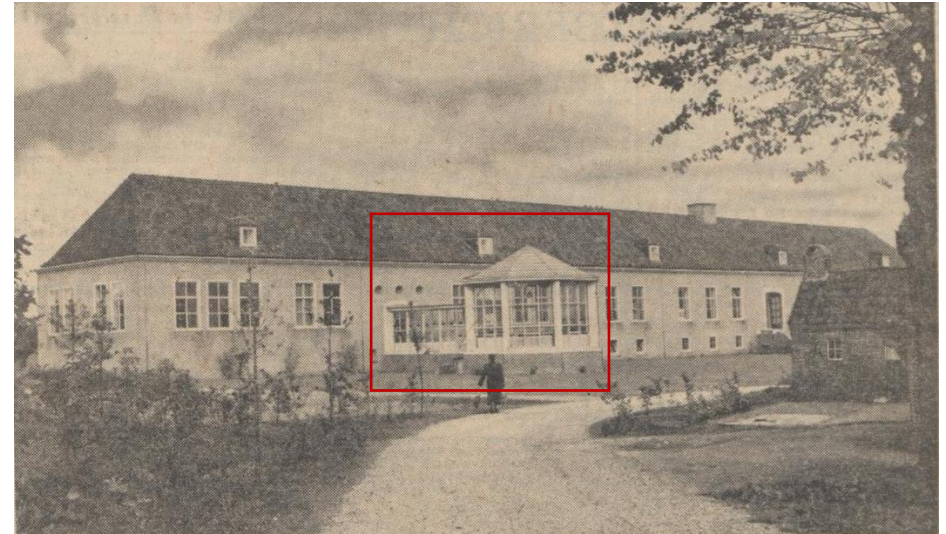
### 2.2.3 ONTWERP EN HOOFDVORM

Het gebouw is ontworpen in een sobere traditionalistische stijl. Het gebouw bestaat uit een lange rechthoekige vleugel met gevels in met kruisverband opgemetselde handvorm baksteen en een doorlopend schilddak met een bedekking van gesmoorde dakpannen. Laag in het dak zijn een aantal dakkapellen gesitueerd onder schilddaken. Opvallend is het grote rookkanaal dat door de nok van het dak steekt. Langs de onderzijde van het schilddak loopt een betonnen goot.

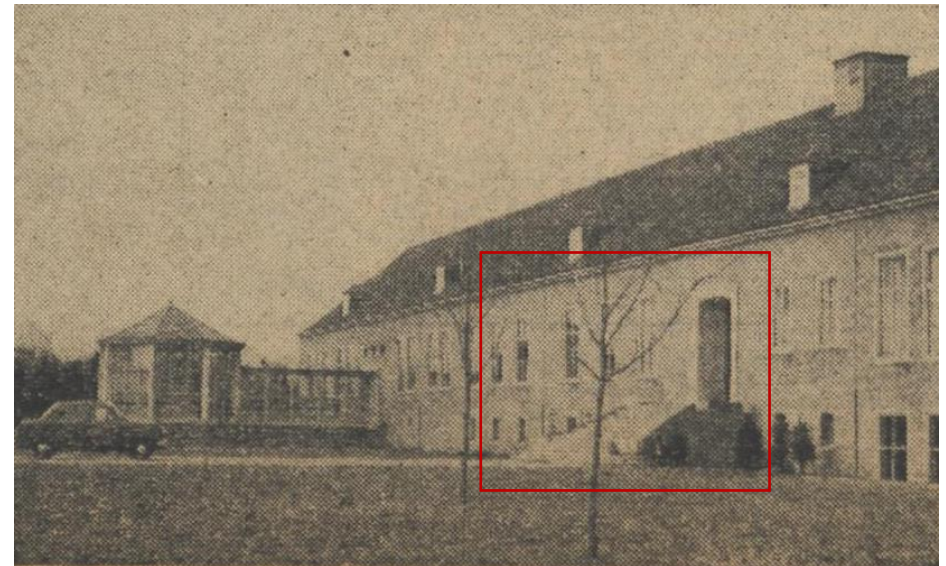
Het gebouw heeft een souterrain, verdieping en zolder, waarvan de vloeren allemaal in gewapend beton zijn opgetrokken. Aan de noordzijde zijn twee forse bakstenen vierkante uitbouwen gesitueerd onder tentdaken. Aan de zuidzijde is een achthoekige uitbouw aanwezig dat dienst deed als insectarium. Zowel de achthoekige uitbouw als de gang van het hoofdgebouw naar de uitbouw is opgebouwd uit glazen puien op een bakstenen borstwering.

In de gevels zijn verschillende type openingen aanwezig. De meeste vensters zijn recht van vorm en ingezet met stalen 4- of 6-ruits ramen in houten kozijnen. In het bestek wordt vermeld dat bepaalde vensters afgeschuinde neggekanten krijgen, waarvoor het metselwerk van de gevels wordt weggehakt. Op de begane grond zijn ook openingen aanwezig die licht getoogd zijn aan de bovenzijde.

Aan de zuidzijde is een entree tot het gebouw, gelegen in een segmentboogvormige portiek. Aangezien er een souterrain in het gebouw aanwezig is heeft de entree een hoge trap aan de buitenzijde. De trap waaiert naar beneden toe uit.



Zicht op de zuidgevel van het zoölogisch laboratorium met in het rood de achthoekige uitbouw met aansluitende gang. Nieuwsblad van het Noorden, 24-09-1954. Via delpher.nl.

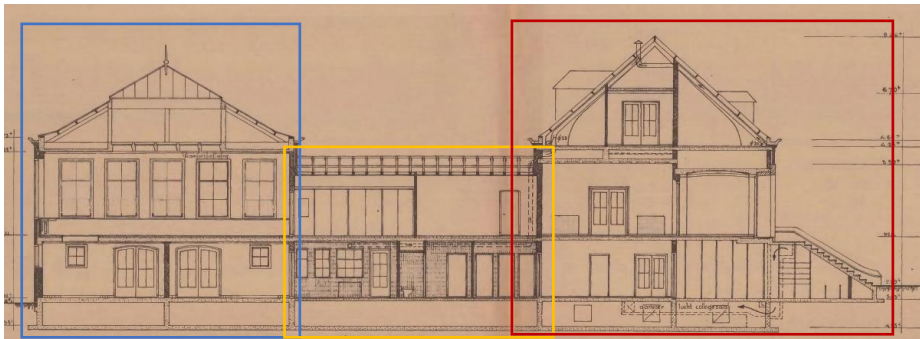


De entree aan de zuidzijde van het laboratorium (rood). Het Parool, 25-09-1954. Via delpher.nl.

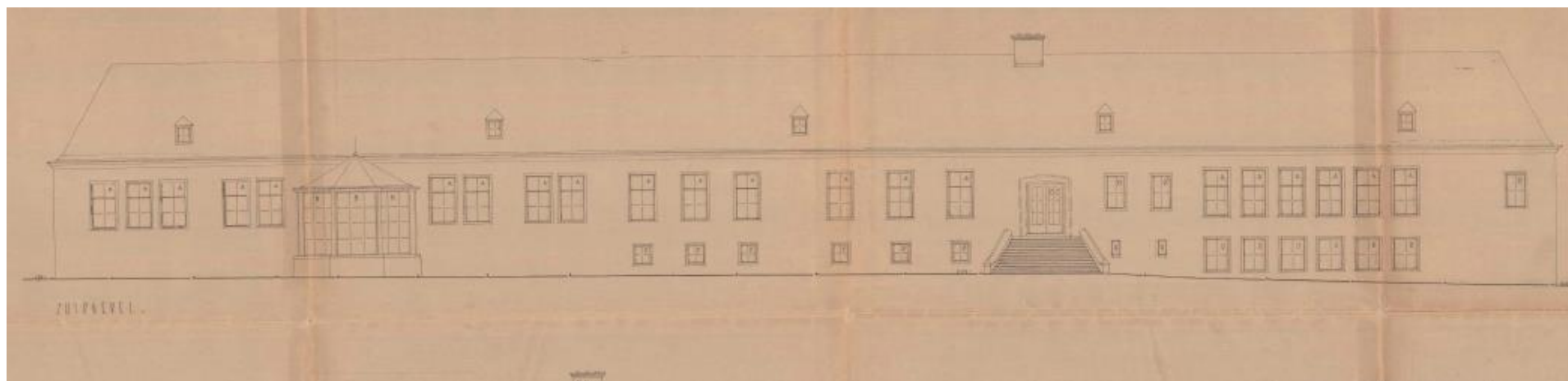




Tekening uit 1950 van de westgevel (boven) en oostgevel (onder). Bouwarchief opdrachtgever.

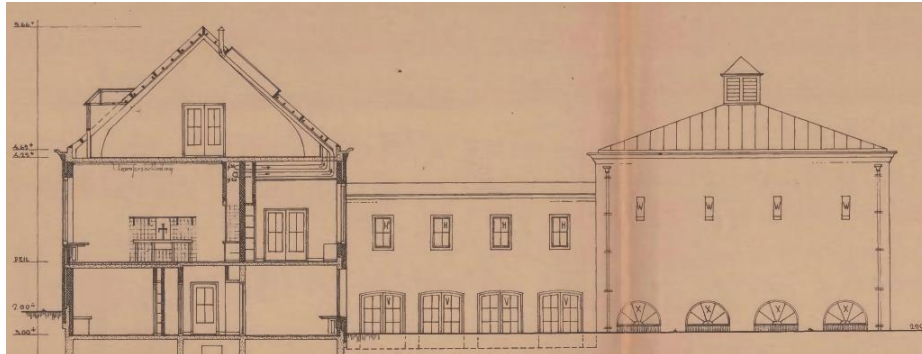


Doorsnede op de tekening van 1950 over het hoofdgebouw (rood), verbindende gang (geel) en de oostelijke vierkante uitbouw (blauw) aan de noordzijde. Bouwarchief opdrachtgever.

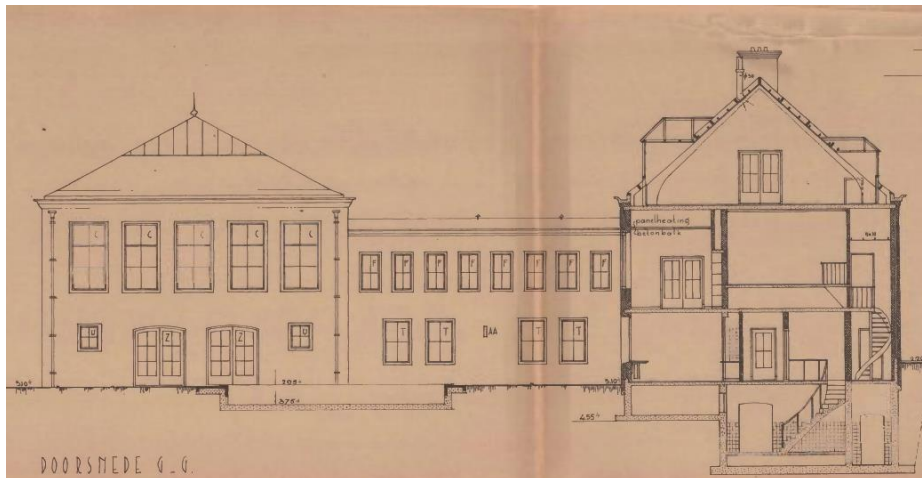


Tekening uit 1950 van de zuidgevel (boven) en de noordgevel (onder). Bouwarchief opdrachtgever.





Doorsnede over het hoofdgebouw en aanzicht van de gevels van de aansluitende gang en de westelijke uitbouw waarin het aquarium is gesitueerd. Bouwarchief opdrachtgever.



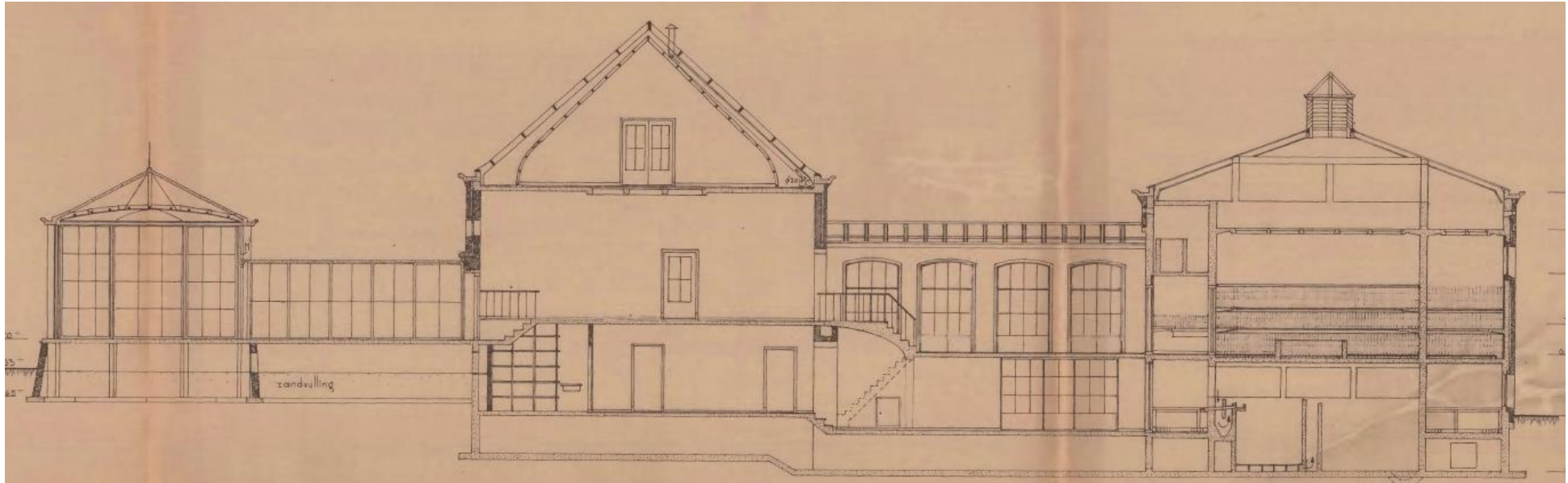
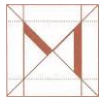
Doorsnede over het hoofdgebouw en aanzicht van de gevels van de aansluitende gang en de oostelijke uitbouw waarin het practicumlokaal voor anatomie is gesitueerd. Bouwarchief opdrachtgever.

## 2.2.3 INDELING EN INTERIEUR

### SOUTERRAIN

Alle delen van het gebouw hebben van oorsprong een souterrain. Via gangen staan alle delen van het souterrain met elkaar in verbinding. Via verschillende trappen kan het souterrain worden bereikt. Zo is er een trap in het trappenhuis naast de hoofdentree, een trap in de aansluitende gang tussen de westelijke uitbouw en het hoofdgebouw en een trap in de middengang van het hoofdgebouw. Deze laatstgenoemde trap geeft van oorsprong tevens aansluiting op een trap naar de verwarmingskelder die zich onder het souterrain bevindt.

Aan de oostzijde van het hoofdgebouw waren oorspronkelijk de instrumentenmakerij, de timmerwerkplaats, de glasblazerij en het glasmagazijn en een lokaal voor fotografie gesitueerd.



Doorsnede op de tekening van 1950 over (van links naar rechts): insectarium met gang, hoofdgebouw, gang naar de uitbouw en de westelijke uitbouw. Bouwarchief opdrachtgever.

Laatstgenoemd lokaal bestond uit twee ruimtes die gescheiden werden door een U-vormige gang.

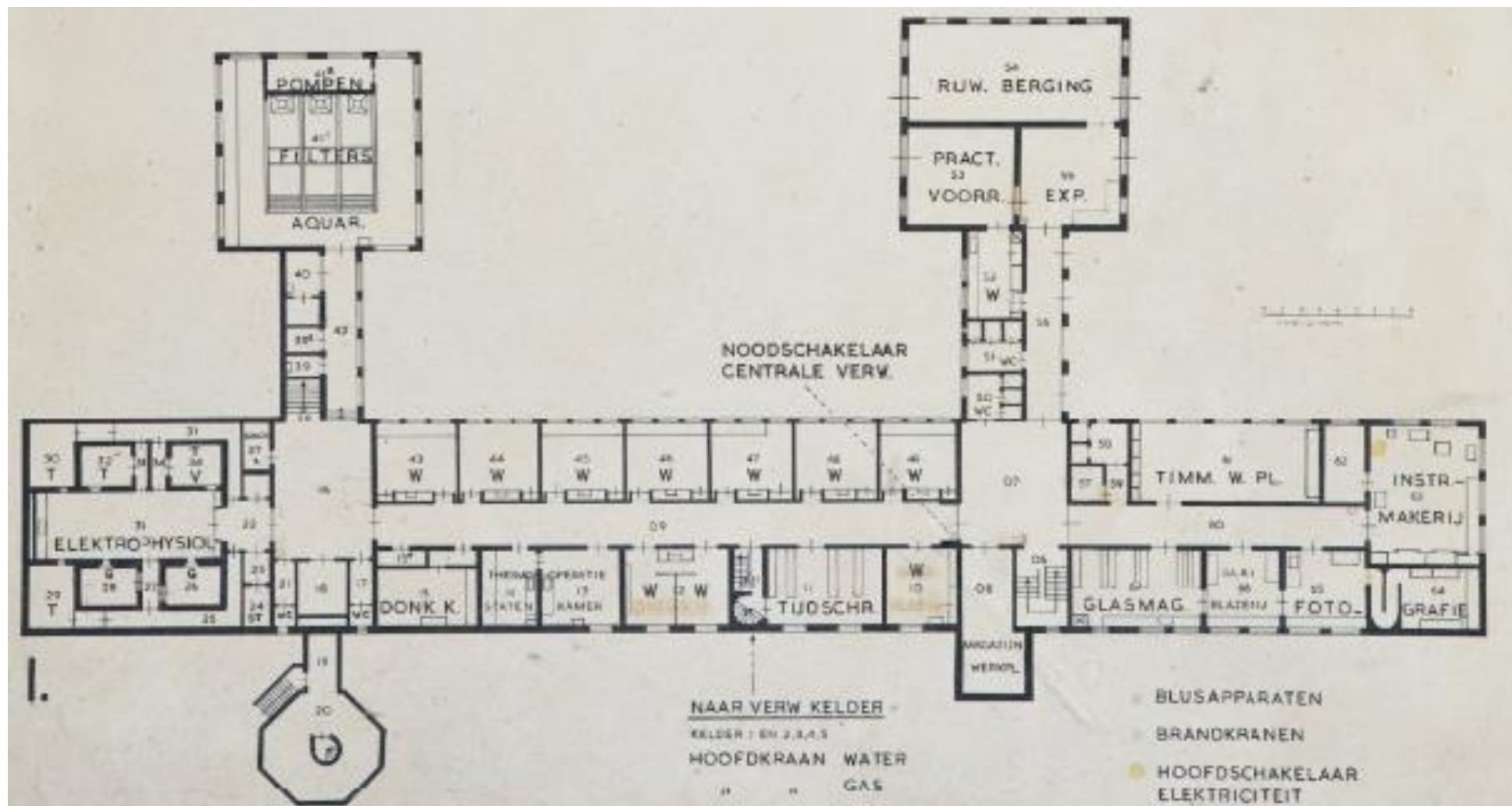
Het middendeel bestond uit een reeks werkkamers aan de achterzijde van de middengang die een identieke opzet hadden van afmeting en afwerking met inbouwkasten. Aan de voorzijde van de gang waren ook nog verschillende werkruimtes, afgewisseld met kamers met andere functies, zoals een ruimte met tijdschriften, een operatiekamer, een kamer met thermostaten en een donkere kamer.

De westzijde van het souterrain onder het hoofdgebouw was ingedeeld met een groot praktijklokaal voor elektrofysiologisch onderzoek. Het lokaal was onderverdeeld in verschillende kleinere ruimtes waar kon worden geëxperimenteerd.

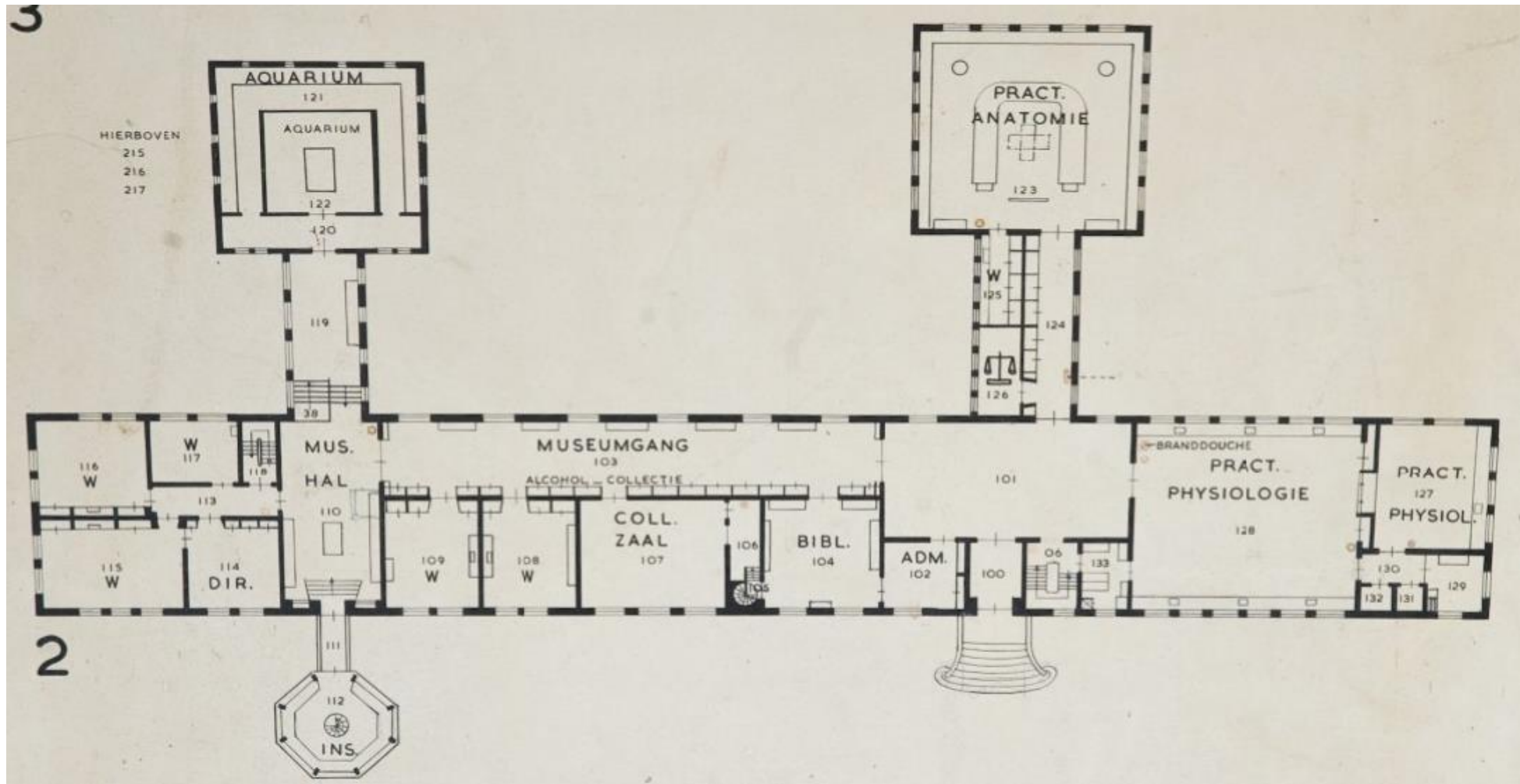
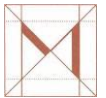
Het souterrain onder de westelijke aanbouw bestond uit een gang met links verschillende ruimtes en in de hoofdruimte de pompen en filters voor het aquarium op de begane grond.

Onder de oostelijke aanbouw waren sanitaire voorzieningen in de gang en een rijwielberging, expeditie en berging in de hoofdruimte gesitueerd. Ook onder het insectarium was een kelderruimte, die verder geen indeling had.





Plattegrond van het souterrain. RCE beeldbank, nr. 542.816.



Plattegrond van de begane grond. RCE beeldbank, nr. 542.816.



## BEGANE GROND

De begane grond in het hoofdgebouw bestaat van oorsprong uit een vestibule met brede hal achter de hoofdentree. Vanuit de hal kan een achtergang in het middendeel worden bereikt waaraan enkele werkkamers, een collegezaal en een bibliotheek zijn gesitueerd. De gang deed dienst als museumgang, net als de aansluitende hal aan de oostzijde van de gang. Aan de westzijde van de hal achter de hoofdentree was het practicumlokaal voor fysiologie, aan de oostzijde verschillende kamers.

De vierkante uitbouwen aan de noordzijde staan in verbinding met het hoofdgebouw via lange gangen, die aan de oostzijde opgedeeld was in een smalle gang met inbouwkasten en enkele werkruimtes naast de gang. Aan de westzijde had de gang geen indeling.

De hoofdruimtes in de uitbouwen deden dienst als aquarium (west) en als practicumlokaal voor anatomie.

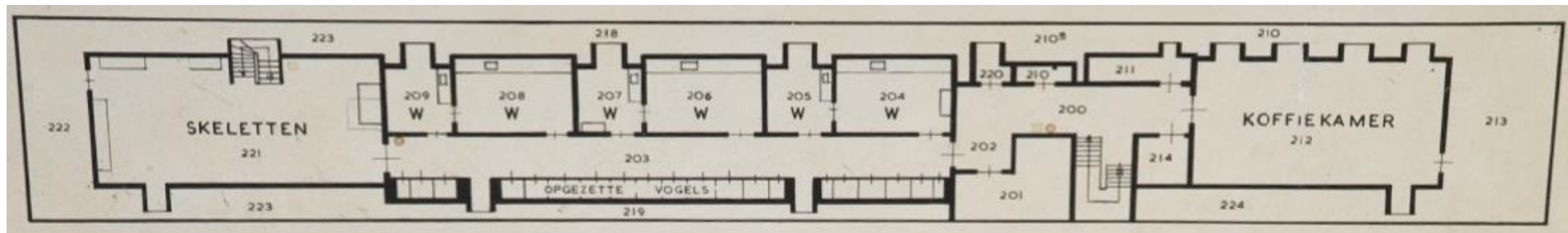
Wat betreft afwerkingen van ruimtes wordt in het bestek genoemd dat de ruimtes 100 en 111 een gewelfd plafond kregen van beton, ruimte 101 wordt voorzien van een betonnen cassetteplafond.

## ZOLDER

Alleen het hoofdgebouw heeft in de oorspronkelijke opzet een zolder gekregen. De zolder was te bereiken via het algemene trappenhuis naast de hoofdentree in de zuidgevel en een trapopgang aan de westzijde.

De zolder had in 1953 een indeling van twee grote ruimtes aan de west- en oostzijde die respectievelijk als skeletruimte en koffiekamer dienst deden. Tussen deze ruimtes liep een verbindende gang met aan de noordzijde hiervan verschillende werkruimtes, die soms onderling in verbinding stonden met elkaar en aan de zuidzijde een reeks aan inbouwkasten waarin opgezette vogels opgeslagen werden.

De kapconstructie van het hoofdgebouw bestaat uit een reeks aan Nemaho spanten in combinatie met gordingen.



Plattegrond van de zolder. RCE beeldbank, nr. 542.816.

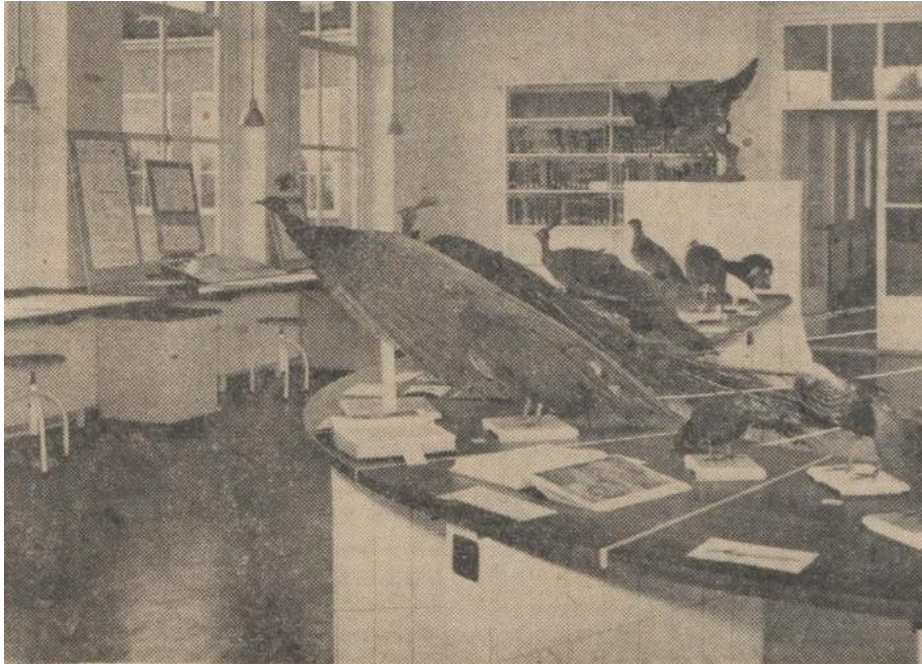
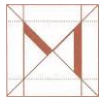
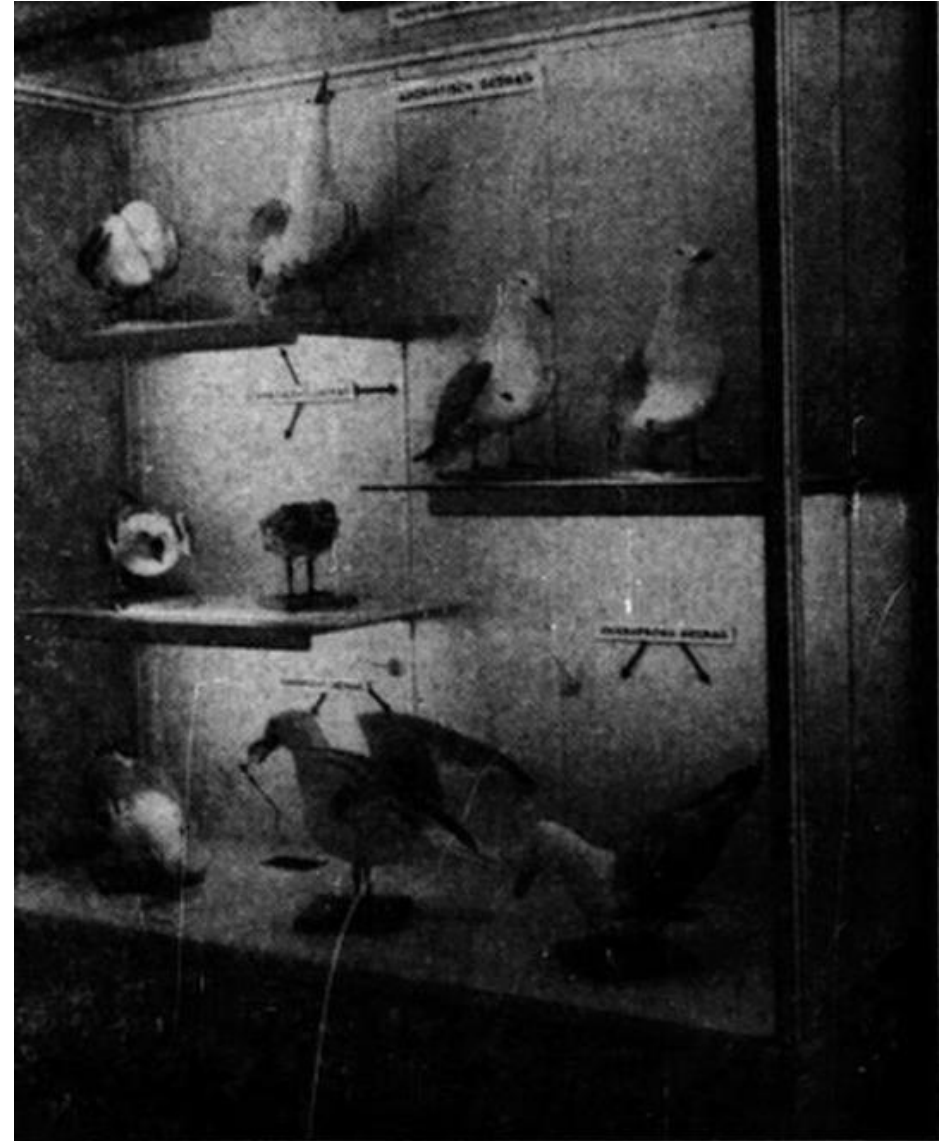


Foto van het practicumlokaal voor anatomie op de begane grond in de oostelijke uitbouw. Nieuwsblad van het Noorden, 24-09-1954. Via delpher.nl.

De meeste ruimtes kregen een afwerking van dubbelhard gebakken vloertegels of betonvloeren die afgewerkt waren met Carborundum van de firma Silbid. Deze vloeren lagen in het souterrain en begane grond. Daarnaast werden er linoleum vloeren en ook nog houten vloeren door het gehele gebouw aangebracht.

Over het algemeen zijn de ruimtes in het gebouw voorzien van wandtegels, die soms de hele wand bestreken en soms als lambrisering zijn opgetrokken.

In het gebouw zijn oorspronkelijk verschillende soorten plafondafwerkingen aanwezig, zoals Kramfors plafondplaten met vurenhouten plafondlijsten en stucwerk op steengaas.



Opgezette meeuwen in kasten in de museumgang van het laboratorium. Afb: De tijd: dagblad voor Nederland, 30-07-1966. Via delpher.nl.





De forse uitbouw aan de noordzijde van het gebouw. Filmbank Groningen, film: AV14817  
titel: Dorpsfilm Haren, gemaakt door: Grietinus Molenaar, A.C.F.O., op: 24-08-1955.

### 2.2.2 OFFICIËLE OPENING IN 1953<sup>8</sup>

#### **‘UNIEK AQUARIUMHUIS**

Nieuw zoölogisch laboratorium der universiteit  
Zuiver wetenschappelijk onderzoek de hoofdzaak

Het nieuwe Zoölogisch Laboratorium der Rijks Universiteit te Groningen, dat verrezen is achter de Hortus De Wolf te Haren, is vanmiddag officieel in

gebruik genomen. Met de bouw werd in 1950 begonnen. In September 1953 werd het reeds betrokken, terwijl het thans is voltooid.

#### **Nut niet vooropgesteld**

Nadat vanmiddag mr W. A. Offerhaus, als plaatsvervangend president-curator der universiteit, wegens ontstentenis van dr E. H. Ebels, de genodigden had verwelkomd, gaf de hoogleraar-directeur van het laboratorium, prof. dr G. P. Baerends, een uiteenzetting over de opzet van het laboratorium in verband met de richting van het wetenschappelijk onderzoek. In principe is het onderzoek, dat in het laboratorium wordt verricht, zuiver wetenschappelijk, zoals dat aan de universiteiten het geval dient te zijn, aldus prof. Baerends.

Voor de toepassing van de wetenschap bestaan afzonderlijke instituten en deze kunnen slechts met succes blijven werken, wanneer de zuivere wetenschap geregeld nieuwe wegen voor hen openlegt. De geschiedenis heeft geleerd, dat dit het beste gebeurt door bij het onderzoek niet in de eerste plaats het nut voorop te stellen, maar de wens tot het begripen van natuurlijke processen te komen.

Het aantal plaatsen, waar zulke zuivere wetenschap kan worden bedreven, is zoveel geringer dan het aantal laboratoria voor toegepast onderzoek, dat de universiteiten zeker in de eerste plaats de zuiver fundamentele wetenschap moeten steunen.

<sup>8</sup> Zie krantenartikel: ‘Uniek aquariumhuis’ in het Nieuwsblad van het Noorden, 24-09-1954. Via delpher.nl.



Het oude zoölogische laboratorium aan de Reitemakersrijge. GA beeldbank, nr. NL-GnGRA\_1785\_20167.

### Na lang wachten

Prof. Baerends herinnerde aan de brand van het Academieggebouw in 1906, waarbij de hele zoölogische verzameling verloren ging. Een nieuw zoölogisch instituut werd toen ingericht en breidde zich geleidelijk uit in het complex oude gebouwen tussen Reitemakersrijge en de Schuitemakerstraat, dat echter ook hoe langer hoe meer ongeschikt voor het doel werd. Het is thans afgebroken ten behoeve van uitbreiding van het hoofdkantoor.

Werden er voor de oorlog reeds verschillende malen plannen gemaakt voor de bouw van een nieuw instituut, eerst in 1947 kwamen deze in een definitief stadium. Het werk werd uitgevoerd onder leiding van de Rijksgebouwendienst onder architectuur van ir J. de Bruin, hoofdarchitect van die dienst.



De aansluiting van één van de uitbouwen op de noordgevel van het gebouw. Filmbank Groningen, film: AV14817 titel: Dorpsfilm Haren, gemaakt door: Grietinus Molenaar, A.C.F.O., op: 24-08-1955.

### Eigen karakter

Gezocht is naar een zo harmonisch mogelijke aansluiting van de verschillende richtingen als anatomie, physiologie, systematiek, ethologie en oecologie, in tegenstelling met andere universiteiten is hier de hele zoölogie in één gebouw ondergebracht. Er is naar gestreefd niet alle soorten onderzoek naar voren te brengen, maar het werk in het laboratorium een zekere specialisatie te geven, waardoor het ook van het werk aan andere universiteiten verschilt. Het laboratorium werd speciaal ingesteld op het onderzoek van problemen, die het dier als geheel betreffen, in het bijzonder de studie van het gedrag (ethologie) en van de verhouding tussen het dier en zijn milieu (oecologie).



### Speciale voorzieningen

Wordt veel onderzoek in het veld gedaan (waarvoor het laboratorium een goede uitrusting bezit), vaak ook wil men toch de dieren in het laboratorium onderzoeken. Daarom is het er geheel op ingesteld levende dieren onder goede conditie te kunnen houden. Mogelijkheden als van het aquariumhuis met een installatie, die tal van verschillende experimenten toelaat, bestaan in ons land verder niet en zijn ook daarbuiten zeldzaam. Voorts is er een goed vogelverblijf en een insectarium, terwijl er verder de gebruikelijke laboratoriumdieren gehouden kunnen worden. De beperkte verzameling geprepareerde dieren wordt bij gedeelten in periodiek wisselende opstellingen in gangen en hallen tentoongesteld. Er zijn verder kamers voor constante temperatuur en geluidisolerende kamers voor laboratoriumonderzoek. Speciaal is men tenslotte ingericht voor met de oecologie en ethologie samenhangend fysiologisch onderzoek, met name naar de werking van zintuigen en zenuwstelsel. De ligging buiten de stad en bij de Hortus De Wolf zijn bovendien gunstige omstandigheden. Prof. Baerends bood aan het slot van zijn rede de bouwkundigen een drietal albums met foto's aan.

De opening van het laboratorium werd o.m. bijgewoond door de Rector-Magnificus, prof. dr W. J. W. Koster, burgemeester J. Tuin van Groningen, curator der Universiteit, de burgemeester van Haren, mr F. W. van Ketwich Verschuur, vele hoogleraren en de heren Hofstee en Koopmans, resp. vertegenwoordigend het ministerie van O., K. en W. en de directeur-generaal van de Rijks Gebouwendienst.<sup>9</sup>

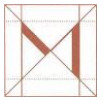
---

<sup>9</sup> Zie artikel: H. van Dam, 'Zoölogisch Laboratorium. Saai en onopvallend', in: *Het Parool*, 25-09-1954.

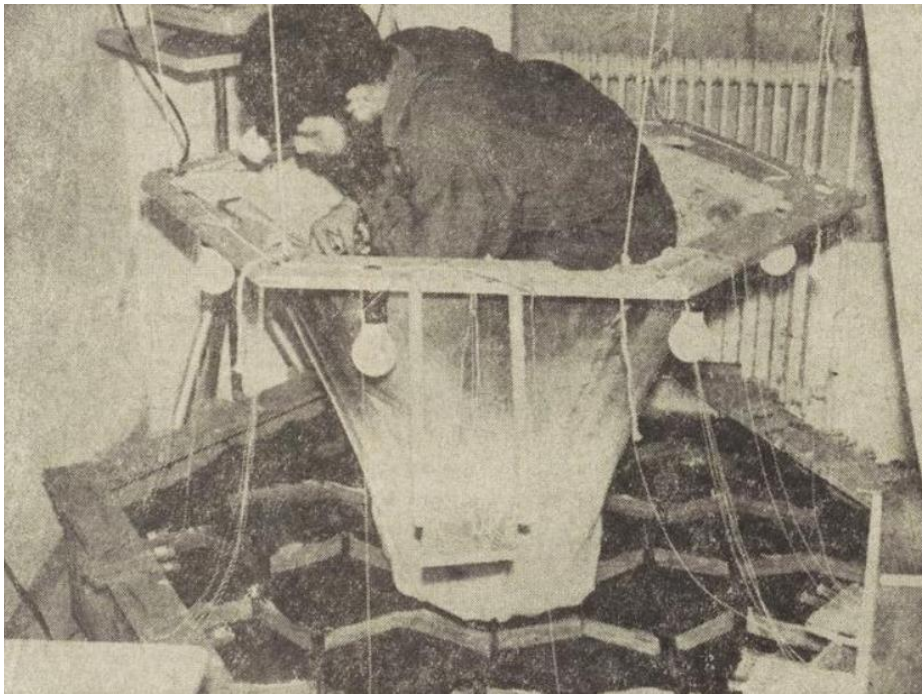
### 2.4 CONTEMPORAINE KRITIEK OP HET GEBOUW<sup>9</sup>

Het zoölogische laboratorium werd in 1953 in gebruik genomen. Al snel daarna werd het gebouw beoordeeld door architectuurcritici. Eén van hen was architect en architectuurcriticus Herm. Van Dam, die in een artikel in ochtendblad *Het Parool* van 25 augustus 1954 zijn mening gaf:

'Als eerste object van een serie verbeterings- en uitbreidingsplannen van de Groningse Universiteit is het nieuwe gebouw voor het Zoölogisch laboratorium tot uitvoering gekomen. In de gemeente Haren, even buiten Groningen, ligt het gebouw zo'n beetje weggestopt achter de Hortus en een oud boerderijtje en het ligt daar eigenlijk wel goed. De architect ir J. de Bruin, heeft het gebouw ontworpen in een traditionele vormgeving die zich naar ik meen voor een dergelijk gebouw met laboratorium en collegezalen al heel weinig leent. Dat komt zelfs direct aan het licht door enkele details. Zon glaskoepel van een laboratorium die met een glazen verbindingsgang zon beetje aan het gebouw hangt, geeft dan ook direct conflicten in de architectuur. Ook de centrale-verwarmingsschoorsteen valt door zijn afmetingen helemaal buiten de schaal van de architectuur. Niettegenstaande de uitspatting van de glaskoepel en de nog al heterogene raamvormen en groeperingen, is er eigenlijk maar heel weinig aan het gebouw te beleven. Het valt alleen maar op door zijn saaiheid en onopvallendheid. Dat dit echt weer zon kenmerk zou zijn van wat de Rijksgebouwendienst bouwt, zoals iemand suggereerde, is beslist niet waar. Het laboratorium van de Landbouwhogeschool te Wageningen, dat ir F. E. Röntgen van Rijksgebouwendienst enige jaren geleden te Wageningen bouwde, is er juist een interessant voorbeeld van hoe het kan, zonder terug



te grijpen naar de architectuurvormen die ons door de traditie zijn overgeleverd en die immers weinig verband houden met een laboratorium van onze tijd. Als men terugkomt in Groningen en ziet hoe daar aan de Grote Markt wordt gebouwd, krijgt men toch wel sterk de indruk dat de architecten die daar aan het werk zijn, méér gevoel hebben voor de uitdrukkingvormen van deze tijd.'



Een kamer in het aquarium werd in de jaren 60 ingericht voor onderzoek naar eetgedrag van stekelbaarsjes. Afb: *Het vrije volk : democratisch-socialistisch dagblad*, 22-09-1962. Via [delpher.nl](http://delpher.nl).

## 2.5 HISTORISCH MATERIAAL VAN NA 1953

### 2.5.1 SITUATIE IN DE JAREN 60 VAN DE 20<sup>ste</sup> EEUW<sup>10</sup>

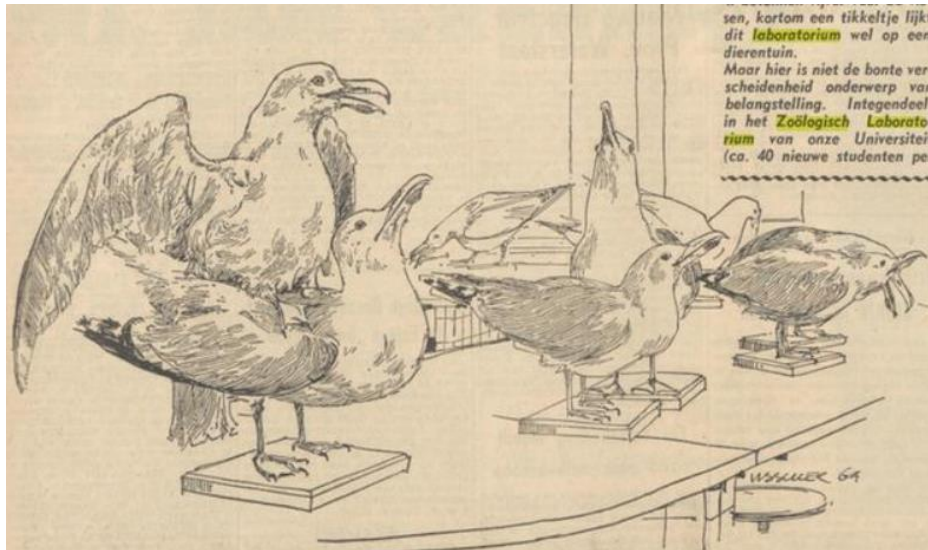
Het zoölogische laboratorium zou al snel na de ingebruikname te klein worden. Het gebouw was ingesteld op 15 studenten, dit waren er in 1964 al 40. In het ochtendblad Nieuwsblad van het Noorden van 27 juli 1964 maakte men een rondgang over het terrein, waardoor een goed beeld gevormd kan worden over de toestand van het gebouw en terrein op dat moment:

‘Hef fraai gelegen, royaal uitziende, maar al veel te kleine gebouw van het Zoölogisch Laboratorium der Groninger Universiteit, dat ongeveer tien jaar geleden werd gebouwd op het terrein van de Hortus De Wolf in Haren, presenteert zich met een apenkooi in de voortuin (eigenlijk een insectarium. maar door ruimtegebrek is er een aap in gehuisvest). Verder zijn er grote vogelverblijfplaatsen, onder andere voor wilde hoenders en voor fazanten, er is n betonnen vijver voor de vissen, kortom een tikkeltje lijkt dit laboratorium wel op een dierentuin.

---

<sup>10</sup> Zie artikel: ‘Groningen in de vaart der wetenschap’, in: Nieuwsblad van het Noorden, 27-06-1964. Via [delpher.nl](http://delpher.nl).





Tekening van opgezette meeuwen zoals die in het laboratorium gebruikt werden voor onderzoek. Nieuwsblad van het Noorden, 27-06-1964. Via [delpher.nl](http://delpher.nl).

Maar hier is niet de bonte verscheidenheid onderwerp van belangstelling. Integendeel: in het Zoölogisch Laboratorium van onze Universiteit (ca. 40 nieuwe studenten per jaar!) staat het individu in het brandpunt der wetenschappelijke onderzoekingen. Daartoe houdt men zich intensief bezig met de beantwoording van vragen op het gebied van de interne organisatie van het dier en over zijn plaats in levensgemeenschap en verdere omgeving.

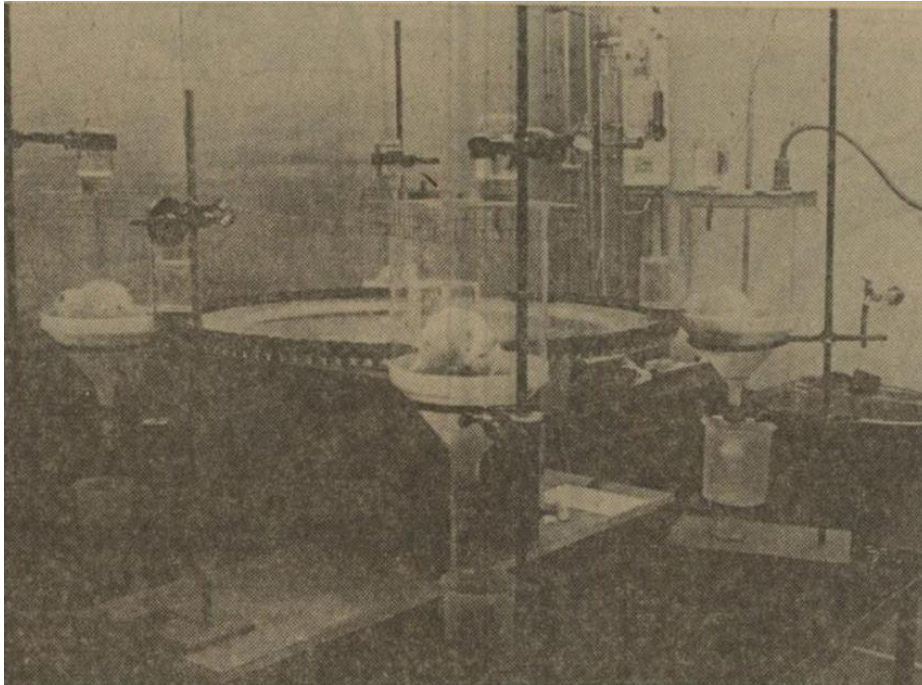
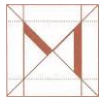
De verschillende studieonderdelen als fysiologie (de werking van de organen), endocrinologie (klierwerking met name de inwerking van hormonen op het gedrag), de oecologie (verband tussen bouw en levensverrichtingen enerzijds en hun omgeving anderzijds) en ethologie (gedrag patronen tegenover de omgeving) zijn alle met treffende voorbeelden geïllustreerd op de tentoonstelling in het laboratorium in Haren.'



Open dag in het laboratorium in oktober 1980. Afb: Nieuwsblad van het Noorden, 25-10-1980. Via [delpher.nl](http://delpher.nl).

Het laboratorium in Haren ontstond in een periode van lage studententallen en was aanvankelijk minder ten dienste van het onderwijs dan van de wetenschap: het was primair een researchinstelling, die daarnaast ook studenten kon opleiden. Door het stijgen van het aantal studenten in de jaren 60 van de vorige eeuw is dit karakter sterk veranderd en dreigt de onderzoektaak zelfs ernstig in het gedrang te komen.

Het laboratorium was echter in de jaren 60 nog steeds uniek binnen de wetenschap in Nederland. Dit kwam door de concentratie van alle zoölogische richtingen in één complex en door het feit dat alle medewerkers geïnteresseerd zijn in dierengedrag en hun facetstudies ethologisch richten.

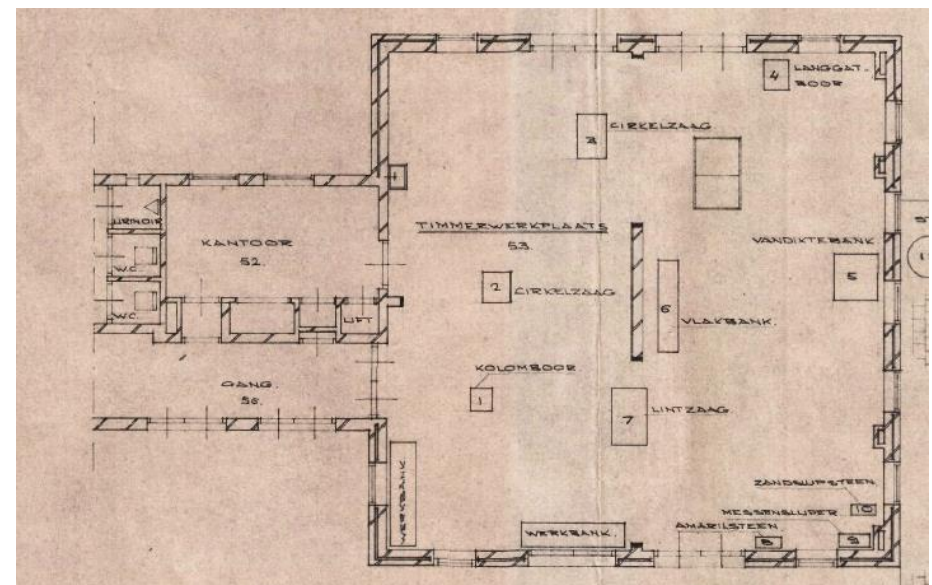
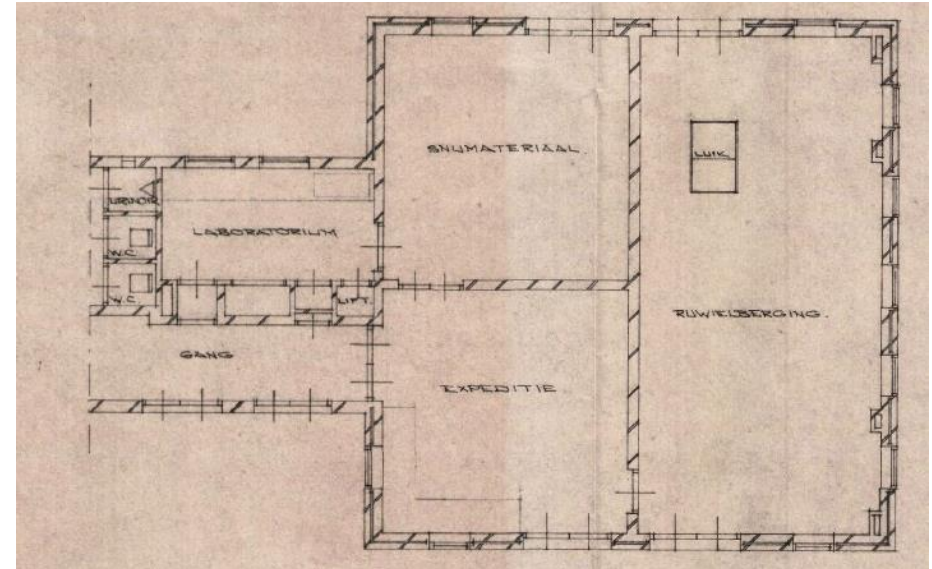


Een proefopstelling van een onderzoek naar voedsel en energieverbruik bij ratten ergens in het laboratorium omstreeks 1975. Afb: Nieuwsblad van het Noorden, 27-04-1976. Via delpher.nl.

### 2.5.2 1975: VERBOUWING OOSTELIJKE UITBOUW

Het souterrain in de oostelijke uitbouw werd in 1975 verbouwd. Van oorsprong was hier een indeling van drie ruimtes. De grootste ruimte deed dienst als fietsenstalling, met aansluitend een berging voor snijmateriaal en een expeditie.

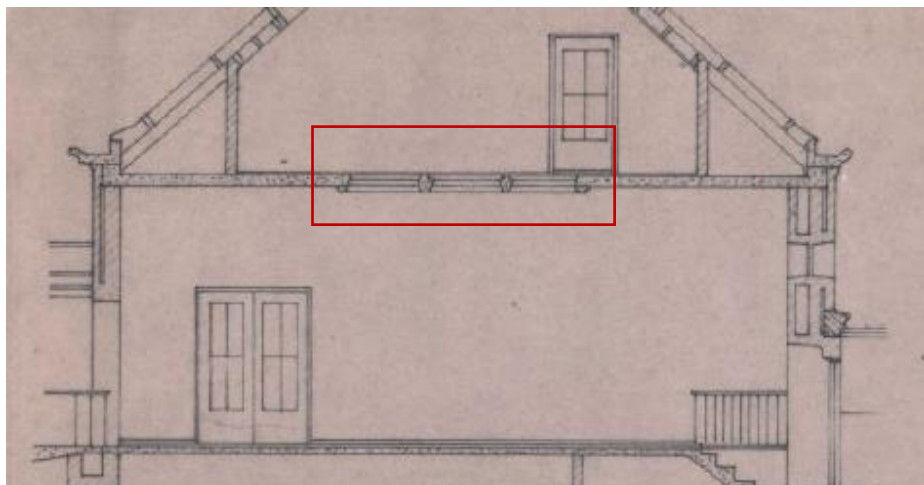
De ruimtelijke indeling is in 1975 aangepast waardoor hier een ongedeelde ruimte is ontstaan die in gebruik is als timmermanswerkplaats.



Tekening uit 1975 van het souterrain van de oostelijke uitbouw met boven de bestaande toestand en onder de nieuwe indeling. Bouwarchief gemeente Groningen.







Tekening uit 1977 met bij rood het vloervenster in de zoldervloer. Bouwarchief gemeente Groningen.

### 2.5.3 1977: PLAATSEN LIFT

In 1977 wordt in het hoofdgebouw een nieuwe lift aangebracht, die van kelder tot zolder loopt. De lift is gesitueerd aan de westzijde van het gebouw, waar op het niveau van het souterrain en de begane grond een brede hal is gelegen. Op zolder komt de lift boven in de ruimte waar de skeletten zijn opgeborgen.

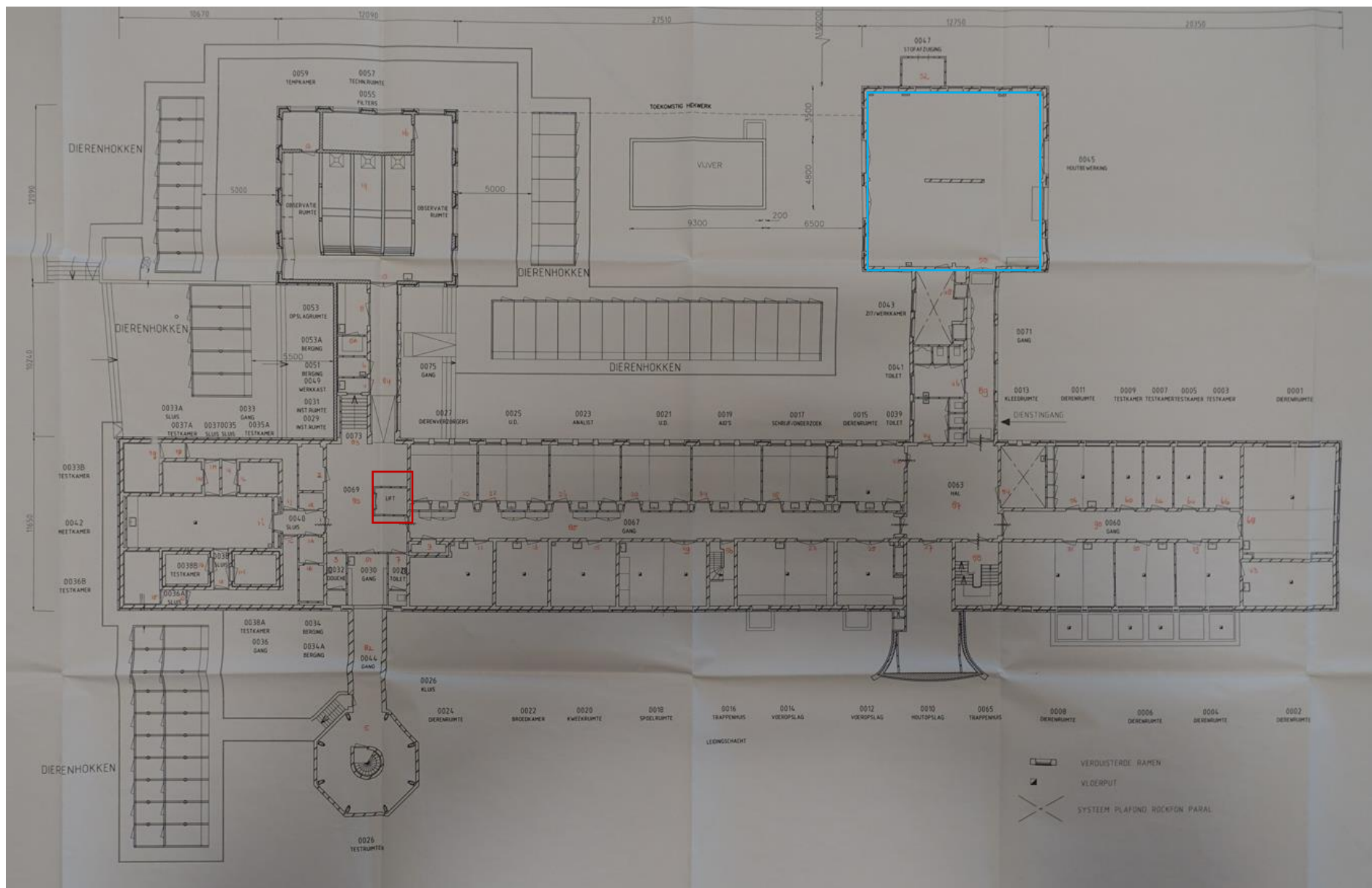
Opvallend is het oorspronkelijke lichtvenster in de zoldervloer dat plaats maakt voor de liftkoker. Via de dakvensters en het vloervenster werd zo de hal op de begane grond verlicht met daglicht.

### 2.5.4 1992: BESTAANDE SITUATIE

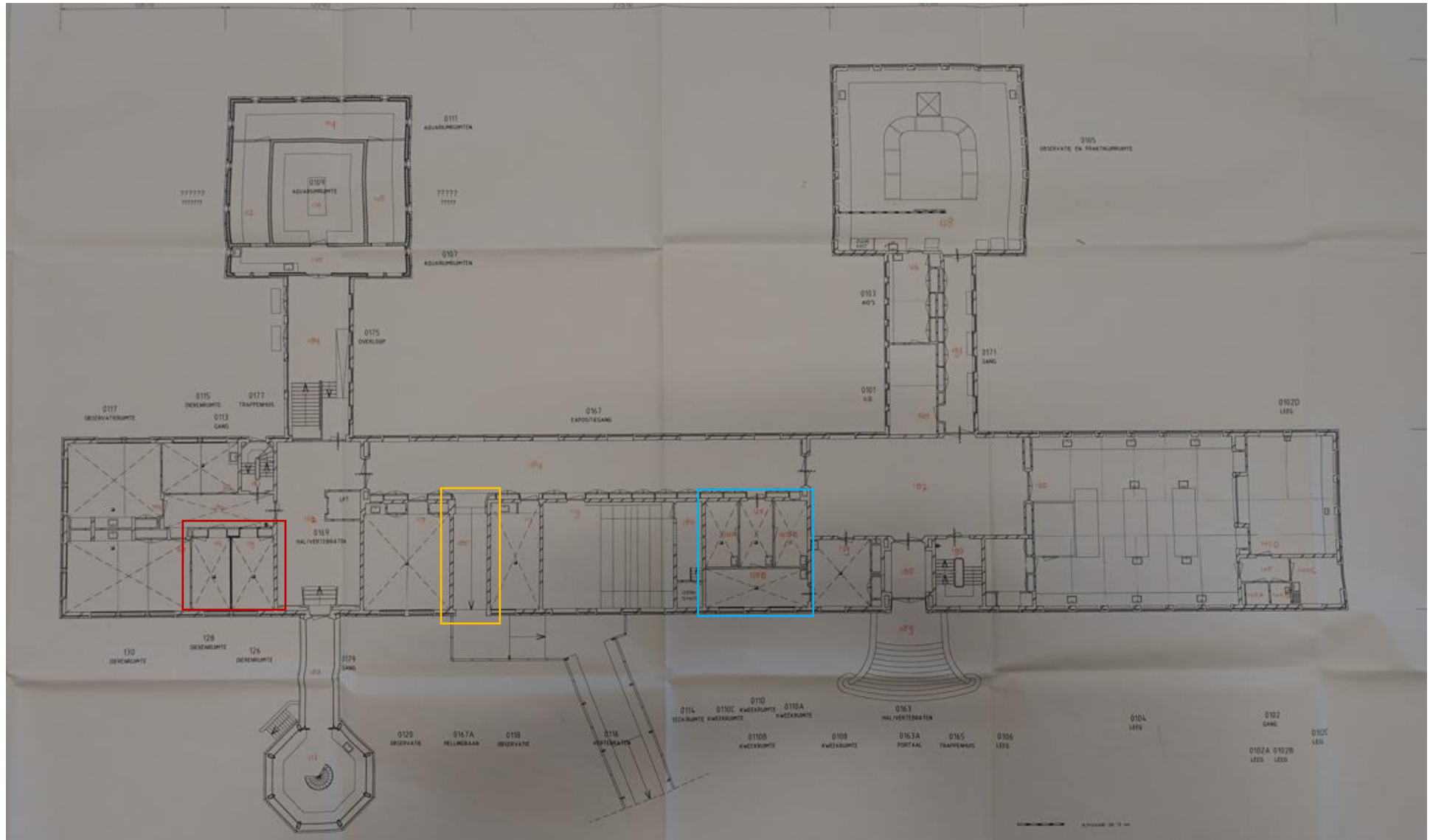
In het archief zijn tekeningen aangetroffen uit 1992 waarop de huidige situatie op dat moment is ingemeten. Het blijkt dat het souterrain nog vrijwel oorspronkelijk is in opzet. Kleine aanpassingen zijn gedaan aan de oostelijke uitbouw waar van oorsprong drie ruimtes waren. Hier is in 1975 één grote ruimte van gemaakt. Aan de westzijde van het hoofdgebouw is de lift uit 1977 te zien.

Op de begane grond zijn in 1992 enkele aanpassingen gedaan aan ruimtelijke indelingen. Zo is in de westzijde een van oorsprong ongedeelde kamer opgesplitst in twee kamers. Bij de aansluiting met de loopbrug is ook een nieuwe indeling ontstaan, aangezien hier een gang moest komen naar de loopbrug. Dit is ten koste gegaan van een werkkamer. De voormalige bibliotheek aan de voorzijde van het hoofdgebouw is opgedeeld in vier smalle ruimtes.

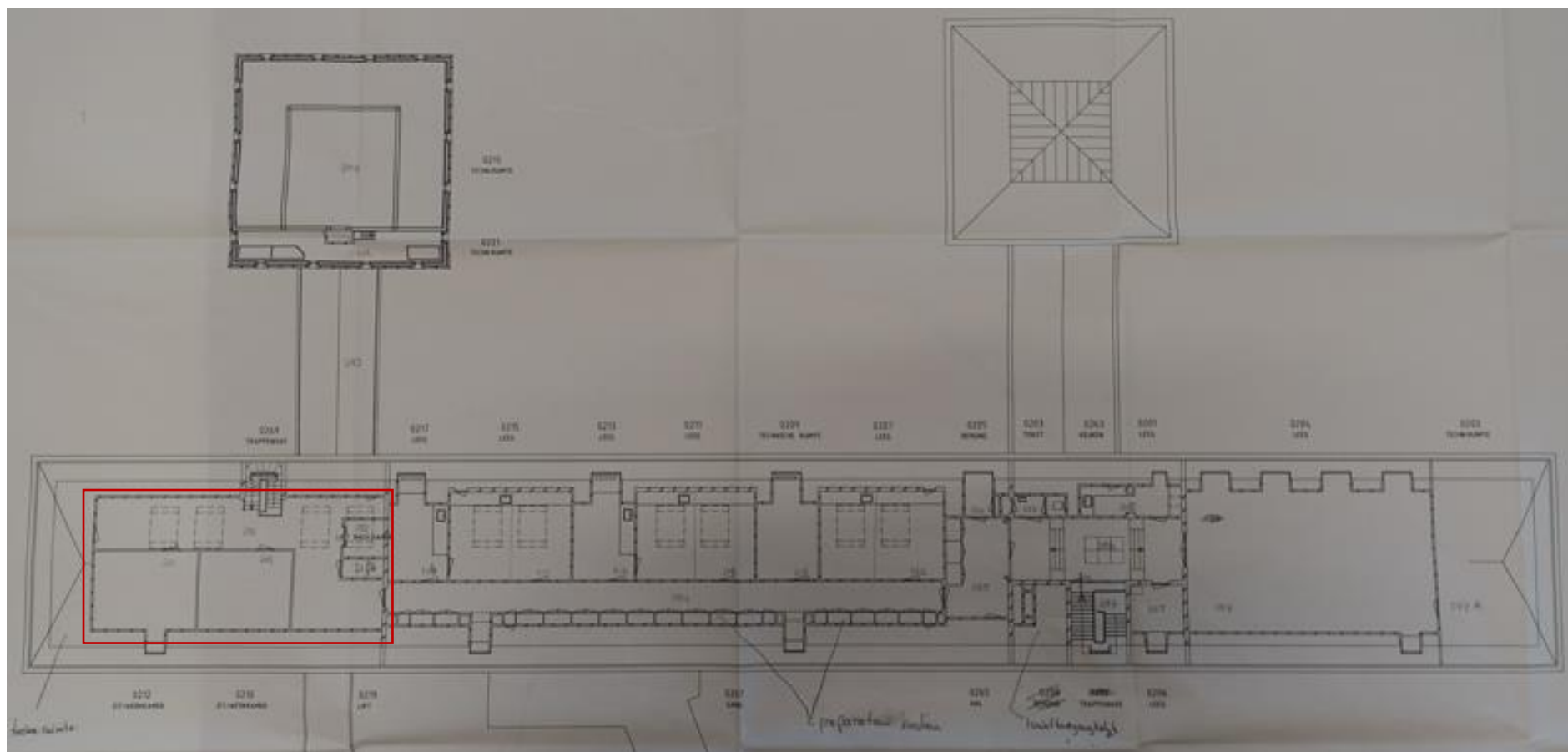




Bestaande toestand van het souterrain op de tekening van 1992 met in het rood de lift en in het blauw de ongedeelde ruimte in de oostelijke aanbouw. GA, archief:52, inv.nr. 900.

■ *blad 43*





Bestaande toestand van de zolder op de tekening van 1992. Bij rood de opgesplitste ruimte waar van oorsprong skeletten werden opgeborgen. GA, archief:52, inv.nr. 900.

De zolder heeft ook nog grotendeels de oorspronkelijke indeling. Een aanpassing is gedaan aan de ruimte aan de westzijde waar van oorsprong skeletten werden opgeslagen. Hier is in 1992 een indeling ontstaan van twee grote ruimtes aan een brede gang.

#### 2.5.5 2008: RONDGANG DOOR DE RIJKSDIENST VAN CULTUREEL ERFGOED

In 2008 heeft fotograaf C.S. Booms in opdracht van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed een rondgang gemaakt door het gebouw. Naast het interieur heeft Booms ook het exterieur in detail gedocumenteerd. Hier volgt een kleine selectie uit de documentatie door Chris Booms.



De zuidgevel van het gebouw in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.740.



De entree in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.733.



Detail van het beeldhouwwerk van Theo van Reyn. RCE beeldbank, nr. 542.735.





Detail van de dakkapel aan de zuidzijde van het gebouw. RCE beeldbank, nr. 542.742.



Het insectarium tegen de zuidgevel in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.771.



De oostzijde van het gebouw in 2008 met op de achtergrond de oostelijke vierkante uitbouw. RCE beeldbank, nr. 542.745.



De noordzijde van het gebouw in 2008 met de aansluiting van de oostelijke vierkante uitbouw. RCE beeldbank, nr. 542.746.





Detail van de doorgangen in de hal die de aansluiting vormt tussen het hoofdgebouw en de oostelijke vierkante uitbouw. RCE beeldbank, nr. 542.748.



Detail van een oud venster met vulling in de noordgevel van het hoofdgebouw. RCE beeldbank, nr. 542.750.



De oostelijke vierkante uitbouw gezien vanuit het noorden. RCE beeldbank, nr. 542.754.



De noordgevel van het hoofdgebouw tussen de twee vierkante uitbouwen in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.756.





De aansluiting van de westelijke vierkante uitbouw op het hoofgebouw in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.756.



Een betonnen waterbassin op het terrein tussen de twee uitbouwen. RCE beeldbank, nr. 542.760.



Zicht op het terrein tussen de twee vierkante uitbouwen in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.758.



De gevels van de westelijke uitbouw in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.761.





De westelijke uitbouw en de noordgevel van het hoofdgebouw in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.762.



De westgevel van het hoofdgebouw in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.766.

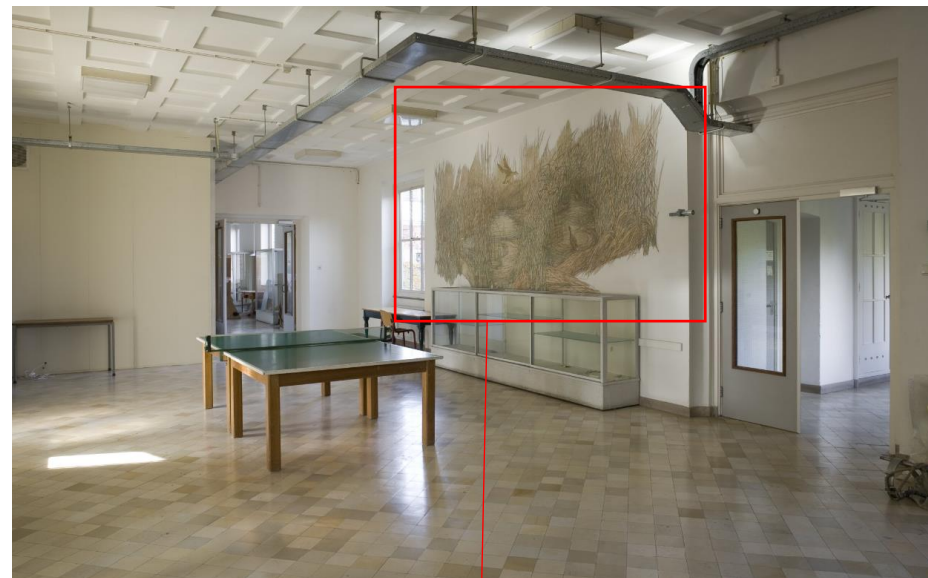


De aansluiting van de westelijke uitbouw op de noordgevel van het hoofdgebouw in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.765.





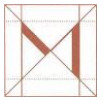
De vestibule met aan weerszijden lockers achter de hoofdentree in de zuidgevel in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.773.



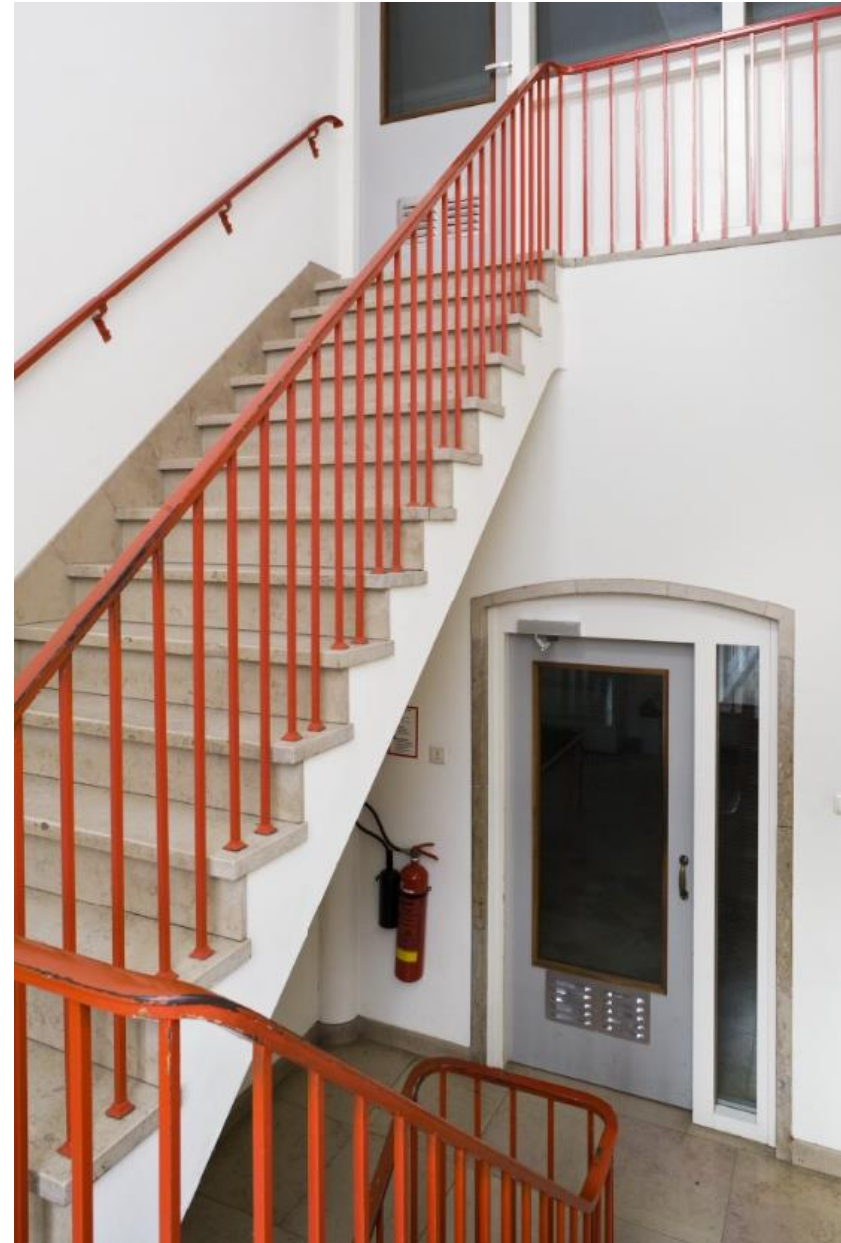
De hal achter de vestibule met rechts de doorgang naar de oostelijke vierkante uitbouw. RCE beeldbank, nr. 542.777.



Detail van de muurschildering van Albert Muis in de hal. RCE beeldbank, nr. 542.777.



De gang in de aansluiting naar de oostelijke vierkante uitbouw. RCE beeldbank, nr. 542.779.



Trappenhuis tussen begane grond en zolder in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.797.





Gang op zolder van het hoofdgebouw in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.799.



Een ruimte op zolder van het hoofdgebouw in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.800.



Gang met oorspronkelijke bergkasten op zolder van het hoofdgebouw in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.812.



Sanitaire voorzieningen op zolder van het hoofgebouw in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.806.



De ruimte in de oostelijke vierkante aanbouw in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.780.



De ruimte in de westelijke vierkante aanbouw in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.780.





De centrale ruimte in het insectarium in 2008. RCE beeldbank, nr. 542.784.



De gang tussen het hoofdgebouw en het achthoekige insectarium aan de zuidzijde. RCE beeldbank, nr. 542.783.

## 2.6 DE ARCHITECT: IR. J. DE BRUIN (1902 – 19..)<sup>11</sup>

In dienst van de Rijksgebouwendienst van 1935 tot ca 1975. In de jaren 50 van de vorige eeuw werkte hij als hoofdarchitect op de afdeling nieuwbouw.

Hij ontwierp met name postkantoren in o.a. Amersfoort (1960), Brunssum (1938), Den Burg, De Koog, Nijkerk, Valkenburg (1940) en Zierikzee (1938-1940). Verder is J. de Bruin verantwoordelijk voor verschillende onderzoeksgebouwen zoals de polikliniek voor tandheelkunde in Groningen (1952) en het Rijksinstituut voor visserijonderzoek in IJmuiden (1957). Zijn laatste werk was het kantongerecht in Heerenveen in 1974.

Gedurende enige jaren na de Tweede Wereldoorlog was hij tevens stedenbouwkundig supervisor in Enschede.



Het nieuwe gebouw uit 1957 voor het Rijksinstituut voor visserijonderzoek in IJmuiden. Noord Hollands Archief, beeldbank, nr. NL-HlmNHA\_1098\_15454.



Het postkantoor uit 1938-1940 in Zierikzee. Zeeuws Archief, beeldbank, 5874 Fotoarchief R. ten Kate (1912-1992), nr. 501-1000.

De Bruin werkte vóór de Tweede Wereldoorlog in een traditionele bouwstijl, zoals vaak terug te zien is in zijn ontwerpen voor postkantoren. De onderzoekgebouwen uit de jaren 50 zijn veel moderner in uiterlijk. Het ontwerp voor het zoölogische laboratorium valt binnen het oeuvre van De Bruin op door het teruggrijpen op traditionele kenmerken zoals de toepassing van baksteen en een schilddak.

<sup>11</sup> C. van de Peet en G. Steenmeijer, *De Rijksbouwmeesters*, Rotterdam 1995, p.641.

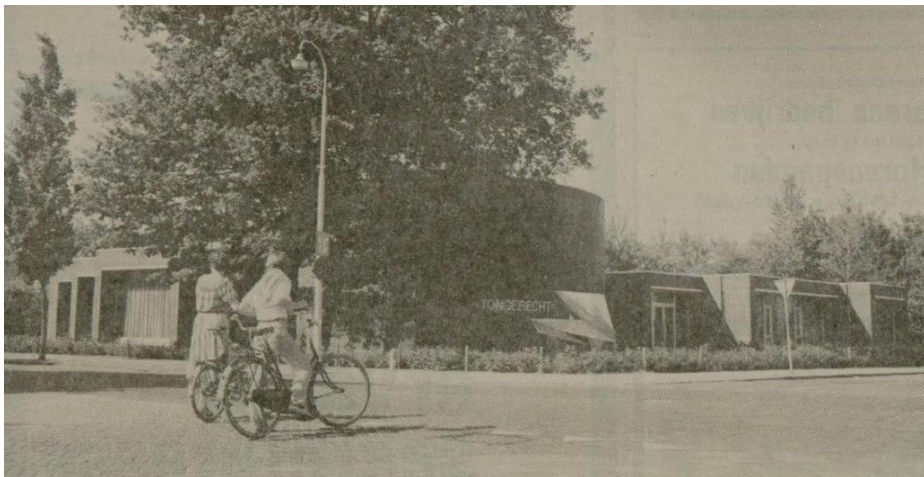




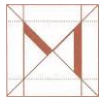
Het postkantoor in Amersfoort uit 1960. Archief Eemland, beeldbank, nr. 05072.



De polikliniek voor tandheelkunde van de universiteit Groningen. Nieuwsblad van het Noorden, 21-11-1956. Via delpher.nl.



Het kantongerecht uit 1974 was één van de laatste ontwerpen van J. de Bruin voordat hij met pensioen ging. Leeuwarder courant, 07-06-1980. Via delpher.nl.



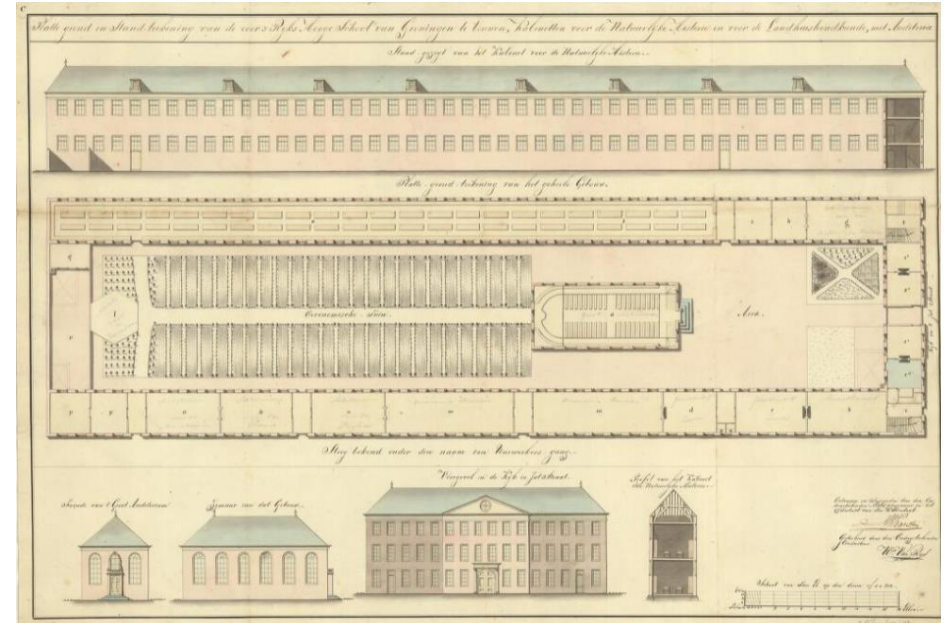
## 2.7 HISTORISCHE ONTWIKKELING: UNIVERSITEITEN IN DE PERIODE 1940-1965<sup>12</sup>

### 2.7.1 SITUATIE VOOR DE TWEEDE WERELDOORLOG

In de Nederlanden werd onderscheid gemaakt tussen universiteiten die door de staat werden opgericht en gefinancierd - de rijksuniversiteiten - en de universiteiten die op particulier of bijzonder initiatief ontstonden, waaronder de universiteiten waar geestelijk werkers (humanistische universiteit) of dominees (theologische universiteit) werden opgeleid.

Nederland kende voor de Tweede Wereldoorlog in totaal zes universiteiten en vier hogescholen. Er waren drie rijksuniversiteiten (Leiden 1575, Groningen 1614 en Utrecht 1636), één gemeentelijke universiteit (Universiteit van Amsterdam 1677) en twee bijzondere universiteiten (Vrije Universiteit Amsterdam 1880 en Nijmegen 1923). Daarnaast waren er vier rijkshogescholen: naast een Technische Hogeschool (Delft 1905) en een Landbouwhogeschool (Wageningen 1917) was er een 'neutrale' bijzondere hogeschool (Rotterdam 1913) en een Rooms-katholieke Hogeschool (Tilburg 1927).

De Rijksuniversiteit Groningen is na Leiden de oudste universiteit van Nederland. De Groningse universiteit startte in 1614 met vier faculteiten: Protestantse Godgeleerdheid, Rechten, Geneeskunde en Filosofie. De universiteit werd bij haar oprichting ondergebracht in de gebouwen bij het Minderbroederklooster. In de zeventiende eeuw bestond de Groningse universitaire gemeenschap voor de helft uit buitenlandse studenten en docenten. De bloeiperiode van de universiteit stagneerde aan het eind van de achttiende eeuw, mede door de heersende politieke onrust.



Ontwerp voor een nieuw gebouw voor de afdeling Natuurlijke Historie en Landhuishoudkunde van de universiteit Groningen uit 1823. GA beeldbank, nr. NL-GnGRA\_817\_3666.

Met de Franse overheersing werd de universiteit van Groningen in 1812 onderdeel van de Keizerlijke Universiteit van Parijs. Bij de totstandkoming van het Koninkrijk der Nederlanden in 1815 werd het een Rijkshogeschool, die bij de invoering van de Wet op het Hoger Onderwijs in 1876 werd hernoemd tot Rijksuniversiteit.

<sup>12</sup> Marije de Korte, *Universiteiten en hogescholen. Categorieel onderzoek Wederopbouw, 1940-1965*, Zeist 2006.





De collegezaal van het Botanisch Laboratorium aan de Grote Rozenstraat 31 omstreeks 1900. GA beeldbank, nr. NL-GnGRA\_2138\_3857.

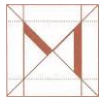
In 1846 werd het middeleeuwse kloostercomplex afgebroken dat als academiegebouw voor de Groningse universiteit diende. Vier jaar later verrees een nieuw academiegebouw in neoclassicistische stijl op dezelfde plek. Het uitgebreide Academiegebouw omvatte het Bureau van de Universiteit, de centrale voorzieningen en een aantal grotere collegezalen. De eerste grootschalige uitbreiding van de Groningse universiteit vond plaats aan het eind van de negentiende eeuw. Hiertoe was ruimte gevonden op een brede strook grond rond de oude binnenstad, op de plek van enkele kort daarvóór gesloopte vestingwerken. Op deze locatie werd een aantal laboratoria voor de faculteiten Geneeskunde en Natuurwetenschappen opgericht. Ook het nieuwe ziekenhuis werd hier opgetrokken. De Groningse universiteit bleef tot de Tweede Wereldoorlog grotendeels in de oude binnenstad gehuisvest

## 2.7.2 ALGEMENE ONTWIKKELING NA 1945

Na de Tweede Wereldoorlog groeide het aantal studenten in Nederland tot een ongekend hoogtepunt. Direct na de bevrijding nam het aantal studenten toe ten opzichte van de vooroorlogse situatie. Met name vanaf het begin van de jaren zestig leek steeg de groei van de studentenpopulatie sterk.

Vrijwel zonder uitzondering zagen de instellingen dat hun slechts kort daarvoor opgestelde plannen - en in sommige gevallen zelfs al gerealiseerde bouwprojecten - ontoereikend waren voor het fors stijgende aantal studenten. Met name de bètafaculteiten vroegen extra ruimte per student, vanwege de benodigde practicumvertrekken. Vaak moesten bouwplannen uit de jaren veertig of vijftig nog tijdens de bouw in de jaren zestig worden aangepast en uitgebreid.

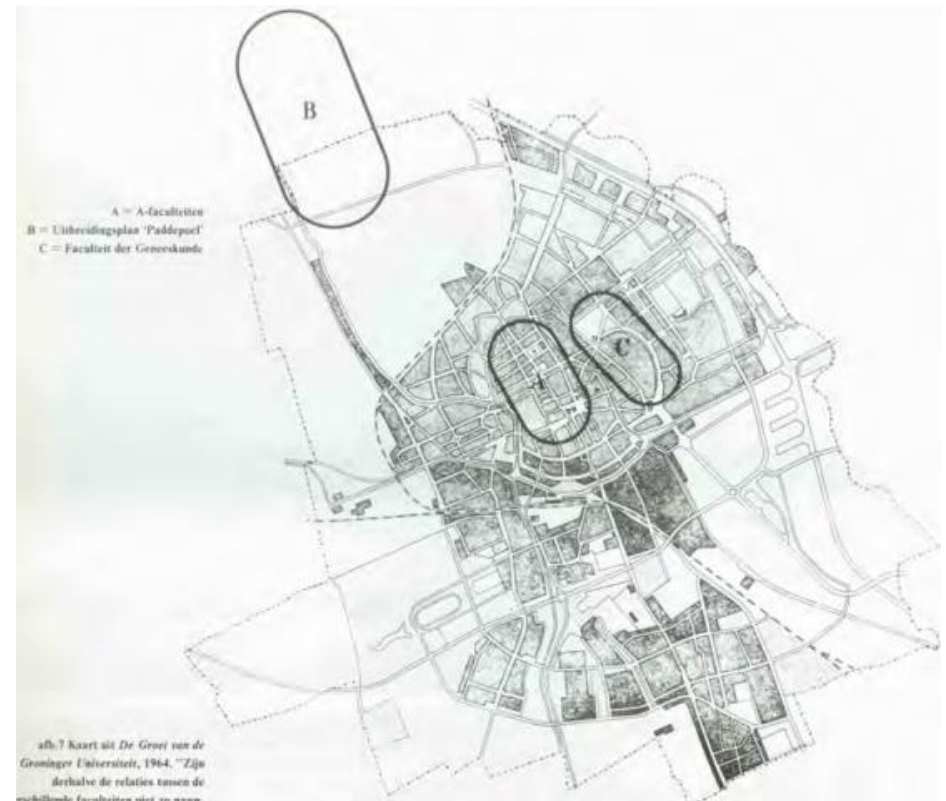
Met de verdubbeling van het aantal studenten in het achterhoofd had men in de jaren vijftig al wel voorzien dat uitbreidingsmogelijkheden beperkt waren op de binnenstedelijke locaties waar de meeste universitaire onderwijsgebouwen zich bevonden. Daarom werd in een aantal gevallen geheel of gedeeltelijk uitgeweken naar locaties buiten de stad, zoals bijvoorbeeld in Utrecht en Nijmegen.



### 2.7.3 DE GEBOUWEN VAN RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

In het Bouwprogramma 1952-1954 uit 1952 omschreef de Rijksuniversiteit Groningen haar huisvesting als volgt: 'de situatie is thans zo, dat de gebrekkige huisvesting iedere expansie van de universiteit onmogelijk maakt. (...) Het bij elkander op één campus brengen van alle gebouwen der universiteit moge ook ons ideaal zijn, het is thans niet meer te verwezenlijken.' Doel van de commissie was om het gebouwenbestand binnen de gemeentegrenzen uit te breiden door het aankopen van bouwgrond en bestaande panden.

Belangrijkste reden voor de groeiende behoefte aan passende huisvesting lag in Groningen in eerste instantie niet in een groeiend studentenaantal, maar in de hogere kwalitatieve eisen die de faculteiten stelden aan hun onderkomens, met name voor wat betreft de technische voorzieningen. In Groningen waren het vooral de chemische laboratoria die ruimtegebrek kenden. Het gebrekkig gevoerde huisvestingsbeleid en gebrek aan daadkracht van de universiteit leidde tot een interventie van de overheid in januari 1955. Het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen (OKW) richtte daartoe de Commissie ter bestudering van de mogelijkheden voor de ruimtelijke uitbreiding van de RUG op, die de expansiemogelijkheden van de universiteit ging onderzoeken. De commissie gaf de secretaris van de RUG, J. Cluysenaer, in 1955 opdracht een ruimtelijk ontwikkelingsplan voor de komende 50 jaar op te stellen. Voor dit 50-jarenplan zette Cluysenaer een enquête uit onder de hoogleraren, die vrij weinig concrete resultaten opleverde. De hoogleraren bleken moeilijk in te kunnen schatten welke toekomstige huisvestingseisen er bij hun faculteit zouden ontstaan.



Plattegrond uit 1954 van Groningen met de verspreiding van de universiteitsgebouwen. Bij B is de nieuwbouwwijk Paddepoel aangegeven. Korte 2006, p.26.

Verder dan verzoeken om een extra eigen ruimte of een vertrek met projectiemogelijkheden, kwam men meestal niet. De conclusie die de commissie hieruit trok, was dat er weinig extra voorzieningen getroffen hoefden te worden. Besloten werd dat er geen dringende huisvestingsproblematiek bestond. Hiermee verklaarde de commissie aan haar taak voldaan te hebben.

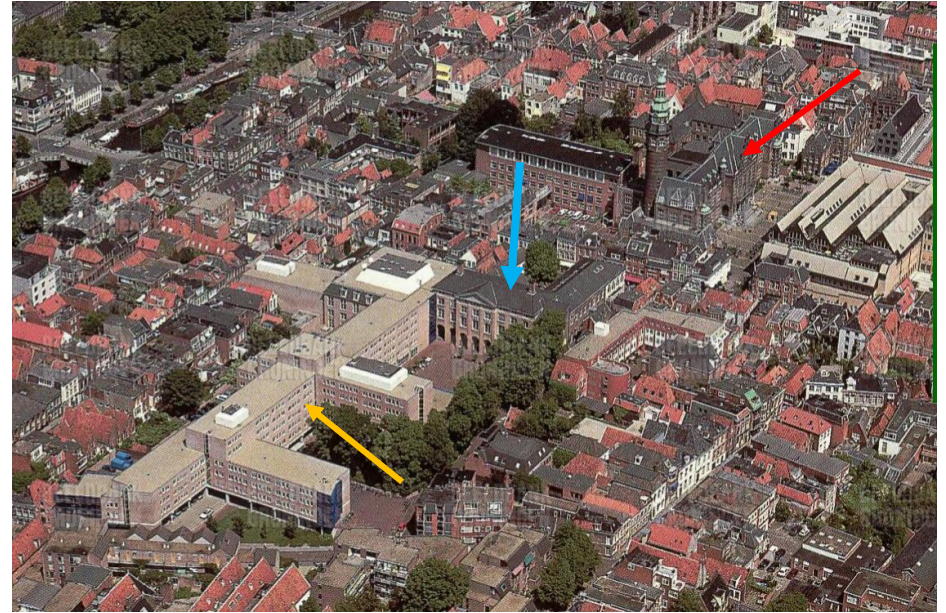




Scheikundecomplex in aanbouw in de nieuwbouwwijk Paddepoel. GA beeldbank, nr. NL-GnGRA\_1785\_8971.

Op datzelfde moment begon het aantal studenten te groeien, waardoor het ruimtegebrek aan de Groningse universiteit in korte tijd sterk toenam. Dit leidde ertoe dat de toekomstige ruimtebehoefte van de universiteit in 1958 nogmaals werd onderzocht ten behoeve van een 25-jarenplan. Dit maal werden deelrapporten per faculteit opgesteld waarin werd vastgelegd welke onderdelen van de universiteit met elkaar zouden moeten samenwerken en derhalve in elkaars nabijheid gebouwd moest worden. Hieruit ontstond het 'Driekernenplan', waarin drie universitaire concentraties werden onderscheiden: die van de alfafaculteiten (Letteren, Rechtsgeleerdheid, Godgeleerdheid), de bètafaculteiten (Wiskunde en Natuurwetenschappen) en de medische faculteit.

Naar aanleiding van de behoefte-raming 1958-1984 is in eerste instantie binnen de gemeentegrenzen gezocht naar geschikte uitbreidingsmogelijkheden. Dat bleek niet eenvoudig: er was weinig ruimte beschikbaar en er bestond in Groningen bovendien een groot woonruimtetekort. De terreinen voor de uitbreiding van de RUG lagen verspreid over de stad en buurgemeenten.



Binnenstad van Groningen met het Academiegebouw (rood) en het Harmoniegebouw (blauw) uit 1973 met grootschalige uitbreiding (geel). GA beeldbank, nr. NL-GnGRA\_1986\_3383.

Aan de noordzijde van de stad waren twee nieuwe woonwijken gepland: Selwerd en Paddepoel. Het uitbreidingsterrein van de universiteit is hierop afgestemd.

De gebouwen voor de Groningse universiteit zijn functioneel gegroepeerd bij het Academiegebouw en de wijk Paddepoel. Het Biologisch Centrum met de Hortus Botanicus werd in Haren gevestigd vanwege de betere bodemgesteldheid aldaar. De medische faculteit werd in de nabijheid van het bestaande ziekenhuis uitgebreid, ten noordoosten van het centrum.

De planvorming voor de bouw van nieuwe huisvesting dateert grotendeels uit de periode vóór 1965. De feitelijke totstandkoming van de nieuwe gebouwen voor de Groningse universiteit voltrok zich hoofdzakelijk daarna.



De sterrenwacht van de Rijksuniversiteit Groningen uit 1965. Korte 2006, p.27.

De meeste aandacht is in de jaren vijftig en de vroege jaren zestig gericht op het uitbreidingsplan Paddepoel, waar de bètafaculteiten werden gerealiseerd. In Haren werd in 1953 het Zoölogisch laboratorium gebouwd naar ontwerp van architect De Bruin van de Rijksgebouwendienst.

De Sterrenwacht, die voorheen naast het Academiegebouw stond, is in 1965 verplaatst naar Roden om van de lichtvervuiling van de stad Groningen verlost te zijn. De grote ruimte onder de koepel mocht niet verwarmd worden, opdat de waarnemingen niet verstoord zouden worden. De onderzoekers moesten in de winter daarom warm gekleed hun werk doen. Om de temperatuur in de koepelruimte zo constant en laag mogelijk te houden, is de constructie aangepast en gebruikte men wit geglazuurde baksteen in het exterieur. Een zwaar fundament moest bodemtrillingen zoveel mogelijk opvangen

## 2.8 REDENGEVENDE BESCHRIJVING<sup>13</sup>

### Inleiding

Het zoölogisch laboratorium is gebouwd in 1951-1953 ten behoeve van de Rijksuniversiteit Groningen naar ontwerp van architect J. de Bruin van de Rijksgebouwendienst. Het gebouw is gesitueerd op het achterterrein behorende bij Huis de Wolff, nabij de Kerklaan in Haren. Dit terrein was reeds voor de Tweede Wereldoorlog door de universiteit aangekocht; in de villa Huis de Wolff was de afdeling Genetica gehuisvest. Op het terrein wordt vanwege de goede bodemgesteldheid de Hortus Botanicus aangelegd, evenals proeftuinen ten behoeve van genetisch onderzoek. Daarnaast worden allerlei hokken en bassins gerealiseerd voor het houden van diverse diersoorten ten behoeve van onderzoek. De hoofdtoegang tot het laboratoriumgebouw is oorspronkelijk via een laan vanaf de Rijksstraatweg (voorheen de oprit naar de nabijgelegen boerderij die na de bouw van het laboratoriumgebouw wordt afgebroken). Deze laan loopt aan de zuidzijde van het terrein van Huis de Wolff, en takt nabij de Botanicuslaan aan op de Rijksstraatweg. Voor de expeditie is een verbinding gerealiseerd met de veel nabijere Kerklaan aan de oostzijde van het terrein van Huis de Wolff. In het oorspronkelijke ontwerp is de opbouw en indeling van het laboratoriumgebouw als volgt: het langgerekte hoofdvolume dat nagenoeg oost-west is georiënteerd, bestaat uit twee bouwlagen met een kapverdieping. De onderste bouwlaag is deels verdiept in de grond gerealiseerd waardoor sprake is van een onderverdieping met daarboven de hoofdverdieping of bel-etage waarvan de hoofdingang wordt bereikt door een gemetselde trap. Naar verluidt is voor een dergelijke opzet

<sup>13</sup> Tekst integraal afkomstig van de redengevende beschrijving zoals die bekend is bij de gemeente Groningen onder zaaknummer: Z.04193/INT.06385.



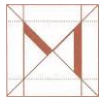
gekozen omdat de gemeente Haren had bepaald dat gezien de landelijke ligging de bouwhoogte beperkt diende te blijven.

In het oorspronkelijke ontwerp is het complexe programma van eisen afleesbaar. Op de hoofdverdieping bevinden zich royale verkeersruimten in de vorm van een centrale hal, een zogeheten museumgang en museumhal, waar een deel van de collectie van de faculteit stond opgesteld. Vanuit deze ruimten zijn de collegezalen, de bibliotheek en werkkamers voor de hoogleraar, lector en assistenten bereikbaar. Daarnaast worden functies om praktische redenen in drie paviljoens ondergebracht. Deze paviljoens zijn zowel op het niveau van de hoofdverdieping als vanuit de onderverdieping bereikbaar door middel van verbindingsgangen. Vanuit de centrale hal is het paviljoen met de anatomiezaal bereikbaar. Door de paviljoenstructuur kan deze grote snijzaal rondom worden voorzien van grote vensters. Bovendien valt licht vanuit een fors daklicht op de snijtafel en de u-vormige opstelling van tafels daaromheen. Het snijmateriaal wordt vanuit de ondergelegen rijwielberging aangevoerd door een luik in de vloer. Een tweede paviljoen aan de noordzijde is bereikbaar via de 'museumhal'. In dit paviljoen bevinden zich koude en verwarmde aquaria. Recht tegenover dit paviljoen bevindt zich aan de andere zijde van het hoofdgebouw een klein, achthoekig paviljoen dat bedoelt is als insectarium. De ligging op het zuiden in combinatie met de toepassing van veel glas blijkt al spoedig niet ideaal voor het huisvesten van de insecten. Vanuit het paviljoen leidt een spiltrap naar de kelder waarin technische ruimten en opnieuw een verbinding met het hoofdgebouw. In de onderverdieping van het hoofdgebouw bevindt zich onder meer een middengang die toegang biedt tot onder meer diverse kamers voor doctorandi en een operatiekamer. Daarnaast bevinden zich hier diverse bergingen, onder meer met constante temperatuur, en werkplaatsen voor timmerwerk, solderen, fotografie en glasblazen en diverse technische ruimten. De

kapverdieping biedt plaats aan een kantine en een keuken, een grote tentoonstellingsruimte en enkele kamers, waaronder slaapkamers.

De architect van het zoölogisch laboratorium, Ir J. de Bruin (1902-?), treedt in 1937 toe tot de afdeling Nieuwbouw van de Rijksgebouwendienst. De Bruin geldt als specialist op het gebied van PTT-gebouwen, maar ook komen gebouwen voor andere instellingen tot stand. Uit zijn oeuvre spreekt een Traditionalistische architectuuropvatting; de stijl waarin De Bruin werkt is sterk verwant aan die van de Delftse Schoolarchitect Kropholler. Ook het zoölogisch laboratorium is ontworpen in de trant van de Delftse School, met gevels uitgevoerd in traditioneel metselwerk in kruisverband, roedevensters en een evenwichtige, Traditionalistische gevelopbouw. Door middel van de toepassing van elementen met traditionele vorm en verhoudingen in combinatie met een langgerekt hoofdvolume met uitbouwen is een nieuwe compositie ontstaan met een sober, rustig en waardig gevelbeeld. De asymmetrische opzet draagt bij aan een meer informeel-landelijke uitstraling. In de keuze voor de opbouw in hoofd- en onderverdieping, de toepassing van de koepelachtige uitbouw aan de voorzijde en de Traditionalistische architectuur lijkt de architect te refereren aan het karakter van (bij)gebouwen die deel uitmaken van een traditionele buitenplaats. Het zoölogisch laboratorium past in de reeks nieuwe overheidsgebouwen die in de periode van de Wederopbouw op sobere wijze worden vormgegeven, waarbij duurzaamheid en degelijkheid vooropstaan. Van 1946 tot 1957 zet G. Friedhoff (1892-1970) als chef nieuwbouw de koers uit ten aanzien van de rijkshuisvesting. Rijksgebouwen moeten duurzaam en degelijk zijn, waardig vormgegeven, zonder experimenten op kosten van de gemeenschap.

Binnen de mogelijkheden wordt gestreefd naar nauwgezette detaillering, bijvoorbeeld ten aanzien van het metselwerk, en een verfijnde inrichting van representatieve ruimten. Ten aanzien van de decoratieve aankleding wordt in 1951 besloten dat circa anderhalf procent van de bouwsom voor



belangrijke rijksgebouwen kan worden bestemd voor de decoratieve aankleding. In de praktijk wordt het besluit al zeer snel aangewend bij vrijwel alle bouwprojecten van de Rijksgebouwendienst. Onder decoratieve aankleding verstaat men in 1951: het aanbrengen van gebouwgebonden vaste kunstwerken van monumentaal karakter, op een vooraf bepaalde plaats. In het geval van het laboratoriumgebouw is gekozen voor een wandschildering in de centrale hal op de muur tegenover de hoofdentree en een bas-reliëf als omlijsting van de hoofdentree in de voorgevel. Passend bij de functie van het gebouw betreft het voorstellingen van dieren. Het bas-reliëf rond de hoofdentree is uitgevoerd in zandsteen en stelt diverse zeedieren voor. Het werk is van de Haarlemse beeldhouwer en winnaar van de Prix de Rome, Theo van Reijn (1884-1954). Albert Muis (1914-1988) is de kunstenaar die in 1955 in de hal een wandschildering heeft aangebracht van een waterpartij met rietkraag en watervogels.

In de jaren zestig van de vorige eeuw is besloten om verspreid gelegen afdelingen van de biologische faculteit onder te brengen in een nieuw gebouw, het biologisch centrum. Tussen dit nieuwe gebouw van de architect Fledderus en het bestaand laboratoriumgebouw is een luchtbrug gerealiseerd waardoor vanuit de hoofdingang van het complex de hoofdverdieping van het laboratoriumgebouw kan worden bereikt.

De hoofdontsluiting van het complex is via een inrit vanaf de Kerklaan. Behalve dat ten behoeve van de luchtbrug een opening in de gevel is aangebracht is het exterieur van het laboratoriumgebouw niet gewijzigd. In de indeling zijn de diverse verkeersruimten en paviljoens nagenoeg ongewijzigd gebleven. In de overige ruimten is in de loop der tijd geschoven met functies en is de indeling en afwerking deels gewijzigd. De gemeentelijke bescherming richt zich op het exterieur van het gebouw. De bovengenoemde kunstwerken zijn ongewijzigd bewaard gebleven. Het

laboratoriumgebouw is tot begin 2011 in gebruik geweest bij de biologische faculteit. In dat jaar wordt de nieuwbouw op het Zernike-complex opgeleverd. In afwachting van verdere ontwikkelingen wordt het pand op dit moment door enkele mensen bewoond.

### Omschrijving

Het laboratoriumgebouw bestaat uit een langgerekt hoofdvolume opgebouwd uit twee bouwlagen met een kapverdieping. Het dak is uitgevoerd als omlopend schilddak en gedekt met gesmoorde Opnieuw Verbeterde Holle pannen. Opvallend is dat de kapconstructie bestaat uit een stalen frame dat de houten gordingen ondersteunt. Aan de noordzijde (voorzijde) zijn op regelmatige afstand van elkaar enkele kleine dakkapellen met vierruitsvensters aangebracht. Op de nok een gemetselde schoorsteen. De gevels van het gebouw zijn uitgevoerd in traditioneel metselwerk in kruisverband en met gebruikmaking van een roodbruine baksteen. De voorgevel wordt geleed door reeksen van vensters. Een rustig gevelbeeld ontstaat doordat vensters van hetzelfde type op regelmatige afstand van elkaar zijn geplaatst. Dit principe is leidend voor de gevelindeling van het totale gebouw. De onderverdieping is aan deze zijde gedeeltelijk blind uitgevoerd en verder voorzien van reeksen van vierruitsvensters van verschillende formaten die recht onder de (grotere) vensters van de hoofdverdieping zijn geplaatst. Ter hoogte van de hoofdverdieping bevinden zich reeksen van gelijkvormige zesruitsvensters en enkele, kleinere vierruitsvensters. De entree is asymmetrisch gesitueerd en kan worden bereikt door een uitwaaiende gemetselde trap met bordes. Rond de hoofdentree bevindt zich een zandstenen omlijsting met kunstwerk van Theo van Reijn. De voordeur is uitgevoerd als dubbele glasdeur voorzien van roedeverdeling. Aan de voorzijde bevindt zich een uitbouw bedoeld als insectarium. Deze achthoekige uitbouw doet denken aan een tuinkoepel. Zowel deze uitbouw als de verbindingsgang naar het



hoofdgebouw zijn opgebouwd uit een gemetseld basement met daarop een betonnen raamwerk ingevuld met stalen vensters voorzien van roedeverdeling. Het insectarium is gedekt met een dak met flauwe helling. De indeling van beide zijgevels en de achtergevel van het hoofdgebouw volgt het principe van de indeling van de voorgevel. Wat opvalt is dat aan de achterzijde (noordzijde) veel meer gevelopeningen zijn aangebracht dan aan de zuidzijde. Bovendien is het terrein aan deze zijde lager, waardoor ook ter plaatse van de onderverdieping meer en grotere vensters konden worden aangebracht. Ook in het noordelijke dakvlak zijn meer en grotere dakkapellen aangebracht, met daartussen bovendien daklichten in de vorm van grote glasplaten die in het dakvlak zijn opgenomen. Aan de noordzijde bevinden zich bovendien twee forse uitbouwen met vierkante plattegrond. Beide uitbouwen in de vorm van paviljoens en de verbindingsgangen bestaan uit twee bouwlagen. De paviljoens worden gedekt door tentdaken met flauwe helling. Beide verbindingsgangen zijn voorzien van reeksen glasdeuren. Enkele reeksen deuren zijn voorzien van segmentboogvormige bovenzijden. Ook is sprake van verschillen in materiaalgebruik. Zo is de deurenreeks aan de westzijde van de westelijke verbindingsgang voorzien van stalen glasdeuren met roedeverdeling, en zijn andere deurenreeksen in hout uitgevoerd. Opvallende elementen vormen de halfronde vensters van de onderverdieping van het westelijke paviljoen. Deze stalen vensters hebben een decoratieve roedeverdeling met het motief van de opkomende zon. Daarboven zijn de gevels van het aquariumgebouw nagenoeg gesloten.

#### Waardering

Het voormalige zoölogisch laboratorium is van algemeen belang voor de gemeente Haren op grond van de onderstaande criteria:

#### Cultuurhistorische waarde

Het voormalige zoölogisch laboratorium vertegenwoordigt hoge cultuurhistorische waarde als representant van de huisvesting van universitaire functies in de wederopbouwperiode en de diverse inzichten op het gebied van universitair onderzoek en onderwijs die daaraan ten grondslag liggen.

#### Architectuurhistorische waarde

Als voorbeeld van een zoölogisch laboratorium uit 1953 naar ontwerp van J. de Bruin, architect van de Rijksgebouwendienst.

Vanwege de esthetische kwaliteiten van het ontwerp in de stijl van de Delftse School.

Vanwege de bijzondere typologie van het laboratoriumgebouw met drie uitbouwen voor huisvesting van specifieke functies.

Vanwege de waarde van het ontwerp binnen het kenmerkende vroeg-naoorlogse oeuvre van de Rijksgebouwendienst in het algemeen en van architect J. de Bruin in het bijzonder.

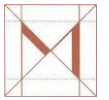
Vanwege de toegepaste monumentale kunst, het bijzondere materiaalgebruik en de zorgvuldige detaillering.

#### Stedenbouwkundige / ensemble waarde

Vanwege de ligging van het laboratoriumgebouw in een gebied met diverse (voormalige) universitaire instellingen waarmee het gebouw een functionele relatie had.

#### Authenticiteit

Vanwege de hoge mate van gaafheid van het exterieur en delen van het interieur van het voormalige zoölogisch laboratorium.



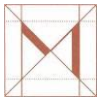
## Uniciteit

Vanwege de hoge zeldzaamheidswaarde van het voormalige zoölogisch laboratorium in relatie tot bovengenoemde criteria.







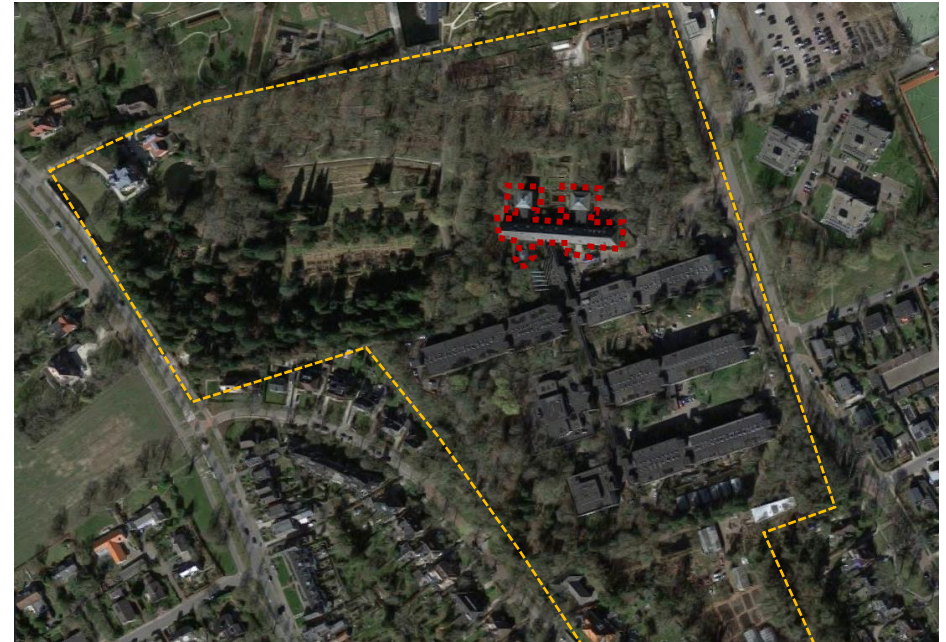


## 3 BESCHRIJVING

### 3.1 LIGGING EN OMGEVING

Het voormalige zoölogische laboratorium is onderdeel van het Biologisch Centrum zoals dat vanaf 1969 tot 2010 heeft gefunctioneerd. Het voormalige laboratorium is het oudste bouwdeel van dit complex, gebouwd in de periode 1950-1953. Rond het voormalige laboratorium zijn nog vele relictten aanwezig die stammen uit de onderzoeksperiode van het gebouw. Zo is aan de noordzijde van het gebouw een betonnen waterbassin aanwezig ten behoeve van onderzoek naar vissoorten. Ook tegen de gevels van het voormalige insectarium aan de zuidzijde van het gebouw zijn betonnen bakken gesitueerd, die in de huidige situatie geheel overwoekerd zijn met planten.

Sinds 2010 is het gebouw in gebruik als woongroep. Sindsdien zijn aan alle zijden van het gebouw tuinen aangelegd door bewoners.



Het terrein van het biologisch centrum in gele omlijning. Bij rood het zoölogische laboratorium. Google Maps.



### 3.2 HOOFDVORM, PLATTEGROND EN DAKVORM

Het voormalige laboratorium bestaat uit een rechthoekig hoofdgebouw dat een oost/west oriëntatie heeft en twee bouwlagen (souterrain, begane grond en zolder) telt onder een schilddak. Het dak is bedekt met gesmoorde Verbeterde Hollandse dakpannen en vorsten, die tot de oorspronkelijke bouwfase lijken te horen. Door de nok van het dak, ongeveer halverwege het hoofdgebouw, steekt een groot bakstenen rookkanaal door het dak. Dit kanaal is onderdeel van de oorspronkelijke opzet.

Aan de noord- en zuidzijde van het hoofdgebouw steken verschillende dakkapellen door het dakvlak die tot de bouwphase van 1953 behoren. De dakkapellen hebben een opbouw die voorzien is van een gevelbekleding van leien en worden gedekt door met leien bedekte schilddaken. Aan de noordzijde van het hoofdgebouw zijn tevens nog een reeks aan oorspronkelijke dakvensters aanwezig, bestaande uit twee 6-ruits ramen.



De zuidgevel van het hoofdgebouw gezien vanaf de luchtbrug.



De noordzijde van het hoofdgebouw met rechts de westelijke uitbouw.



De oostelijke aanbouw gezien vanuit het oosten.

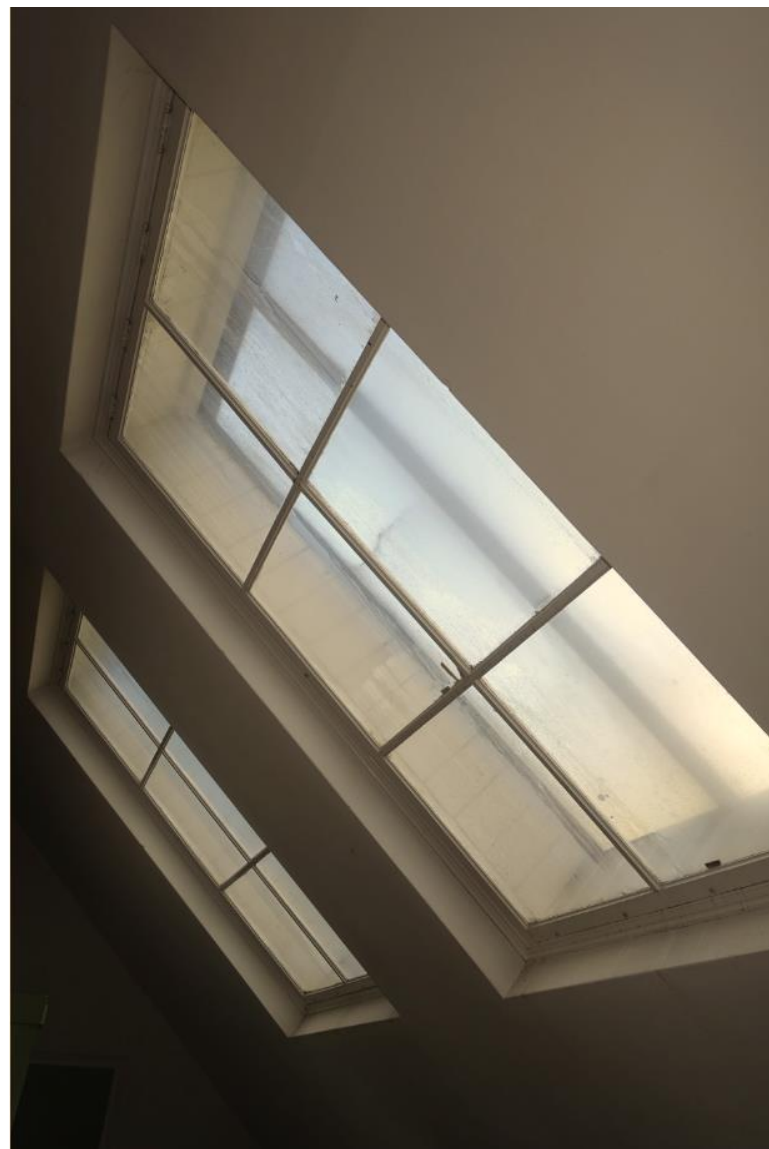




De oorspronkelijke dakkapellen met leienekking aan de noordzijde van het hoofdgebouw.



Detail van de brede schoorsteen die door de nok van het dak van het hoofdgebouw steekt.



De 6-ruits vulling aan de binnenzijde van de dakvensters die in het noordelijke dakvlak van het hoofdgebouw zijn geplaatst.





Dakvensters aan de noordzijde van het hoofdgebouw.

Aan de noordzijde zijn twee oorspronkelijke uitbouwen gesitueerd die vierkant van vorm zijn, twee bouwlagen hebben en gedekt worden door een tentdak. In het geval van de westelijke uitbouw is het dak gedekt met glas. Centraal door het dak van deze westelijke uitbouw steekt een vierkante ventilatieschacht. De oostelijke uitbouw heeft aan de onderzijde een bedekking van gesmoorde Verbeterde Hollandse pannen en vorsten. Aan de bovenzijde is een bedekking van glas gesitueerd. Centraal op het dak is een piron geplaatst. De bedekking van de twee tentdaken en de ventilatieschacht en piron behoren tot de oorspronkelijke opzet, zoals te zien is op de tekeningen uit 1950.

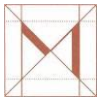


De bedekking van het dak van de oostelijke uitbouw bestaat deels uit ene harde dekking en deels uit glas. Centraal op het dak een piron.



De bedekking van het tentdak van de westelijke uitbouw bestaat uit glas. De aansluitende gang is bedekt met bitumen.





Verscholen in het groen is het achthoekige insectarium te zien dat via een gang aansluit op de zuidgevel van het hoofdgebouw.

De uitbouwen zijn verbonden met het hoofdgebouw via een aansluitende gang, die lager is dan de het hoofdgebouw en de vierkante uitbouwen maar wel twee bouwlagen heeft. De gangen zijn identiek in opzet en worden beide gedekt door een zeer vlak zadeldak dat met bitumen bedekt is.

Aan zuidzijde van het hoofdgebouw is de achthoekige uitbouw waar van oorsprong het insectarium in was gesitueerd. Dit enkellaagse bouwdeel is onderkelderd en wordt gedekt door een met zink bedekt tentdak. Ook deze bedekking is onderdeel van de oorspronkelijke opzet. Op het flauw hellende zadeldak van de aansluitende gang tussen insectarium en het hoofdgebouw ligt een bitumen bedekking.



De aansluiting van de luchtbrug met de zuidgevel van het hoofdgebouw.

Naast het insectarium sluit de luchtbrug aan op de zuidzijde van het hoofdgebouw. Deze brug is gebouwd als onderdeel van het biologische centrum uit de fase 1970.



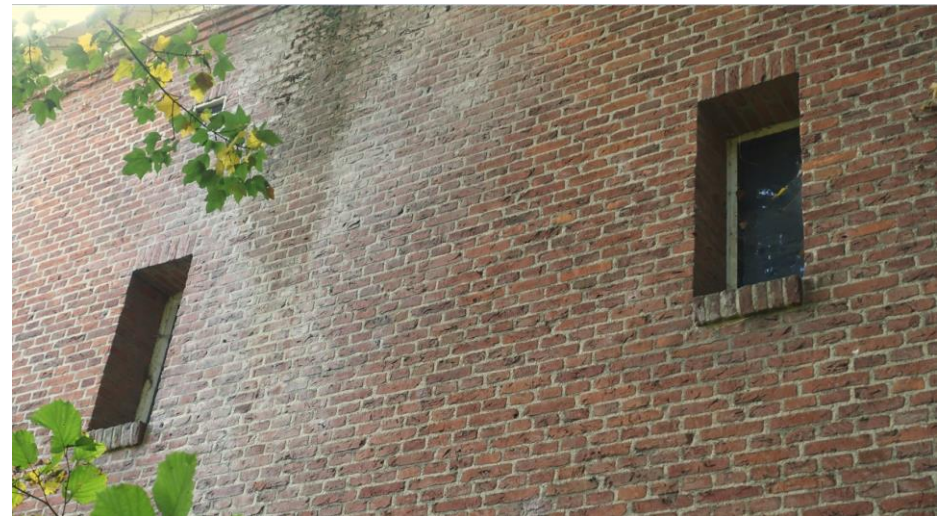


DE opbouw van de gevels van het insectarium.

### 3.3 GEVELS

De gevels van het hoofdgebouw en de vierkante uitbouwen met bijbehorende gangen aan de noordzijde zijn opgemetseld met een gesinterde handvorm baksteen in een rode kleur, alles uit de oorspronkelijke bouwfase. Het voegwerk bestaat uit een platvolle voeg. De gevels van deze onderdelen worden afgesloten door een sobere baksteenlijst met daarboven een betonnen bakgoot.

Het voormalige insectarium en de bijbehorende gang naar de zuidgevel van het hoofdgebouw is opgebouwd uit glazen puien die tussen betonnen kolommen zijn geplaatst. De puien zijn op een bakstenen borstwering geplaatst die is opgemetseld met een gesinterde handvorm baksteen in kruisverband. Aan de westzijde is een keldertoegang gemaakt in de borstwering. De keldertrap en het opgaande werk van de trap zijn opgemetseld in dezelfde steen als de borstwering.



Detail van het metselwerk, hier aan de noordzijde van de westelijke uitbouw.





Detail van de betonnen goot, hier aan de noordzijde van het hoofdgebouw.



De baksteen borstwering van het insectarium met keldertrap.

Vrijwel alle gevelopeningen zijn oorspronkelijk. Bij de vensters is een gemetselde strek of rollaag aan de bovenzijde en een bakstenen lekdorpel of rollaag aan de onderzijde. In sommige gevallen, zoals bij de vensters op de begane grond in de noordgevel van het hoofdgebouw, hebben de vensters een getoogde bovenzijde. Opvallende vensters zijn die in het souterrain van de westelijke vierkante uitbouw, die een bovenzijde hebben van een gemetselde rondboog van anderhalve steen dik.

De ramen zijn allemaal nog oorspronkelijk en van staal met een 4- of 6-ruits indeling. Bij de vensters in het souterrain van de westelijke uitbouw zijn stalen rondboogramen aanwezig. Alleen bij één van de dakkapellen aan de achterzijde van het gebouw is een raam vernieuwd. Ook het meeste hang en sluitwerk is nog uit de eerste bouwperiode van 1950-1953.



Voorbeeld van rechte vensters met rollagen aan boven- en onderzijde, hier in de westelijke uitbouw.





Vensters met getoogde bovenzijden, hier bij de noordgevel van het souterrain van het hoofdgebouw.



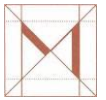
De vensters in het souterrain van de westelijke uitbouw.



De binnenzijde van de vensters in het souterrain van de westelijke uitbouw.

Opvallende ramen zijn de drie rondvensters die in de zuidgevel van het hoofdgebouw zijn opgenomen, ter hoogte van de aansluiting van het insectarium. Twee vensters zijn voorzien van ramen van helder glas met een afbeelding van een vis en een hermelijn.





Bij de aansluiting van het insectarium op de zuidgevel van de hoofdbouw zijn drie rondvensters te zien.



De vulling van de rondvensters bij de aansluiting van het insectarium zijn ingezet met glas waarop een vis en hermelijn zijn aangebracht.





De hoofdentree in de zuidgevel van het hoofdgebouw met brede uitwaaiende bordestrap.

De entrees tot het hoofdgebouw zijn ook allemaal nog oorspronkelijk, voorzien van een licht getoogde rollaag. Het meest opvallend is de hoofdentree in de zuidgevel. Deze is voorzien van een hoge bordestrap die uitwaaiert naar beneden toe. De trap is van baksteen en de treden hebben natuurstenen (Montanier) dekkingen. Op de hoeken van de baksteen wangen van de trap zijn hardstenen decoraties aanwezig uit de fase 1950-1953.

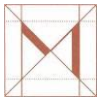


Detail van de natuursteen dekkingen bij de bordestrap voor de hoofdentree.



Detail van de dekking van Montanier natuursteen bij de traptreden van de bordestrap voor de hoofdentree.





De rechterzijde van de omlijsting rond de hoofdentree met het beeldhouwwerk van Theo de Reyn.



Detail van het beeldhouwwerk van Theo de Reyn.

Rond de hoofdentree is een zandstenen omlijsting aanwezig, bestaande uit losse blokken (vijf per stijl, twee hoekblokken en drie blokken in de latei) waarin aan de binnenzijde van de omlijsting het beeldhouwwerk van Theo van Reyn is opgenomen. Op de onderste drie blokken zijn aan beide zijden van de stijlen oceaانvoorstellingen opgenomen met o.a. vissen en waterplanten. De twee blokken daarboven zijn aan weerszijden voorzien van reptielen, zoog-, en landdieren. De drie blokken die de latei vormen zijn uitgevoerd met allerlei vogelsoorten.

De deuren in de hoofdentree zijn uit de bouwtijd en uitgevoerd in hout met in het midden een 8-ruits raam.





Detail van het beeldhouwwerk van Theo de Reyn.

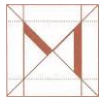


Detail van het beeldhouwwerk van Theo de Reyn.



Detail van het beeldhouwwerk van Theo de Reyn.





De toegangen in de gevel van de aansluitende gang tussen westelijke uitbouw en het hoofdgebouw.

Ook in de aansluitende gangen tussen de noordelijke uitbouwen en het hoofdgebouw zijn verschillende toegangen gemaakt. Deze zijn gelegen onder getoogde bovenzijden en ingezet met dubbele houten deuren met een 6-ruits raam.

### 3.4 CONSTRUCTIES

#### 3.4.1 KELDER

Onder het souterrain is een oorspronkelijke verwarmingskelder aanwezig, die te bereiken is via een smalle ruimte tegen de zuidgevel in het souterrain. Deze ruimte heeft een opvallende vorm, met aan de zijde tegen de gevel een ronde hoek, die doorloopt in een koker naar de begane grond. Op de tekening van 1950 is op deze positie een wenteltrap getekend. Het lijkt er niet op dat de wenteltrap ook daadwerkelijk geplaatst is aangezien er geen openingen op de begane grondniveau aanwezig zijn in de koker.

De betonnen keldertrap in de smalle ruimte is onderdeel van de oorspronkelijke opzet, uitgevoerd met een bovenkwart en een stalen leuning. De leuning heeft aan de onderzijde een sobere decoratie van een krul. Opvallend is de afwerking van de treden waarbij natuursteen (Montanier) is toegepast.

De kelder heeft verder een indeling van twee grote ruimtes waarin de installaties stonden die het gebouw verwarmde. In één van de ruimtes is het grote rookkanaal te zien, dat boven de nok van het schilddak uitsteekt. Dit kanaal heeft op kelderniveau een impostante afmeting en bestaat uit verschillende vertakkingen. Er zijn geen oude verwarmingsinstallaties meer aanwezig. De ruimtes worden ontsloten via een gang.

In de andere kelderruimte is de opstelling te zien van waterleidingen. Deze lijken wel tot de oorspronkelijke fase te behoren. Vanuit deze ruimte kan via een secundaire gang de verwarmingskelder uit 1970 worden bereikt.





Ruimte in het souterrain met de keldertrap naar de verwarmingskelder onder het hoofdgebouw.



De afwerking van de keldertrap.



De gang waaraan de twee kelderruimtes zijn gelegen onder het hoofdgebouw.



In de ruimte met de keldertrap naar de verwarmingskelder onder het hoofdgebouw is een koker aanwezig waar in 1950 een wenteltrap is gepland.



De kelderruimte onder het hoofdgebouw met het brede rookkanaal.





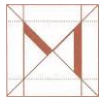
Het brede rookkanaal in een van de kelderruimtes onder het hoofgebouw.



De kelderruimte onder het hoofgebouw met alle waterleidingen.



De gang uit de jaren 1970 naar het ketelhuis.



De betonvloer van het souterrain in het hoofdgebouw wordt ter plaatse van de verwamingskelder ondersteund door betonnen kolommen.



Het betonskelet in het souterrain van de westelijke uitbouw.

### 3.4.2 DRAAGCONSTRUCTIES

De vloeren in het hoofdgebouw zijn oorspronkelijk allemaal van beton. De vloer van het souterrain wordt ondersteund door betonnen kolommen die in de verwarmingskelder zichtbaar zijn in de twee grote kelderruimtes. Ook de vloer van de begane grond in de westelijke vierkante uitbouw aan de noordzijde van het hoofdgebouw wordt ondersteund door betonnen kolommen.

### 3.4.3 KAPCONSTRUCTIE

De kap boven het hoofdgebouw lijkt oorspronkelijk te zijn en is opgebouwd uit simpele stalen A-spanten. Aan de onderzijde zijn de stalen H-profielen die de spanten vormen geplaatst op betonnen sloffen. Dit is opvallend aangezien in het bestek staat vermeldt dat er Nemaho spanten zouden worden ingebracht. Wellicht dat men tijdens de bouw van gedachte is veranderd?

De dakvlakken worden gedragen door gordingen en een beschot, alles van vurenhout.

De kappen boven de uitbouwen en de aansluitende gangen zijn niet in het zicht gekomen. Er zijn geen aanwijzingen aangetroffen dat de oorspronkelijke kappen ooit vernieuwd of aangepast zijn.

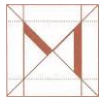




De stalen spanten boven het hoofdgebouw.



Detail van de kap boven het hoofdgebouw.



### 3.5 INDELING

Binnen de ruimtelijke indeling van het hoofdgebouw en de uitbouwen met aansluitende gangen zijn weinig aanpassingen gedaan. De grootste veranderingen stammen uit 1975 en 1977 toen respectievelijk de timmermanswerkplaats in het souterrain van de oostelijke uitbouw en de lift aan de westzijde van het hoofdgebouw zijn aangebracht. Later zouden verschillende nieuwe indeling ontstaan in het hoofdgebouw in o.a. de voormalige bibliotheek op de begane grond en bij de aansluiting met de luchtbrug. Ook de ruimte waar van oorsprong de skeletten werden opgeborgen, aan de westzijde van de zolder in het hoofdgebouw, heeft een compleet nieuwe indeling.



De huidige timmerwerkplaats in het souterrain van de oostelijke uitbouw op de plek waar ooit drie ruimtes waren gesitueerd.



De westzijde van de zolder boven het hoofdgebouw is opnieuw ingedeeld.





De doorgang vanuit de begane grond van het hoofdgebouw naar de luchtbrug is in de jaren 1970 aangebracht.

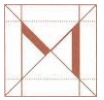


De ruimte aan de oostzijde van de begane grond in het hoofdgebouw waar ooit de chemische zaal was gesitueerd. Links is een nieuwe indeling te zien.



De westelijke hal op de begane grond in het hoofdgebouw, gezien bij de aansluiting met de gang naar de westelijke uitbouw. Rechts de secundaire lift uit 1977.

In de huidige situatie blijkt dat na 2010, toen het complex in beheer is gekomen bij Carex en een woongroep bezit heeft genomen van het voormalige zoölogische laboratorium, hier en daar nieuwe indelingen zijn ontstaan. Dit is bijvoorbeeld het geval met de ruimtes aan de oostzijde van het hoofdgebouw op de begane grond waar oorspronkelijk de fysische en chemische zaal waren gesitueerd. Deze ingrepen zijn echter reversibel uitgevoerd waardoor de oorspronkelijke indeling van het gebouw zo goed als intact is gebleven.



Het trappenhuis naast de vestibule in het hoofdgebouw.



Wandleuning in het trappenhuis naast de vestibule in het hoofdgebouw.

Opvallende onderdelen binnen de oorspronkelijke indeling zijn de trappenhuisen, die zich bevinden naast de vestibule en aan de westzijde van het hoofdgebouw. Het trappenhuis naast de vestibule is voorzien van een betonnen bordestrap met stalen leuning. Deze leuning heeft verder sobere vierkante spijlen en een stalen leuning die aan op de uiteinden een krul heeft gekregen. Dat er veel aandacht is besteed aan het ontwerp van het gebouw blijkt uit de toevoeging van stalen raamijzers in het trappenhuis, die zijn voorzien van een decoratieve krul, overeenkomstig met het traphek.





De raamijzers bij het trappenhuis naast de vestibule in het hoofdgebouw.

Het trappenhuis aan de westzijde loopt van de begane grond tot de zolder en is ingezet met een betonnen trap met stalen hekwerk, vormgegeven zoals bij de bordestrap. De trap maakt halverwege een draai.

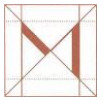
De meeste doorgangen zijn dan ook ingezet met de oude deurkozijnen, die een historiserend karakter hebben van geprofileerd lijstwerk. Sommige doorgangen (bij gangen en hallen) zijn tevens voorzien van een natuursteen omlijsting. Er zijn verschillende type binnendeuren aangetroffen in het gebouw. Sommige deuren hebben een hoog 4-ruits raam in het midden, andere deuren zijn uitgevoerd met acht panelen met ingelegd lijstwerk. Ook het hangwerk en deurbeslag is in deze gevallen vaak nog oorspronkelijk. De vlakke deuren en deuren met ongedeeld raam in het midden zijn van een latere periode.



Het trappenhuis aan de westzijde van het hoofdgebouw, hier gezien vanaf de zolder.



Detail van een oorspronkelijk deurkozijn. Een dergelijke profilering wordt ook veelvuldig toegepast in de 19de eeuw.



Natuursteen omlijsting bij de doorgang van de hal op de begane grond naar het trappenhuis naast de vestibule in het hoofdgebouw. De deur en het zijlicht is secundair.

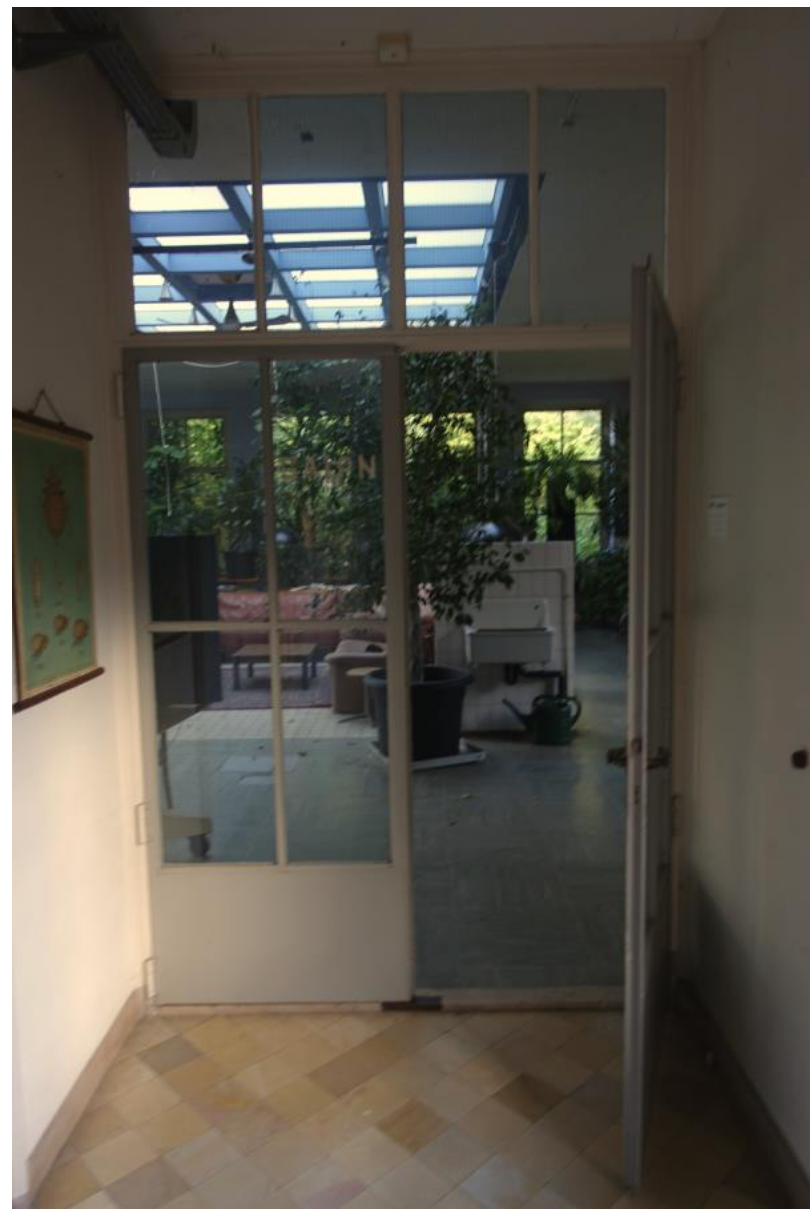


Oorspronkelijke binnendeur uit 1950, hier in het souterrain in het hoofdgebouw.

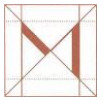




Oorspronkelijke deur met panelen, hier op de begane grond van het hoofdgebouw.



De toegang tot het voormalige anatomielokaal op de begane grond in de oostelijke uitbouw ingezet met stalen deuren met 4-ruits raam en bijbehorende bovenlichten.

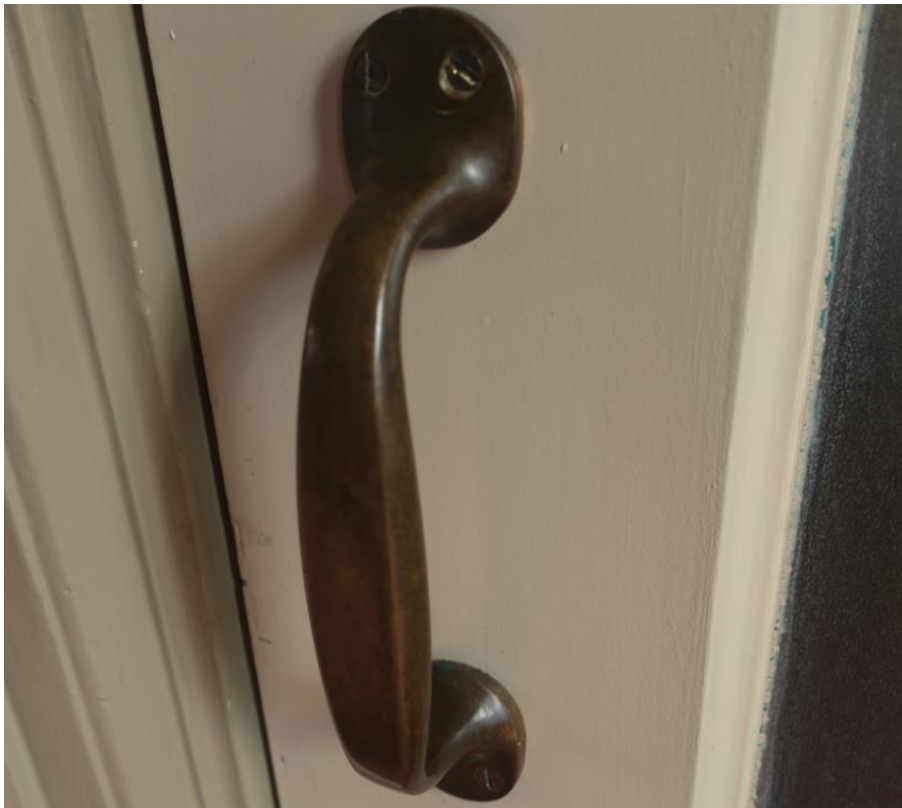


Oorspronkelijk deurbeslag.



Oorspronkelijk deurbeslag.

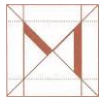




Oorspronkelijk deurbeslag.



Oorspronkelijk deurbeslag.



Oorspronkelijke bergkasten in de gang op de begane grond in het hoofdgebouw.

Er zijn veel oorspronkelijke elementen in het gebouw behouden gebleven, zoals de bergkasten op begane grond en zolder niveau van het hoofdgebouw en de aansluitende gangen naar de uitbouwen. Ook in het souterrain zijn nog oude inbouwkasten aanwezig in de gang van het hoofdgebouw, hoewel deze niet op de oorspronkelijke tekeningen uit 1950 zijn weergegeven.

De kastenwanden met een groot aantal lockers aan weerszijden van de vestibule achter de hoofdentree zijn een toevoeging uit de periode 1977-1992.



Oorspronkelijke bergkasten in de gang op de zolder in het hoofdgebouw.



De lockers in de vestibule op de begane grond van het hoofdgebouw zijn secundair.



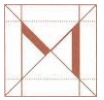


De oorspronkelijke halfronde tafel in het voormalige anatomielokaal op de begane rond in de oostelijke uitbouw.

Daarnaast zijn er door het gebouw heen nog veel oorspronkelijke opstellingen van tafels en andere werkplaatsen (inclusief wasbakken etc.) aanwezig. Een goed voorbeeld is de half ronde werktafel in het voormalige anatomie leslokaal op de begane grond in de oostelijke uitbouw. Deze tafel is gemaakt van bakstenen staanders die betegeld zijn met witte tegels en een eikenhouten blad. Ook langs de buitengevels zijn werkplaatsen gesitueerd uit de periode 1950-1953. Tegen één van de gevels van het lokaal is tevens nog een oude zuurkast gesitueerd.



Op de kopse kant van de werktafel in het voormalige anatomielokaal op de begane rond in de oostelijke uitbouw is een oude wasbak gesitueerd.



De oude zuurkast in het voormalige anatomielokaal op de begane rond in de oostelijke uitbouw.



Het aquarium in het souterrain van de westelijke uitbouw.

In de westelijke uitbouw is de opstelling van het aquarium nog aanwezig in het souterrain, bestaande uit een grote, centraal in de ruimte gelegen, betonnen bak. Ook in deze ruimte zijn de oude werkplekken nog aanwezig. Op de bovenliggende verdieping zijn in deze westelijke aanbouw nog oude werkplekken aanwezig, gericht op nat onderzoek. Deze werkplekken bestaan uit terrazzo bladen met betegelde wasbakken.

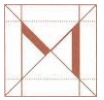




Een oude wasbak van hardsteen in het souterrain van de westelijke uitbouw.



Oude werkplekken met terrazzo werkbladen op de begane grond in van de westelijke uitbouw.

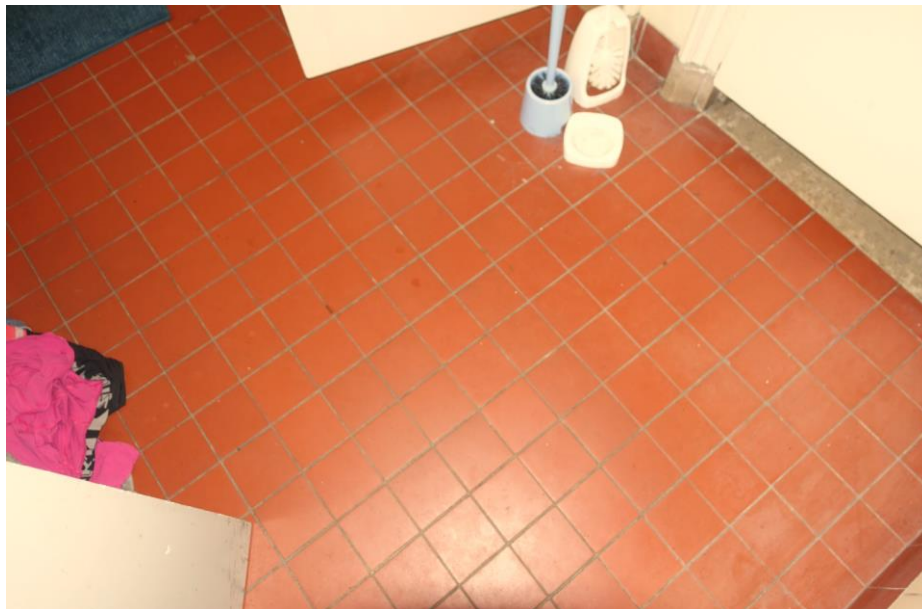


### 3.6 INTERIEUR

Het gebouw heeft een sobere afwerking. Op de vloeren zijn de oude tegelvloeren en plinten van cementtegels nog aanwezig in een grijze en crèmekleurige afwerking. Deze vloeren zijn zowel in het souterrain, begane grond als zolder aangetroffen, meestal in gangen en hallen.

In de sanitaire ruimtes en technische ruimtes zijn oude roodkleurige tegelvloeren met tegelplint gesitueerd. Dit type tegel komt voor op alle niveaus.

Daarnaast zijn er nog verschillende type linoleum en carborundum vloeren aangetroffen, die vermoedelijk stammen uit de bouwtijd. In het bestek en op de tekening uit 1950 worden dit type vloeren genoemd.



Oranje- of roodkleurige tegels in de sanitaire ruimte in het souterrain.



De crèmekleurige tegelvloeren zoals die in de gangen en hallen van het hoofdgebouw en uitbouwen liggen.



Een groene carborundum vloer in het souterrain van de westelijke uitbouw.





Een groene linoleumvloer in de gang op de zolder van het hoofgebouw.



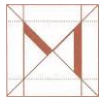
Vloer van bakstenen op zijn kant in de verwarmingskelder onder het hoofgebouw.



Natuursteen afwerkingen in het trappenhuis naast de vestibule.

Naast de tegelvloeren zijn er tevens natuursteen vloerdelen aanwezig uit de bouwphase van 1950. Zo zijn de bordessen van het trappenhuis naast de vestibule en de bijbehorende trappen voorzien van Vaurion kalksteen uit de groeven in Massangis in Frankrijk. Ook de trap in het westelijke trappenhuis heeft een soortgelijke dekking. Daarnaast zijn de korte trappen in de gangen en hallen van het hoofgebouw voorzien van dergelijke natuursteen.

In het souterrain zijn tenslotte ook nog oorspronkelijke vloeren aanwezig van baksteen op een kant, aangebracht in een geblokt patroon.



De meeste ruimtes in het gebouw zijn voorzien van een vlakke gepleisterde afwerking, zoals hier bij de hal achter de vestibule.

De wanden zijn afgewerkt met veelal een vlakke pleisterlaag. Bij technische ruimtes, verspreid door het gehele gebouw, zijn lambriseringen aanwezig van hardgebakken cementtegels. Deze tegels, uitgevoerd in een witte crèmekleur, behoren tot de oorspronkelijke opzet van het gebouw.

Ter plaatse van de vensters zijn vensterbanken van Vaurion natuursteen. In de hal achter de vestibule op de begane grond is de wandschildering van Albert Muis gesitueerd, waar tijdens de bouw enige ophef over is ontstaan tussen prof. Baerends en zijn team en de mensen van de Rijksgebouwendienst. In eerste instantie zou Muis hier een panorama hebben bedacht. Op aandringen van Baerends is dit veranderd in een stilleven van een waterlandschap met riet en watervogels. In de huidige situatie is voor de schildering een wandkast geplaatst waardoor de schildering niet goed te zien is (zie p. 50 voor een beter afbeelding).



Technische en sanitaire ruimtes hebben een oorspronkelijke wandafwerking van tegels.





Een vensterbank van Vaurion natuursteen.



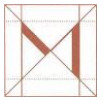
De hal achter de vestibule in het hoofdgebouw met bij rood de schildering van Albert Muis.



Cassetteplafond boven de hal achter de vestibule op de begane grond.

Boven de meeste ruimtes hangt een oorspronkelijk stucplafond of betonnen dekking, hoewel in veel ruimtes later verlaagde systeemplafonds zijn aangebracht. Uniek binnen het ontwerp van het gebouw is het cassetteplafond boven de hal achter de vestibule op de begane grond en het getoogde betonplafond boven de vestibule achter de hoofdentree. Ook het open betonplafond boven de museumgang op de begane grond van het hoofdgebouw komt enkel boven deze ruimte voor.

Boven de ruimtes op de begane grond in de westelijke en oostelijke uitbouw zijn van oorsprong daklichten in het plafond aangebracht. Via de glazen dekking van de tentdaken kwam er zodoende extra daglicht in de ruimtes. In het geval van de westelijke aanbouw zijn de lichten dichtgezet.



Getoogde plafond boven de vestibule achter de hoofdentree.



Het open betonplafond boven de gang op de begane grond in het hoofdgebouw.



Dichtgezette daklichten boven de ruimte op de begane grond in de westelijke uitbouw.

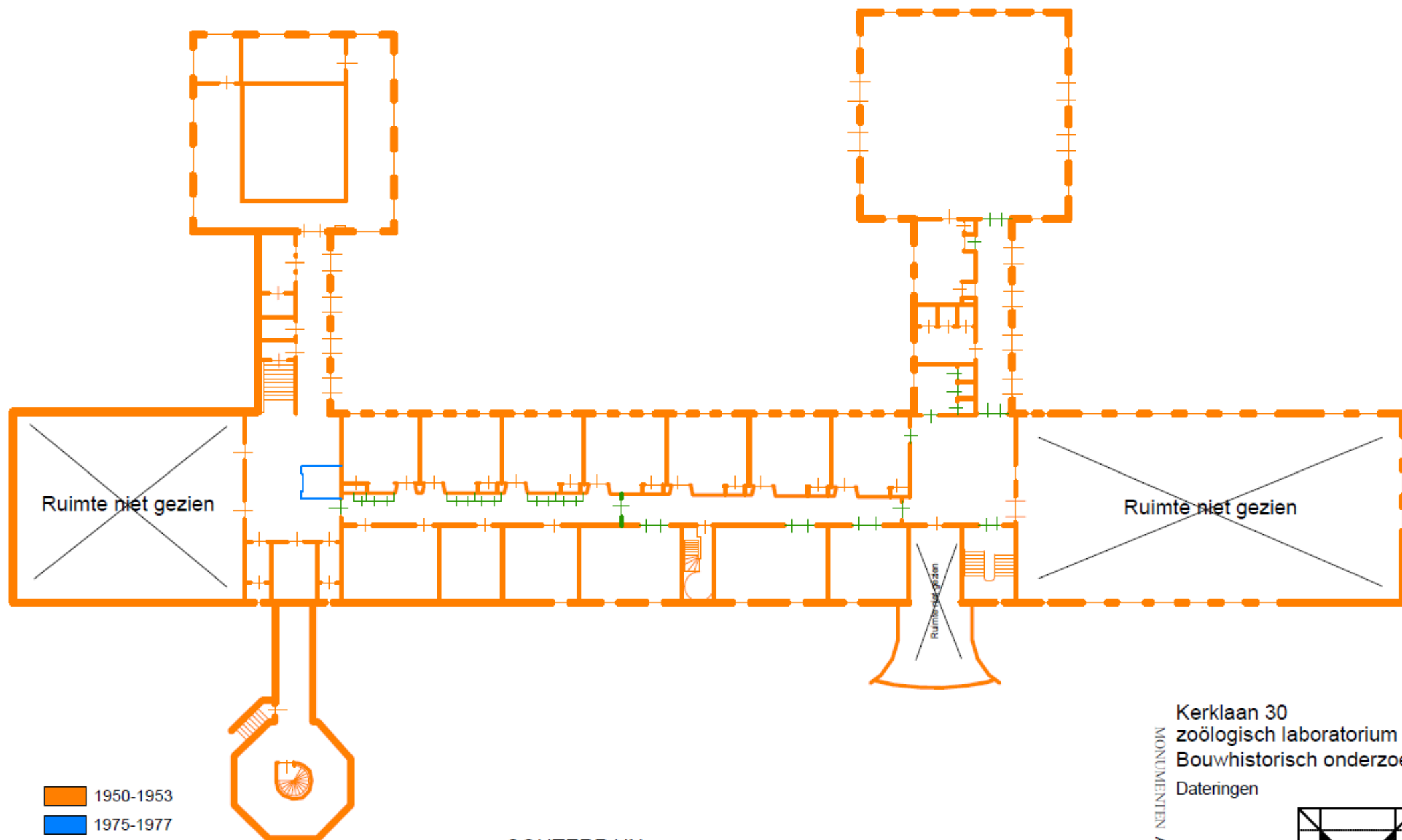


Oorspronkelijke daklichten boven de ruimte op de begane grond in de oostelijke uitbouw.



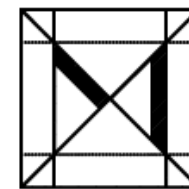
### 3.7 DATERINGSKAARTEN

De hiernavolgende dateringskaarten zijn gemaakt aan de hand van de beschikbare plattegronden zoals die in 30-03-1993 zijn ingemeten door de dienst huisvesting en bouwzaken van de Rijksuniversiteit Groningen. Van de verwarmingskelder onder het souterrain zijn geen tekeningen beschikbaar. Niet alle ruimtes zijn bekeken tijdens de rondgang in 2022. Deze ruimtes zijn aangegeven op de dateringskaarten.



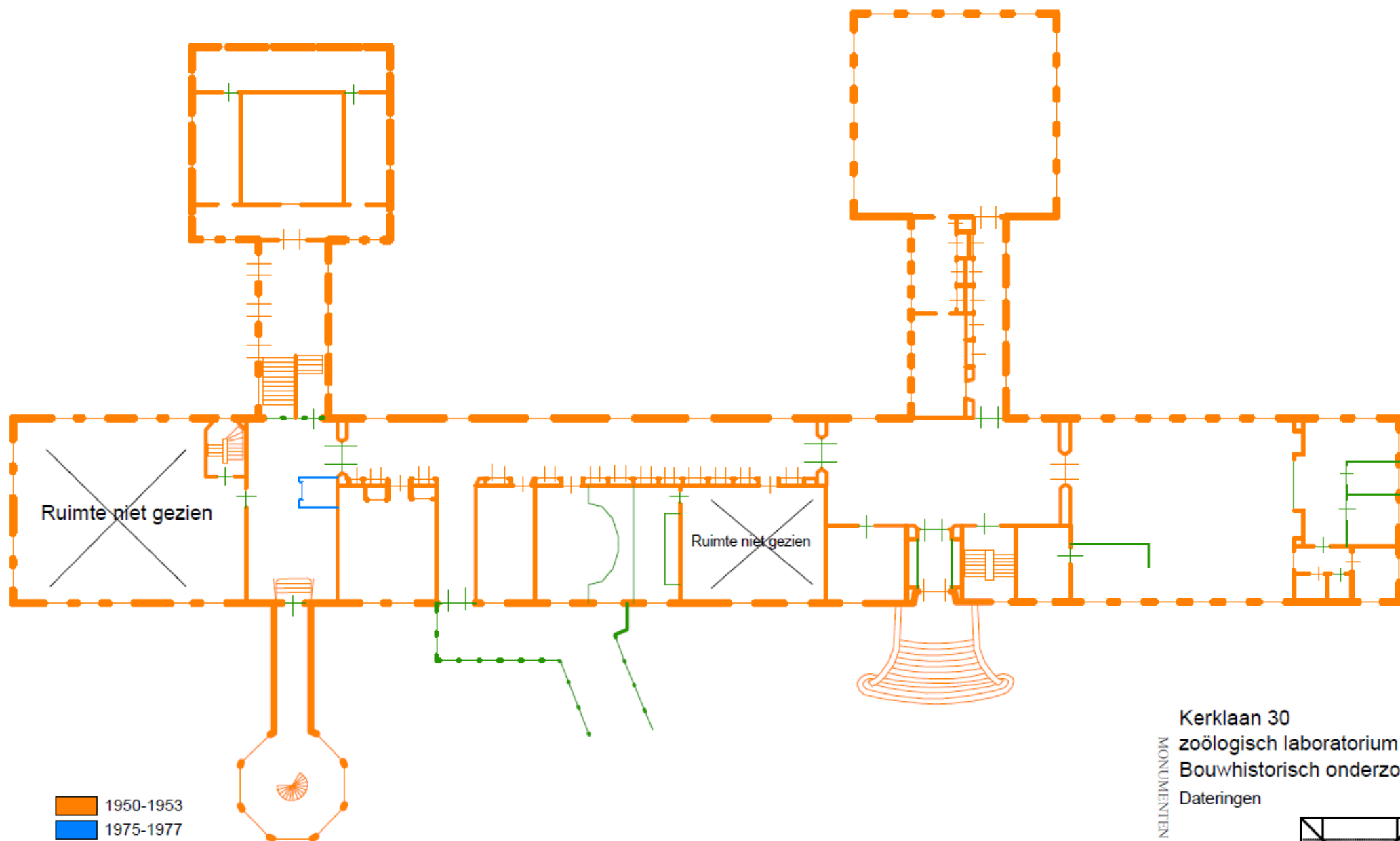
Kerklaan 30  
zoölogisch laboratorium  
Bouwhistorisch onderzoek  
Dateringen

MONUMENTEN ADVIES BUREAU



BREDESTRAAT 1, 6542 SN NIMEGEN  
TEL: 024 - 3786742, FAX: 024 - 3782477

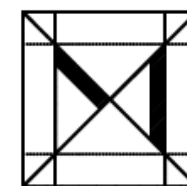




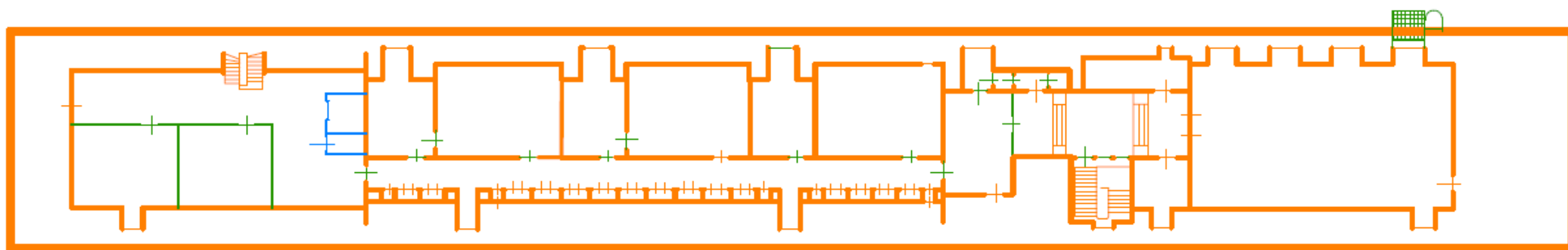
BEGANE GROND

Kerklaan 30  
zoölogisch laboratorium  
Bouwhistorisch onderzoek  
Dateringen

MONUMENTEN ADVIES BUREAU



BREDESTRAT 1, 6542 SN NIMEGEN  
TEL: 024 - 3786742, FAX: 024 - 3786477

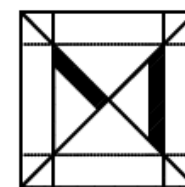


ZOLDER

- 1950-1953
- 1975-1977
- 1977-2020

Kerklaan 30  
zoölogisch laboratorium  
Bouwhistorisch onderzoek  
Dateringen

MONUMENTEN ADVIES BUREAU



BREDESTRAAT 1, 6542 SN NIMEGEN  
TEL: 024 - 3786742, FAX: 024 - 3792477



## 4 CULTUURHISTORISCHE WAARDENBEPALING

### 4.1 BOUW- EN ARCHITECTUURHISTORISCHE WAARDEN

Het zoölogische laboratorium is een waardevol object binnen de ontwikkeling van universiteits- en onderzoekgebouwen in Nederland uit de Wederopbouwperiode. Het functioneren van het gebouw als zoölogisch laboratorium is door de oorspronkelijke staat van het gebouw nog goed leesbaar. Het gebouw vormt een vroege overgang waarbij universiteiten in Nederland zich steeds meer buiten de stadscentra ging centreren. Dit leidde uiteindelijk tot campusvorming waarbij zoveel mogelijk verschillende universiteitsafdelingen gegroepeerd werden op één terrein. Vanaf de jaren 60 gebeurde dit in o.a. Utrecht en Delft. In Groningen leidde de oprichting van de hortus botanicus in Haren vanaf 1917 en de bouw van het zoölogische laboratorium in 1950 uiteindelijk tot de realisatie van het biologisch centrum in 1969 waar de gehele afdeling biologie kon worden ondergebracht.

Het gebouw is onderdeel van het oeuvre van Ir. J. de Bruin, die als hoofdarchitect werkzaam was bij de afdeling Nieuwbouw van de Rijksgebouwendienst. Over het werk van J. de Bruin is verder weinig bekend.

Het ontwerp van het laboratorium wordt gekenmerkt door een traditioneel uiterlijk in de kenmerkende stijl van de Delftse School. Hierbij worden traditionele elementen met een historiserend karakter (metselwerk in kruiserband, schilddak, rollagen bij vensteropeningen en toepassing van 6-

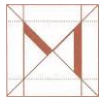
ruits ramen) gecombineerd met een moderne functionaliteit. Het was bij oplevering in 1953 het meest moderne laboratorium voor dierkundig onderzoek in Nederland.

Doordat het ontwerp is uitgewerkt in samenwerking met prof. G.P. Baerends is het daarnaast van belang voor de universiteitsgeschiedenis van Nederland. Baerends deed onderzoek door te analyseren, en het gebouw is ontworpen om dit type onderzoek te ondersteunen. Dit is bijvoorbeeld nog goed zichtbaar in aanwezige elementen zoals aquaria, dierenhokken en waterreservoirs die verspreid in en rond het gebouw liggen.

Het gebouw is nog erg oorspronkelijk in opzet en hoofd- en dakvorm. De gevelindelingen van de verschillende onderdelen van het gebouw zijn nog geheel zoals het in 1953 is opgeleverd, inclusief de oorspronkelijke vullingen van houten kozijnen met stalen ramen en glasdeuren. Uniek is de zandsteen omlijsting met het beeldhouwwerk van Theo de Reyn rond de hoofdentree in de zuidgevel van het hoofdgebouw. Ook de oorspronkelijke dekkingen van daken is bij elk bouwdeel nog aanwezig.

Zowel alle constructies van vloeren, kelders en kappen als de ruimtelijke indeling van de verschillende bouwdelen van het gebouw is in een oorspronkelijke staat behouden. Hierbij behoren bijvoorbeeld ook de oude binnendeuren met beslag en kozijnen en de trappenhuizen met stalen leuning.

Binnen het interieur, dat een vrij sober karakter heeft, is vrijwel de gehele oorspronkelijke ruimtelijke indeling bewaard gebleven. Van belang voor de geschiedenis van het gebouw is de indeling van de verschillende lokalen en ondersteunende ruimtes. Daarnaast is de hoofdstructuur van gangen en trappen van belang.



Wat betreft interieurafwerkingen zijn enkele opvallende zaken, die uniek zijn binnen de opzet van het gebouw. Zo hebben sommige ruimtes een variatie in de betonafwerking van het plafond. Boven de voormalige museumgang op de begane grond in het hoofdgebouw is een open rechthoekige betonstructuur aanwezig, in de hal achter de hoofdentree op de begane grond is een betonnen cassetteplafond en in de vestibule is het betonplafond licht getoogd. De daklichten boven de ruimtes op de begane grond in de uitbouwen behoren hier ook toe.

Daarnaast zijn er veel verschillende type vloeren aanwezig, zoals allerlei soorten tegelvloeren, linoleumvloeren en carborundumvloeren. Deze afwerkingen zijn op zich niet waardevol maar geven een fraai beeld weer van de afwerking van een overheidsgebouw uit de wederopbouwperiode en zijn tevens van belang voor de oorspronkelijke functiebepaling van de ruimtes.

Een uniek element is de wandschildering in de hal achter de vestibule op de begane grond in het hoofdgebouw. Deze schildering bestaat uit een waterlandschap met vogels en is gemaakt door Albert Muis.

In het gebouw zijn verder nog veel elementen uit de bouwtijd die herinneren aan het verleden van het pand als onderzoeksgebouw. Zo zijn er in veel lokalen en ruimtes nog wasbakken en werktafels aanwezig. In het voormalige anatomielokaal is ook nog een oude zuurkast gesitueerd en veel gangen in het hoofdgebouw op alle drie de niveaus zijn voorzien van de oorspronkelijke inbouwkasten. Niet alle losse elementen zijn even waardevol maar vormen samen wel een uniek geheel.

#### 4.2 SITUERINGS- EN ENSEMBLEWAARDE

Het zoölogisch laboratorium is onlosmakelijk verbonden met het biologisch centrum en de hortus botanicus. Vanaf 1917, toen de terreinen van huis De Wolf werden aangekocht door de Rijksuniversiteit Groningen, is het gebied verder ontwikkeld door de afdeling biologie en dierkunde. Vroege vooroorlogse uitbreidingsplannen voor een biologisch instituut naast de hortus vonden geen doorgang. Uiteindelijk is na de Tweede Wereldoorlog in eerste instantie gekozen voor een nieuw zoölogisch laboratorium met in het achterhoofd de verdere uitbreiding zoals die uiteindelijk in 1969 is gerealiseerd met de bouw van het biologische centrum. Naast de gebouwen van het biologische centrum behoort ook het terrein tot het ensemble, waarbij veel verschillende relictten nog herinneren aan de geschiedenis van het biologische centrum in de vorm van kassen, dierenhokken, vogelkooien, een schuur en de aanleg van tuinen en infrastructuur rond de gebouwen.



### 4.3 CULTUURHISTORISCHE WAARDEN

Het voormalige zoölogische laboratorium is van unieke waarde als een zeer compleet voorbeeld van een overheidsgebouw uit de Wederopbouwperiode.

Het gebouw vormt één van de eerste uitbreidingen van de Rijksuniversiteit Groningen buiten de stadsgrenzen. Dit zou later in de 20ste eeuw nog vaker voorkomen, zoals de bouw van de sterrenwacht in Roden in 1965.

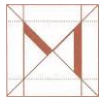
Voor de toenmalige gemeente Haren betekende de komst van de afdeling biologie dat men anders naar architectuur ging kijken. Bij de bouw van het biologisch centrum heeft de gemeente bijvoorbeeld als eis gesteld dat er geen hoogbouw mocht plaatsvinden binnen de gemeentegrenzen om zo het landelijke karakter van Haren te waarborgen.

### 4.4 WAARDENSTELLING OP ONDERDELEN

In deze paragraaf volgt een overzicht van de waardevolle onderdelen aan zowel interieur als exterieur. Daarbij worden de kwalificaties volgens de door de Stichting Bouwhistorie Nederland opgestelde richtlijnen gehanteerd (zie par. 4.5)

#### Hoge waarde

- Oorspronkelijke opzet, hoofd- en dakvorm van alle onderdelen van het gebouw (hoofdgebouw, uitbouwen met gangen en het insectarium met gang).
- Dakbedekking op de daken van alle onderdelen van het gebouw (hoofdgebouw, uitbouwen met gangen en het insectarium met gang).
- Opzet en materialisering van alle oorspronkelijke dakkapellen en dakvensters met vullingen op het schilddak van het hoofdgebouw.
- Oorspronkelijke schoorsteen boven het dak van het hoofdgebouw.
- Materialisering en detaillering van de gevels van alle onderdelen van het gebouw (hoofdgebouw, uitbouwen met gangen en het insectarium met gang).
- Alle tot de oorspronkelijke opzet behorende gevelopeningen, inclusief vullingen van ramen en deuren bij alle onderdelen van het gebouw (hoofdgebouw, uitbouwen met gangen en het insectarium met gang).
- Zandstenen omlijsting met beeldhouwwerk van de kunstenaar Theo de Reyn bij de hoofdentree in de zuidgevel van het hoofdgebouw.
- Opzet en materialisering van de trap voor de hoofdentree in de zuidgevel van het hoofdgebouw.
- Exterieuze trap naar de kelder onder het insectarium.



- Alle tot de oorspronkelijke opzet behorende constructies van vloeren, kelders en kappen in alle onderdelen van het gebouw (hoofdgebouw, uitbouwen met gangen en het insectarium met gang).
- Hoofdstructuur van lokalen met ondersteunende ruimtes en infrastructuur van gangen en trappen in alle onderdelen van het gebouw (hoofdgebouw, uitbouwen met gangen en het insectarium met gang).
- Alle tot de oorspronkelijke indeling behorende doorgangen met bijbehorende deurkozijnen en binnendeuren in alle delen van het gebouw (hoofdgebouw, uitbouwen met gangen en het insectarium met gang).
- Afwerking van de trappen met stalen hekwerken en natuursteen onderdelen in het hoofdgebouw.
- Alle oorspronkelijke vloerafwerkingen in alle delen van het gebouw (hoofdgebouw, uitbouwen met gangen en het insectarium met gang).
- Wandschildering van Albert Muis in de hal achter de vestibule op de begane grond van het hoofdgebouw.
- Inbouwkasten in het souterrain en begane grond van het hoofdgebouw en op de begane grond van de aansluitende gang naar de oostelijke uitbouw.
- Betonplafonds boven de voormalige museumgang en in de hal en vestibule achter de hoofdentree op de begane grond van het hoofdgebouw en de daklichten boven de ruimtes op de begane grond in de uitbouwen.
- Aquarium in het souterrain van de westelijke uitbouw.

#### **Positieve waarde**

- Keldertrap naar de verwarmingskelder in het hoofdgebouw.
- Tot de oorspronkelijke opzet behorende ruimte indeling van sanitaire ruimtes in alle onderdelen van het gebouw (hoofdgebouw, uitbouwen met gangen en het insectarium met gang).
- Alle tot de oorspronkelijke opzet behorende wandafwerkingen van pleister en tegels.
- Alle tot de oorspronkelijke opzet behorende werktafels en wasbakken in alle delen van het gebouw (hoofdgebouw, uitbouwen met gangen en het insectarium met gang).
- Zuurkast in het anatomie lokaal op de begane grond van de oostelijke uitbouw.

#### **Indifferente (neutrale) waarde**

- Alle later toegevoegde vullingen in de gevels van alle delen van het gebouw (hoofdgebouw, uitbouwen met gangen en het insectarium met gang).
- Brandtrappen aan de buitenzijde van het gebouw.
- Alle latere toevoegingen aan de ruimtelijke indeling in alle delen van het gebouw (hoofdgebouw, uitbouwen met gangen en het insectarium met gang), inclusief binnendeuren en eventueel aanwezige binnendeurkozijnen.
- Opzet en vorm van de lift uit 1977.



#### 4.5 TOELICHTING WAARDENGRADATIES

De volgende waardengradatie, toegesneden op het toegepast cultuurhistorisch onderzoek, wordt in de waardenbepaling gehanteerd (de bijbehorende kleuren corresponderen met de gebruikte gradaties in de waardenkaarten). Achter iedere waarde volgt een korte toelichting ten behoeve van het toegepast cultuurhistorisch onderzoek, zoals dit in het herontwikkelingsproces kan worden ingezet.

##### Hoge waarden (blauw)

Onderdelen en aspecten die van cruciaal belang zijn voor de opzet, de structuur en/of betekenis van het historische object / monument en de architectuur- en bouwhistorische en functionele ontwikkeling ervan.

##### Positieve waarden (groen)

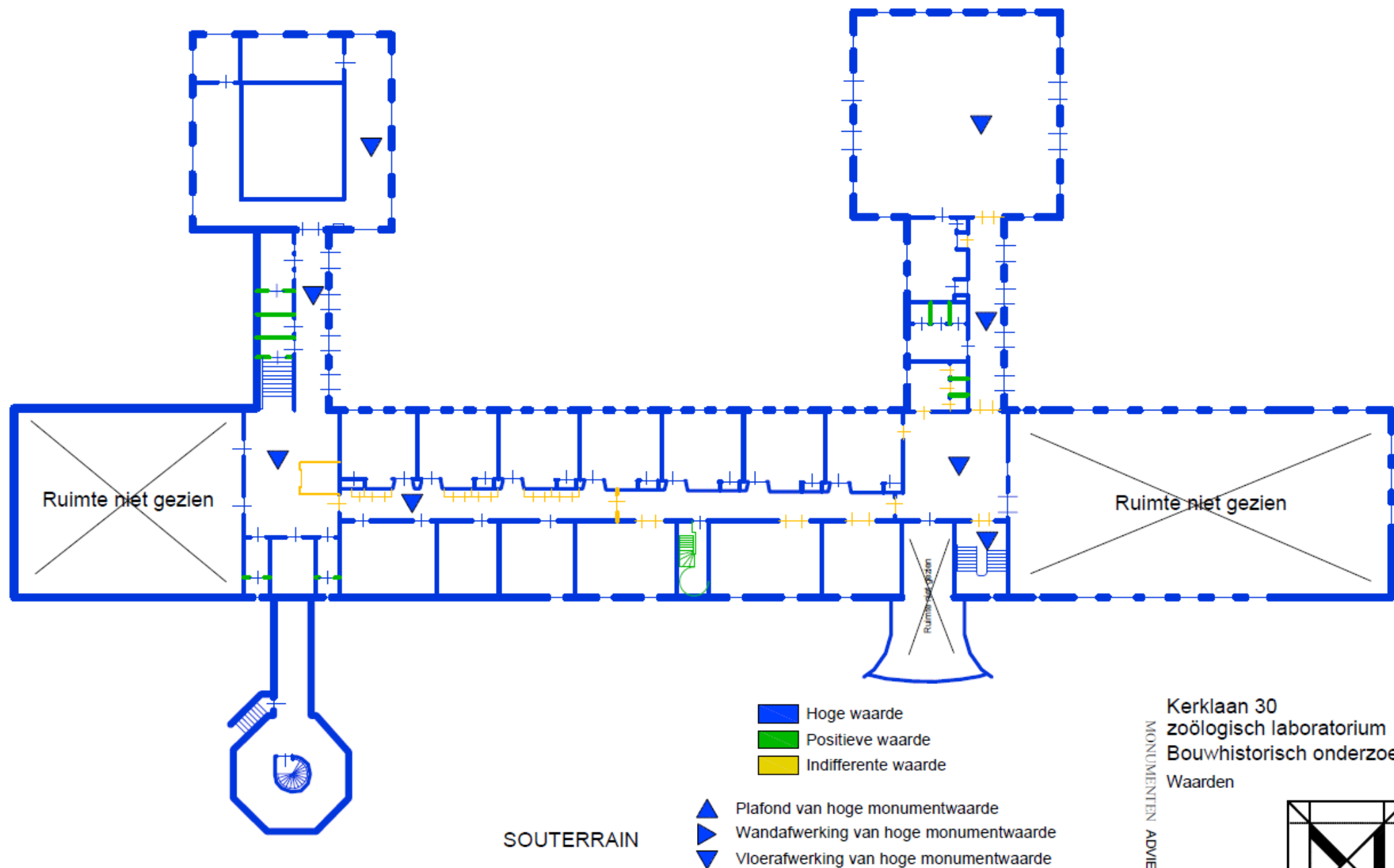
Onderdelen en aspecten die van belang zijn voor de structuur en/of betekenis van het historische object / monument en de architectuur- en bouwhistorische en functionele ontwikkeling ervan.

##### Indifferente waarden (geel)

Onderdelen en aspecten die van geen of relatief weinig belang zijn voor de structuur en/of betekenis van het historische object / monument en de architectuur- en bouwhistorische en functionele ontwikkeling ervan.

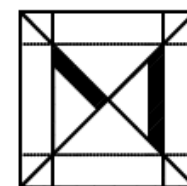
#### 4.6 WAARDENKAARTEN

In hierna volgende kaarten volgt een grafische weergave van de hiervoor beschreven cultuurhistorische waarden.



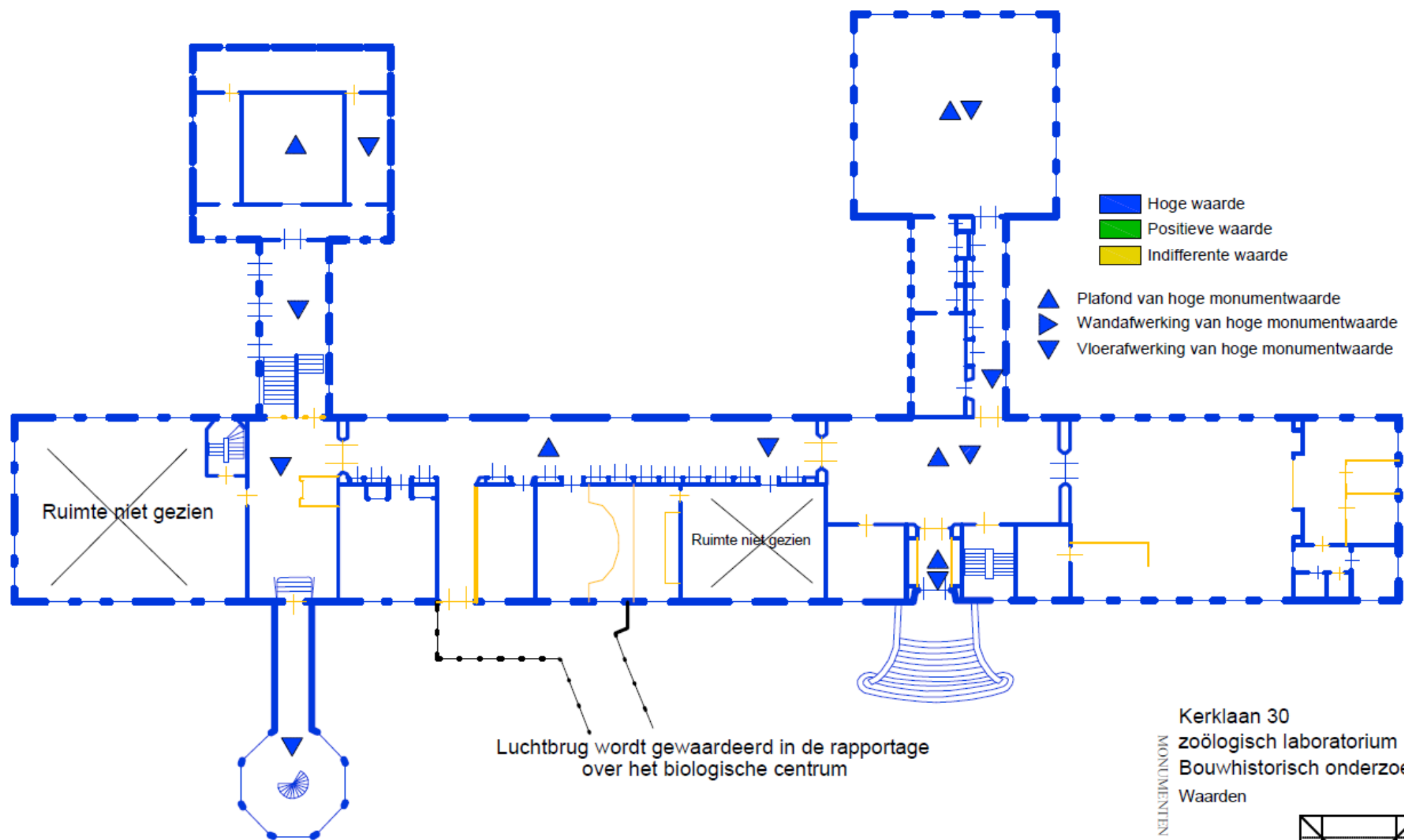
Kerklaan 30  
 zoölogisch laboratorium  
 Bouwhistorisch onderzoek  
 Waarden

MONUMENTEN ADVIES BUREAU



BREDESTRAAAT 1, 6542 SN NIMEGEN  
 TEL. 024 - 3796742, FAX. 024 - 3792477

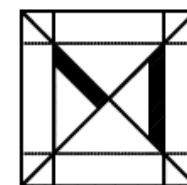




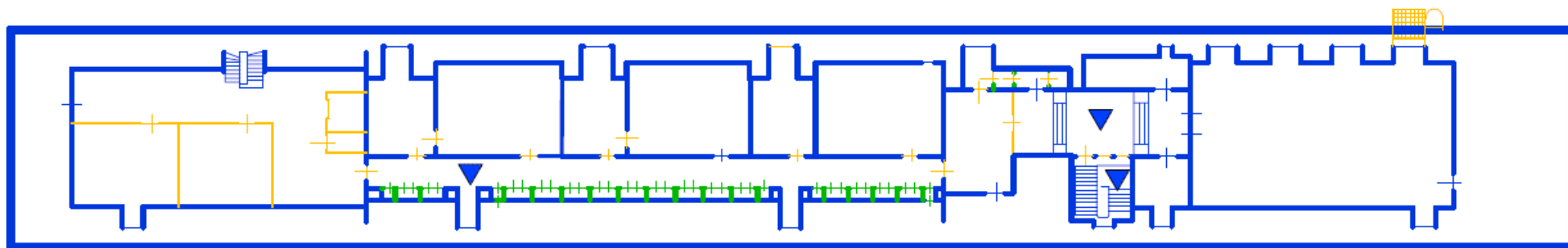
BEGANE GROND

Kerklaan 30  
zoölogisch laboratorium  
Bouwhistorisch onderzoek  
Waarden

MONUMENTEN ADVIES BUREAU



BREDESTRAAAT 1, 6542 SN NIMEGEN  
TEL: 024 - 3796742, FAX: 024 - 3792477

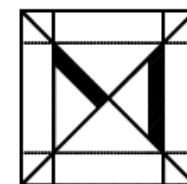


ZOLDER

- Hoge waarde
- Positieve waarde
- Indifferente waarde
- Plafond van hoge monumentwaarde
- Wandafwerking van hoge monumentwaarde
- Vloerafwerking van hoge monumentwaarde

Kerklaan 30  
zoölogisch laboratorium  
Bouwhistorisch onderzoek  
Waarden

MONUMENTEN ADVIES BUREAU



BREDESTRAAT 1, 6542 SN NIMEGEN  
TEL: 024 - 3786742, FAX: 024 - 3792477



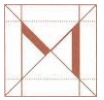
# 5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

## 5.1 CONCLUSIES

Het voormalige zoölogische laboratorium is een fraai voorbeeld van een universiteitslaboratorium uit de Wederopbouwperiode. Dit komt niet alleen door het grotendeels nog intact zijnde hoofd- en dakvorm en gevelopzet van het gebouw, maar ook door het gave interieur dat nog in grote lijnen de oorspronkelijke indeling en afwerking bezit. Hoewel het laboratorium al sinds 2010 niet meer als zodanig in gebruik is ademt het gebouw nog altijd de sfeer van deze oorspronkelijke functie. Dit komt mede door de aanwezigheid van werkplekken, inbouwkasten en andere oorspronkelijke details die noodzakelijk waren voor het functioneren van het gebouw.

## 5.2 AANBEVELINGEN

Het strekt tot de aanbeveling om het interieurenssemble zoals dat nu aanwezig is zoveel mogelijk te behouden. Hoewel sommige onderdelen vanuit een historisch oogpunt hoger gewaardeerd zijn dan andere onderdelen vormt het huidige interieur bijna een museale opstelling. Daarnaast is van belang om de ontwikkeling van het terrein nader te onderzoeken zodat de historische waarde van de aanwezige aanplanting, infrastructuur en bijgebouwen beter bepaald kan worden.



# 6 BRONNEN EN LITERATUUR

## 6.1 BRONNEN

- Groninger Archieven (GA):
  - beeldbank
  - bouwdoSSIers
  - archief: 52 Curatoren der Rijksuniversiteit te Groningen, 1868–1960
  - archief: 3127 College van Bestuur van de RUG, (1800-) 1961 – 1995
- Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE):
  - beeldbank

## 6.2 INTERNET

- [harenfoto.bijschrift.nl](http://harenfoto.bijschrift.nl)
- [hortusharen.nl](http://hortusharen.nl)
- [biotoop.org](http://biotoop.org)
- [Delpher.nl](http://Delpher.nl)
- Kadaster archiefviewer via [kadaster.nl](http://kadaster.nl)
- Google Maps

## 6.3 LITERATUUR

- C. van de Peet en G. Steenmeijer, *De Rijksbouwmeesters*, Rotterdam 1995.
- ‘De nalatenschap van Jan Pathuis en Jantien Baving’, gepubliceerd in: *Harener Weekblad op* 29 november 2017.
- Lineke van Geest, ‘Het Biologisch Centrum’, in: *Old Goud* (2015) nr. 3, p.4-5.
- H.A. Scheltes (red.), *Een pronkjuweel in de Ommelanden*, Groningen 1973.
- Marije de Korte, *Universiteiten en hogescholen. Categorieaal onderzoek Wederopbouw, 1940-1965*, Zeist 2006.